

DEN FINANSIELLE SEKTORS ROLLE I SAMFUNDET

November 2023

Kære læser

Banker spiller en vigtig rolle ved at forbinde långivere og låntagere – dvs. dem, der lige nu har penge i overskud, og dem, der har brug for at låne penge. Ved at skabe opsparings- og udlånsmuligheder for sine kunder fungerer banker som et mellemlid, der gør det muligt for mennesker og virksomheder at finansiere både aktuelle og fremtidige behov. Det gælder for familien, der vil købe en bil eller bolig eller sikre sig en tryk pensionstilværelse, og det gælder for virksomheden, der gerne vil investere i ny teknologi eller udvide forretningen til nye markeder. Bankerne spiller også en helt central rolle i at vedligeholde og udvikle den finansielle infrastruktur, der understøtter betalinger og finansielle transaktioner mellem husholdninger, virksomheder og offentlige institutioner.

Som samfund står vi i disse år over for en række store udfordringer. Bæredygtig omstilling, digitalisering, bekæmpelse af økonomisk kriminalitet, og hvordan den enkelte planlægger sit liv og sin fremtid er nogle af de udfordringer, hvor vi som bank allerede i dag spiller en aktiv rolle. Vi er med til at finansiere den grønne omstilling, når vi f.eks. rådgiver om og finansierer virksomheders og privatpersoners grønne valg, vi investerer hvert år et milliardbeløb i at digitalisere vores finansielle infrastruktur, vi har omfattende programmer til bekæmpelse af økonomisk kriminalitet, og vi understøtter vores kunder i deres finansielle livsplanlægning. Men fordi vores samfundsudfor-

dringer er komplekse og omfattende og løbende forandrer sig, er der også et behov for løbende at undersøge og drøfte, hvordan vi som banker bedst bidrager til samfundet og udfylder vores rolle.

I Danske Bank ønsker vi at tage et aktivt medansvar for en bæredygtig samfundsudvikling, og vi er engageret i spørgsmålet om, hvordan vi bedst udfylder vores rolle og bidrager hertil. Vi iværksatte derfor for tre år siden et analyseprojekt for at undersøge og skabe en fælles forståelse af, hvilken rolle bankerne har spillet historisk og spiller i dag – særligt i forhold til digitalisering og den grønne omstilling. Denne rapport er hovedresultatet af det treårige analyseprojekt, som er gennemført af Kraka Advisory og finansieret af Danske Bank.

Med udgivelsen er det vores ønske at bidrage til ny viden og indsigt om den rolle, vi som bank spiller i samfundet, og det er mit håb, at rapporten kan danne udgangspunkt for den fortsatte dialog om, hvordan vi kan indgå mest konstruktivt i at løse de store udfordringer, vi som samfund står over for.

God læselyst.

Carsten Egeriis

Indhold

02 Forord

04 Bankernes historiske rolle i samfundet

05 De første penge – og de første banker

09 Bankernes historie i Danmark

19 Opsummering

20 Hvad er en bank?

21 Bankernes eksistensberettigelse er at skabe værdi for kunderne

27 Veldrevne banker gavner samfundet

28 Behov for regulering

31 Opsummering

32 Bankerne i dag

33 Banker fylder meget i økonomien

37 Veldrevne danske banker

39 Banker er godt rustede til kriser

43 Opsummering

44 Bankerne og det digitale Danmark

45 Nemt og trygt at være digital forbruger

49 Digitalisering skaber nye risici

52 Nye teknologier og muligheder

53 Opsummering

54 Bankernes rolle i den grønne omstilling

55 Omfattende omstilling i gang

58 Omstilling kræver massive investeringer

60 Banker i grøn nøglerolle

64 Fælles standarder vigtige for grøn omstilling

67 Opsummering

68 Opsummering og perspektivering

69 Bankernes historiske rolle

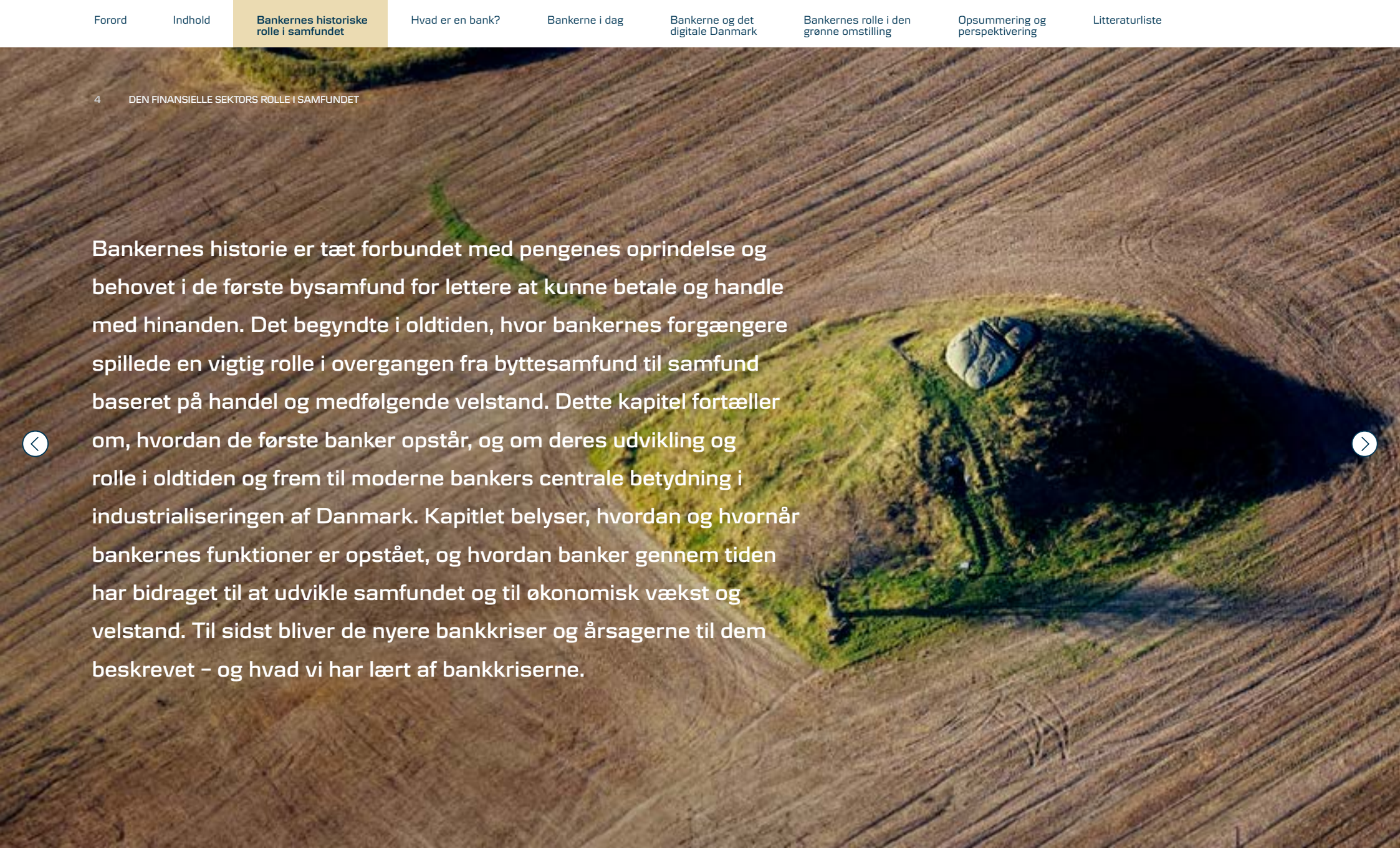
70 Digitale banker

72 Banker med nøglerolle i grøn omstilling

74 Kan bankerne følge med tiden?

76 Litteraturliste

Bankernes historie er tæt forbundet med pengenes oprindelse og behovet i de første bysamfund for lettere at kunne betale og handle med hinanden. Det begyndte i oldtiden, hvor bankernes forgængere spillede en vigtig rolle i overgangen fra byttesamfund til samfund baseret på handel og medfølgende velstand. Dette kapitel fortæller om, hvordan de første banker opstår, og om deres udvikling og rolle i oldtiden og frem til moderne bankers centrale betydning i industrialiseringen af Danmark. Kapitlet belyser, hvordan og hvornår bankernes funktioner er opstået, og hvordan banker gennem tiden har bidraget til at udvikle samfundet og til økonomisk vækst og velstand. Til sidst bliver de nyere bankkriser og årsagerne til dem beskrevet – og hvad vi har lært af bankkriserne.

Bankernes historiske rolle i samfundet

De første penge – og de første banker

Pengenes – og bankernes – historie går helt tilbage til oldtidens civilisationer i Egypten, Grækenland og Mesopotamien (nutidens Irak). 3.000-500 år f.v.t. opstod nogle af bankernes vigtigste funktioner, dvs. tidlige former for indlån, udlån og betalingsformidling. På denne tid gik samfundene gradvis væk fra byttehandel og over til handel baseret på ædelmetaller og senere mønter. Det gav en vigtig funktion til bankernes for-gængere, som vekslede metaller og mønter og dermed – mange århundreder frem – fik en central rolle i datidens økonomiske udvikling ved at facilitere handel og bidrage til at skabe velstand.

I oldtidens bystater placerede folk deres værdier i eksempelvis templer og paladser. Indskydere betalte en afgift, når de indleverede værdierne, og krukkerne blev mærket med en fortegnelse over indholdet og instrukser om, hvordan ejeren kunne genkendes, for eksempel ved hjælp af et symbol. Denne tidlige form for indlån mindede mere om en sikkerhedsboks end en moderne bankkonto.¹

Før penge blev udbredt som betalingsmiddel, fungerede oldtidens økonomier hovedsageligt med kredit. De tidligste lån med renter kan spores tilbage til år 5000 f.v.t. Det kunne være lån af frø, husdyr eller fødevarer som dadler, oliven og korn. På grund af den ofte lange periode mellem plantning og høst blev kun få betalinger foretaget på købstidspunktet. Renten blev som regel sat til en andel af den efterfølgende høst eller fødte dyr. På sumerisk, sproget i det sydlige Mesopotamien, er ordet for "renter" og "kalve" det samme, mens det egyptiske ord for renter stammer fra udsagnsordet "at føde".

Et af de ældste eksempler på bankforretning er fra Babylon i den sydlige del af Mesopotamien. Her var Hammurabi konge fra 1792-1749 f.v.t., og hans lov er en af de tidligste samlinger af lovregler om bl.a. lån, renter, pant, garantier, naturlige ulykker, tab og tyveri.

I Babylon havde paladser og templer fået en central rolle i at formidle betalinger og handler. Når babylonierne besøgte den

lokale kro, betalte de ikke ved at bære rundt på korn i lommerne. I stedet optog de en gæld, der skulle indfris ved høsttid.

Ved afregningen ville kroejeren ofte afstå hovedparten af det tilgodehavende korn til paladset – som indfrielse af gæld for tidligere leverancer af korn, som kroejeren havde modtaget i løbet af høståret. På den måde stod paladset for at formidle betalinger af korn, og man undgik besværlige her-og-nu-byttehandler.

De første mønter tages i brug

Bystater som Babylon begyndte at tage metaller i brug som betalingsmiddel. Især sølv, som på det tidspunkt blev en "verdensvaluta" – i stil med nutidens dollar eller euro.

Til at begynde med blev sølv primært brugt i paladserne af de folk, der drev handlen med andre bystater. Det skabte en økonomi i to lag, hvor erhvervslivet handlede med sølv, mens resten af samfundet handlede med korn.

Med tiden blev betaling med sølv dog udbredt til hele befolkningen. Men for at betale med sølv var det nødvendigt at kende sølvets vægt. Derfor blev sølv omdannet til armbånd og andre smykker, der nemt kunne brækkes i mindre stykker af en bestemt vægt. Senere hen blev betaling med metaller erstattet af mønter i sølv og guld, præget med et stempel fra en autoritet. Det sikrede de første mønter stor økonomisk betydning, fordi transaktioner og handler kunne gennemføres meget nemmere. Nu kunne man bare tælle stykkerne af ædelmetal i stedet for at veje dem.

"Bank" stammer fra bæk

De første mønter opstod i det syvende århundrede f.v.t. i det antikke Grækenland. Her fik bystaterne hver sin møntfod med hver sin vægtenhed, og det betød en stor variation af mønter, der var i omløb. Derfor begyndte de første valutavekslere eller vekselboder at dukke op – mod betaling byttede de mønter fra fjerne byer for de lokale.

Pengevekslerne tiltrak også indskud som led i deres forretning, og de brugte ind-

¹ Afsnittet er baseret på Grossman (2010), Hetzel (2020), Hudson (2020) og Kohn (2020).

skuddene til at yde lån. På den måde blev pengevekslere i det gamle Grækenland til en af de tidligste former for private banker.

Pengevekslere og bankvirksomheder i Grækenland blev kaldt "trapezitae" efter bænkerne, hvor de drev deres forretning. Da brugen af mønter blev udbredt i Rom omkring 300 år f.v.t., fulgte pengeveksle-

re og banker med, og i Rom blev de kaldt "bancus" efter det latinske ord for bänk. Her stammer det danske ord "bank" fra. På samme vis stammer det engelske "money" fra det romerske tempel for guden Juno

Moneta, hvor sølv- og guldmonter blev præget.

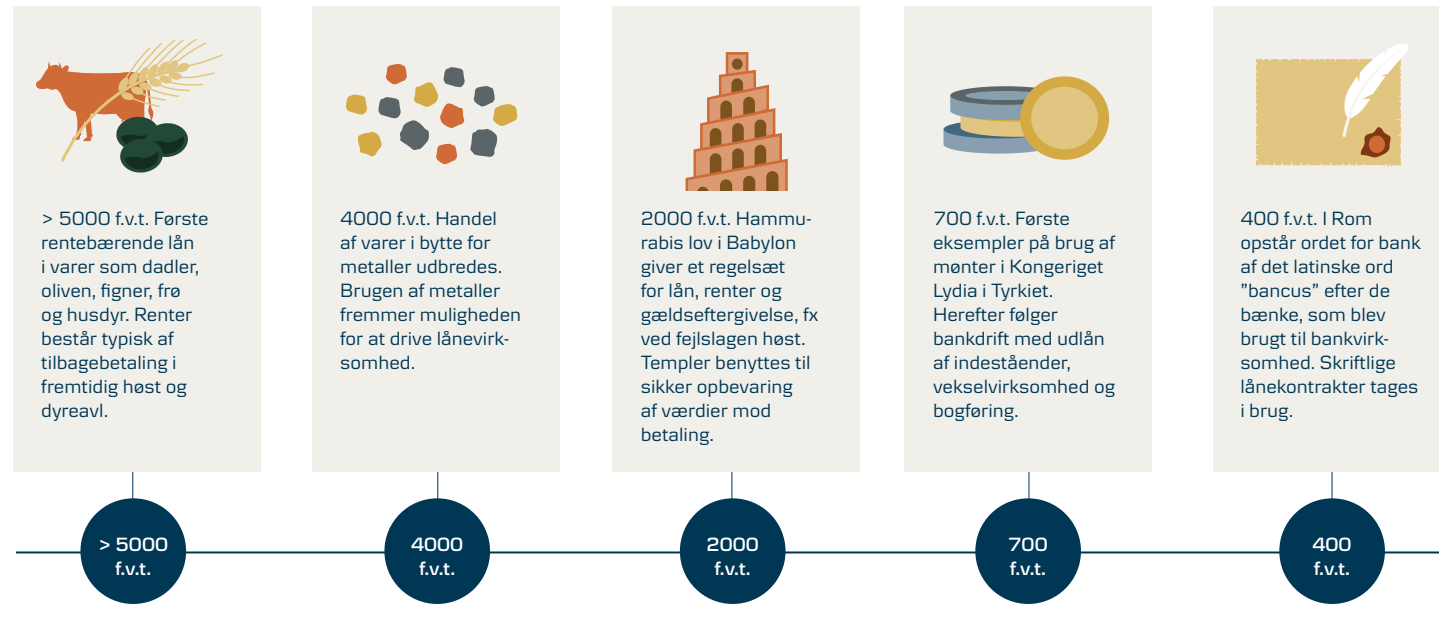
Banker styrkede handlen i middelalderen

I den tidlige middelalder efter Romerriget fald, fra det 5. århundrede og mange århundreder frem, forfaldt mange af de nyskabelser og den velstand, som var blevet skabt af romerne. Perioden satte en stopper for udviklingen af bankdriften. Den altdominerende katolske kirke havde i middelalderen udstedt forbud mod at tage renter, og det satte i mange århundreder en stopper for udviklingen af reel bankvirksomhed.

Med tiden begyndte velstandsudviklingen at vende tilbage. Omkring det 12. og 13. århundrede, i takt med at handelen steg i middelalderen, blev der udviklet nye metoder til at formidle betalinger og lån. Det gjorde handel og investeringer lettere og bidrog derfor til den økonomiske vækst fremadrettet – og fra senmiddelalderen kom bankernes forgængere til at spille en stor rolle med at stå for dette.

På de store handelsmesser i Europa, som opstod fra den tidlige middelalder, var det muligt at købe og sælge varer fra hele kontinentet, eksempelvis silke og kryd-

Figur 1.1: Bankernes historie – tidslinje fra år 5000 f.v.t.

derier helt fra Asien og Afrika. På dette tidspunkt eksisterede der ikke egentlige banker endnu. Men på messerne fungerede arrangørerne som en slags bank ved at gennemgå handler mellem købmændene og afregne indbyrdes gæld og tilgodehaverne for dermed at minimere udvekslingen af fysiske penge.

Middelalderens øgede handel, som blev faciliteret af markederne, øgede behovet for kredit. Køb af varer, der skulle sælges på markederne, blev ofte foretaget på kredit, og varer solgt på markederne ligeså. Handlende ydede kredit til hinanden, og på grund af forretningens mobile karakter forlod de sig på lokale for at inddrive gælden.

Veksler vigtige for øget handel

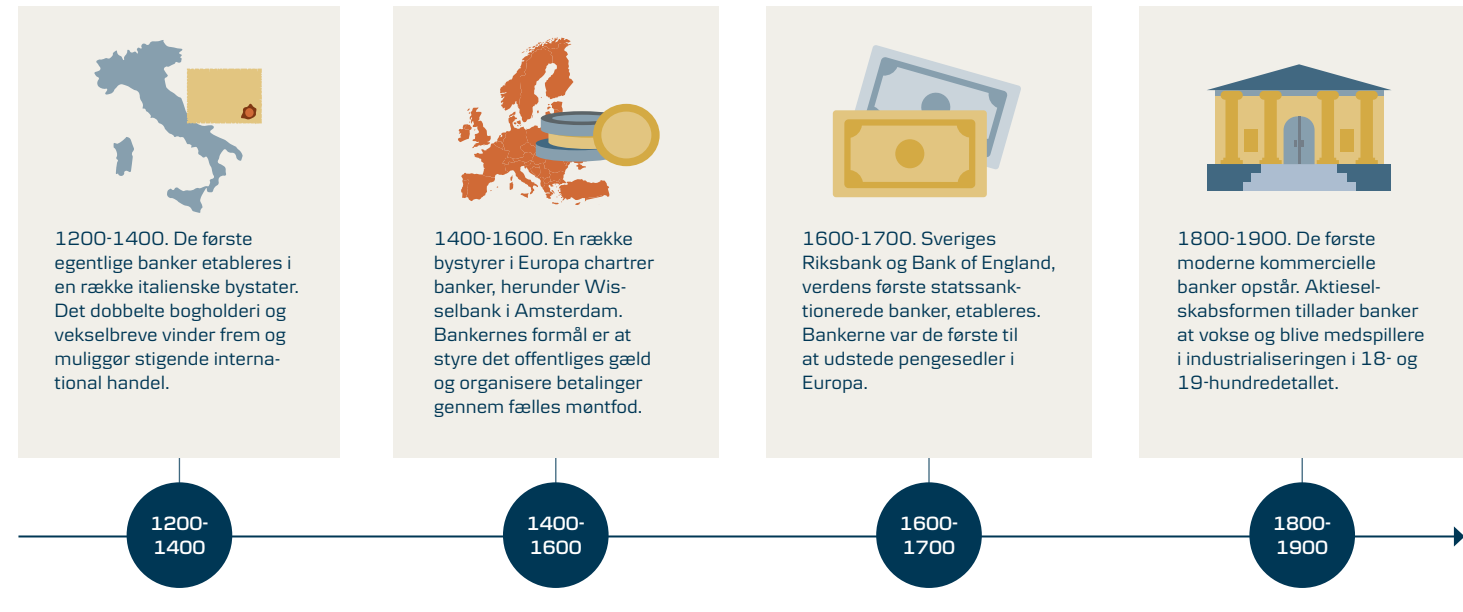
Handlen kom også i stigende grad til at foregå over lange afstande. Her var det især et stort problem at bringe betalingen sikkert frem uden at blive bestjålet. Middelalderens handelsmænd – og senere statsbanker og senere igen private banker – fik en afgørende rolle i at udstede og handle med skriftlige betalingsordrer og gældsbreve. Af dem var vekslen afgjort den vigtigste nye handelskontrakt, som kom til at spille en central rolle i international handel langt op i det 20. århundrede.

En veksler er et dokument, der fungerer som kredit og betalingsmiddel, så en importør og en eksportør kan handle sammen over lange afstande med lange transporttider – ofte med hjælp fra lokale handelsfir-

maer, der fragter varerne. Når eksportøren modtog en veksler, så vidste han, at han ville få betaling – et aftalt stykke tid ude i fremtiden, når varerne var nået frem til importøren.

Bankernes rolle var, forenklet udtrykt, at en bank i importørens land udstedte vekslen og samarbejdede med en lokal bank i eksportørens land. De to banker sørgede for, at importøren betalte, og at eksportøren

Figur 1.2: Bankernes historie – tidslinje fra år 1200

fik sine penge. Ofte kunne diskontering af vekslen, dvs. diverse gebyrer eller vekseltillæg (for forskellige valutaer i de involverede lande) kompensere for den katolske kirkes forbud mod renter på lån.

Vekslen gjorde livet lettere for datidens handlende og blev derfor hurtigt udbredt, og den bidrog afgørende til tidens voksende internationale handel. Vekslen førte

til, at der blev udviklet nye måder at drive forretning og handel på, og derfor blev den afgørende for den økonomiske vækst fra middelalderen og helt frem til 1980'erne. Læs mere om vekslen i boks 1.1.

De første moderne banker bliver til

I løbet af senmiddelalderen opstod der flere og flere krige mellem de forskellige bystater og nationalstater. For at finansiere krigen

og andre udgifter begyndte staterne at låne penge fra befolkningen, for eksempel rige erhvervsdrivende.

De første statsbanker – eksempelvis i italienske byer som Venedig – blev grundlagt for at finansiere bystaternes udgifter. Andre opstod derimod, som i Amsterdam, for at lette handlen og bringe orden i et virvar af forskellige slags møntfod.

Amsterdams Wisselbank fra 1609 tog imod indskud, som blev garanteret af bystyret, og banken kunne overføre penge mellem kundernes konti ved hjælp af bogføring. Banken fik indtægter fra gebyrer, fordi der var lovkrav om, at alle større købmænd skulle have konti i banken for at kunne indløse deres vekslers. Systemet blev model for mange andre statsbanker i Europa.

Statsbankerne var ofte den eneste egentlige bank i bystaten eller landet. Selvom statsbankerne var offentlige og nød særlige privilegier, blev de drevet som private virksomheder – altså for at tjene penge. De stod desuden for at yde lån til erhvervslivet. Dermed var statsbankerne et vigtigt skridt på vejen mod moderne, kommercielle banker – også selvom en del statsbanker senere blev omdannet til nutidens nationalbanker med helt særlige opgaver.

Før statsbankerne opstod, havde private erhvervsdrivende længe drevet bankliggende virksomhed i forskellig form – lige siden pengevekslerne i oldtiden. Og mens statsbankerne typisk blev etableret ved lov, opstod de første egentlige private banker gradvist og uden officiel tilladelse fra staten. Ofte begyndte de private banker som ikke-finansielle virksomheder, for eksempel

Boks 1.1: Vekselkontrakter

En handel med en veksle involverede typisk fire parter: en importør og en handelsmand samt en eksportør og en handelsmand i udlandet.

Importøren ønsker at købe et parti varer af eksportøren i udlandet og har brug for en måde at kunne betale uden selv at skulle transportere pengene over den lange afstand. For at gøre dette betaler han en troværdig lokal handelsmand, typisk et stort handelskompagni, for at udstede en veksle. Vekslen var et brev med en anmodning om, at penge på vegne af importøren skulle betales til den, som præsenterede vekselbrevet. Oftest lå betalingdatoen ude i fremtiden, typisk tre måneder.

Importøren kunne herefter sende vekslen til udlandet til eksportøren. Eksportøren kunne modtage betaling ved at præsenterer vekslen til handelsmanden i udlandet, den lokale handelsmands korrespondent, som eksempelvis var del af det samme handelskompagni. Den korresponderende handelsmand i udlandet havde sideløbende fået et brev fra den lokale handelsmand, som instruerede ham i at honorere vekslen.

Eksportøren kunne herefter sende sine varer til importøren med vished for, at han ville modtage betalingen for sine varer. Veksler blev også brugt til at betale gæld eller overføre penge over lange afstande.

Vekslen var ikke kun et middel til at overføre penge i forbindelse med international handel, men også en slags lån. Det skyldtes, at vekslen først skulle betales nogen tid efter udstedelsen, eksempelvis for at tage højde for transporttiden af de handlede varer. På trods af kirkens renteforbud var det alligevel almindeligt praktiseret at skjule en rentegevinst i vekslerne via den anvendte valutakurs.

Veksler og andre kreditinstrumenter blev også ofte diskonteret: Manglede besidderen af en veksle penge, kunne han videresælge den til en tredjepart før udløbsdatoen for en lavere pris end den nominelle værdi. Vekslerne udviklede sig endda til regulære betalingsmidler, hvor en enkelt veksle kunne nå forbi mange handlende inden udbetaling.

guldsmede, drevet af familier eller en gruppe af enkeltpersoner. Med tiden udviklede de sig til egentlige institutioner, hvor bankforretninger kom til at udgøre hovedparten af aktiviteterne.

De første egentlige kommercielle banker opstod i senmiddelalderen, i Italien omkring 1300- og 1400-tallet. Her fik familier af private bankfolk meget stor indflydelse, og de var blandt de første til at imødekomme det stigende lånebehov fra Europas herskere. Det var også i senmiddelalderens Italien, at det dobbelte bogholderi blev taget i brug – en opfindelse, der har haft nærmest uvurderlig betydning for udviklingen af både moderne banker og et moderne, markedsbaseret økonomisk system.

En vigtig forudsætning for, at udviklingen af en egentlig kreditøkonomi tog fart i denne periode, var også, at renteforbuddet blev opgivet. Renteforbuddet var allerede før Reformationen blevet undergravet gennem en række undtagelser, som paverne havde været nødt til at acceptere. Der skulle derfor ikke meget til, før forbuddet smuldrede. Det tog for alvor fart i lande som Holland, England og Danmark, hvor man fra midten af 1500-tallet erstattede renteforbuddet med bestemmelser om maksimalrente.

Fra 1700-tallet steg behovet for finansielle ydelser. Årsagerne var økonomisk vækst, et mere kommercielt landbrug, tilflytning til byerne, gryende industrialisering med øget investeringsbehov samt en betydelig stigning i handel og forretningsaktiviteter. Efterspørgslen førte til, at de moderne, kommercielle banker opstod og bredte sig, først i Europa og USA og senere i resten af verden.

Selvom de moderne, kommercielle banker også udførte mange af de samme opgaver som tidligere banker, tillod nye lovregler – især aktieselskabsformen med begrænset hæftelse – at de kunne blive større og mere aktive spillere i de industrisamfund, som var ved at opstå.

I det 19. og 20. århundrede fortsatte bankerne med at udvikle sig i takt med samfundets store omstillinger, herunder overgangen fra industrisamfund til servicesamfund. I dag spiller bankerne en afgørende rolle i den globale økonomi ved at tilbyde en række finansielle tjenester, herunder lån, indskud og investeringer. Disse tjenester, der har været en del af bankernes historie i lang tid, tilbydes dog på nye og innovative måder, via moderne teknologier og digitale platforme.

Bankernes historie i Danmark

Også i Danmark fik kommercielle banker stor betydning, da samfundet blev industrialiseret i det 19. og 20. århundrede. Forinden var bankvæsenet igennem en udvikling med Kurantbanken og senere sparekasserne som de første, der imødekom statens og borgernes stigende behov for at låne og spare op. Og senere fulgte Nationalbanken, private banker og andelskasser.

I begyndelsen af 1700-tallet var långivningen i Danmark stadig uorganiseret og foregik som regel ved, at enkeltpersoner lånte penge til hinanden. For eksempel kunne en godsejer låne med sikkerhed i sit gods, en virksomhed kunne skaffe penge ved at udstede gældsbreve eller veksler, og privatpersoner kunne få lån ved at pantsætte deres personlige ejendele. Selv når kongen optog lån, skete det normalt uden om formelle finansielle institutioner.²

Kurantbanken blev oprettet i 1736 for at lette handelen gennem vekseldiskontering og anden långivning, men endte som långiver for staten og blev i 1773 omdannet til en statsbank. Gennem Kurantbanken (og senere Speciesbanken) stod staten for at udstede penge. Men sammenblandingen af

statens og bankens finanser skulle vise sig at føre til store problemer.

Med Napoleonskrigene i starten af 1800-tallet optog staten store lån og udstedte flere penge. Det førte til høj inflation, som var svær at få bugt med. For at få genoprettet tilliden til pengesystemet blev Nationalbanken etableret i 1818. Den blev oprettet som et privat aktieselskab, uafhængigt af staten, og fik eneret til at udstede penge. I starten stod Nationalbanken også for at låne penge ud til erhvervslivet.

Da tilliden til pengevæsenet var blevet genoprettet i 1830'erne, opstod der, ligesom i andre lande, et voksende antal sparekasser, banker og kreditforeninger. Med en voksende økonomi og en stigende velstand fik nogle borgere behov for at spare op, mens andre gerne ville låne penge.

På dette tidspunkt havde de første sparekasser allerede eksisteret i nogen tid. Den første sparekasse blev grundlagt i 1810 på godset Holsteinborg ved Skælskør på Sydvestsjælland. Sparekassernes formål var især at sikre opsparing for småsparere, og de indskudte penge blev i begyndelsen forrentet ved, at de blev udlånt til staten.

² Afsnittet er baseret på Svendsen og Hansen (1968), Ernst (1975) Hansen (2010), Abildgren og Thomsen (2011), Danmarks Nationalbank (2016), Abildgren (2018), Arbejdernes Landsbank (2019), Finans Danmark (2021), Danske Bank (2021) og Realkreditrådet (2021).

Der var kun få sparekasser til at starte med, men hen imod slutningen af 1800-tallet steg antallet markant. I 1830'erne opstod der også et pres for, at sparekassernes opsparede midler skulle bruges til at udvikle erhvervslivet i lokalområderne, og sparekasserne stoppede derfor med kun at placere de indskudte penge i statskassen. I stedet begyndte de at give lån til erhvervslivet, især landbruget.

Sparekasserne havde dog ikke et tilstrækkeligt stort kapitalgrundlag til at efterleve tidens voksende efterspørgsel på lån og kredit, og det gav grobund for bankerne. Med sparekasseloven af 1880 blev sparekasserne også underlagt strenge regler og blev meget begrænsede i den type bankvirksomhed, de måtte drive. Først med bankreformen i 1974 blev sparekasser ligestillet med banker.

De første private banker eller forretningsbanker var den lille københavnske Centralkassen fra 1829 samt Fyens Disconto-Kasse i Odense fra 1846 og Privatbanken i København fra 1857. Bankerne blev oprettet af erhvervsfolk og var i begyndelsen især involveret i at håndtere (diskontere) vekslers.

I sidste halvdel af 1800-tallet kom stadig flere private banker til, og de overtog gradvis Nationalbankens forretninger med erhvervslivet, mens Nationalbanken i stedet tog sig af centralbankopgaver som at være bank for bankerne, udstede mønter og sedler samt sikre det finansielle system. Mens Nationalbanken i 1857 stod for ca. 55 pct. af de samlede udlån i landet, var det faldet til omkring 20 pct. i midten af 1870'erne.

Den sidste type af pengeinstitut kom til, da den første andelskasse blev etableret i 1915 i Outrup ved Varde med et ønske om at lade egnens penge arbejde lokalt. Andelskasser har rødder i andelsbevægelsen og ejes af kunderne.

Fødselshjælpere for erhvervsjigant

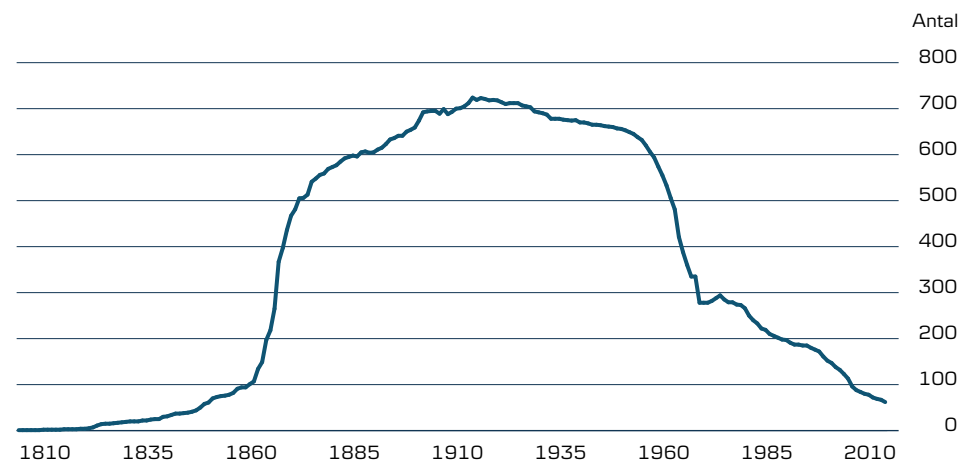
Bankerne gennemgik en rivende udvikling i slutningen af 1800-tallet. Antallet af banker voksede markant, som figur 1.3 viser, og nogle af dem udviklede sig til at blive meget store bankkoncerner. Den Danske Landmandsbank blev stiftet i 1871, og to år senere kom Københavns Handelsbank til. De to banker var sammen med Privatbanken de dominerende forretningsbanker de næste hundrede år.³

I begyndelsen konkurrerede pengeinstitutterne især om indlån fra landbruget. Arbejderne i byerne havde stadig for små indkomster til at spare op, mens selvstændigt erhvervsdrivende selv investerede deres opsparing. I 1870 havde kun hver tredje familie en sparekassekonto, men allerede omkring år 1900 var der i gennemsnit en konto pr. familie.

I slutningen af 1800-tallet opstod strukturen for nutidens danske bankvæsen med få, store banker og et net af små afdelinger i provinsen. Filialerne var vigtige for bankerne, som via filialnettet sikrede sig betydelige indlån.

Det gjaldt særligt for Den Danske Landmandsbank, som modsat de øvrige større

Figur 1.3: Antallet af pengeinstitutter eksploderede sidst i 1800-tallet

Kilde: Abildgren (2017). Pengeinstitutter omfatter banker, sparekasser og andelskasser. Data opdateret til og med 2020.

³ I 1976 skiftede Den Danske Landmandsbank navn til Den Danske Bank. I 1990 fusionerede Handelsbanken (tidligere Københavns Handelsbank) med Provisbank og Den Danske Bank. Det fusionerede selskab videreførtes som Den Danske Bank indtil navneskiftet i 2000 til Danske Bank. I 1990 blev Privatbanken til Unibank ved en fusion med Sparekassen SD5 og Andelsbanken og i 2000 til Nordea ved en fusion med skandinaviske MeritaNordbanken.

banker blev stiftet med ambitionen om at have et stort udlån til landbruget. Landmandsbanken var også først til at indføre kassekreditter til kunderne, som dermed kunne trække på kreditten eller låne i takt med behovet for likviditet. På udlånssiden blev Landmandsbanken dog overvejende en industribank ligesom de øvrige store banker.

Bankerne blev en væsentlig del af den økonomiske vækst og hastige industrialisering. Det krævede penge at investere i maskiner og fabriksanlæg, og her var bankernes evne til at skaffe kapital afgørende. Periodens store virksomheder blev hjulpet på vej af Privatbanken og Landmandsbanken med hhv. C.F. Tietgen og Isak Glückstadt i spidsen som direktører.

De to banker arbejdede intensivt med at etablere selskaber og udbyde aktier. De var med til at stifte adskillige af tidens store koncerner, for eksempel rederierne DFDS og ØK, B&W-værftet, De Danske Spritfabrikker, De Danske Sukkerfabrikker og Tuborg.

Risikable udlån førte til bankkrise

Dengang kunne banker – modsat i dag – på egen hånd etablere virksomheder, fordi

der kun var få regler for bankdrift. Bankernes engagement i erhvervslivet antog et omfang, som medførte betydelige risici for samfundet. Det var især problematisk, at bankerne med deres engagement i industrivirksomheder ofte forsøgte at forhindre fri konkurrence, og at bankerne blev drevet risikabelt med store investeringer i få engagementer.

Mens slutningen af 1800-tallet var præget af fremgang for bankerne – og af deres centrale rolle i industrialiseringen – så blev begyndelsen af 1900-tallet anderledes udfordrende. Økonomisk vækst blev afløst af finansielle kriser. Risikabel bankdrift og spekulativ byudvikling udløste de første store bankkriser, og det førte til dybtgående forandringer og regulering af banksektoren.

I begyndelsen 1900-tallet oplevede byggeriet i København betydelig vækst, men det stoppede brat, da den lokale Centralbanken fik økonomiske problemer. Centralbanken var sammen med to andre mellemstore banker dybt engageret i at finansiere københavnsk boligbyggeri, hvor omfanget havde nået spekulative højder. Samtidig var en stor del af bankernes investeringer finansieret af lån fra udlandet, og bankerne kom derfor i vanskeligheder, da en inter-

national finanskrise betød, at lånemarkedene frøs til, så indskyderne trak deres penge ud.

Det førte i 1908 til en alvorlig bankkrise, hvor Nationalbanken, de fire største banker og staten indledte en langvarig proces med at genopbygge de kriseramte banker, bl.a. ved at garantere kundernes indlån. Det viste sig, at de kriseramte banker var insolvente, delvist fordi de havde store beholdninger af egne aktier.

Som følge af krisen blev der i 1910 nedsat en kommission, som kom med forslag til at regulere bankerne. Imidlertid blev Bankloven først gennemført i 1919. Loven fastlagde, at banker udelukkende måtte drive bankvirksomhed, og dermed brød loven med bankernes hidtidige praksis med at have store direkte engagementer i erhvervslivet.

Definitionen af bankvirksomhed blev afgrænset til indlån og udlån, handel med valuta og værdipapirhandel samt at medvirke til at oprette nye virksomheder – men altså ikke at fortsætte som medejere. Desuden skulle banker kun drives i selskaber med begrænset ansvar som for eksempel aktieselskaber, hvor ejerne ikke hæfter

personligt. Loven indførte også en forløber for nutidens Finanstilsyn – i form af en bankinspektør, der skulle overvåge bankernes aktiviteter, herunder at de overholdt bankloven. Derudover blev der indført ensartede regnskabsstandarder for bankerne.

Selvom Bankloven var et skridt i den rigtige retning, kom den for sent: Kort efter opstod den alvorligste danske bankkrise nogensinde. I 1922 krakkede Landmandsbanken og blev rekonstrueret med hjælp fra Nationalbanken og staten – mange har nok set de historiske sort/hvide filmklip med bankbetjente, der bærer pengesække ind for at undgå, at banken løber tør for penge.

Landmandsbankens sammenbrud var det største, men også flere store og mellemstore banker kom i alvorlige problemer. Årsagerne til bankkrisen var især økonomisk lavkonjunktur og et overdrevent udlån til enkeltkunder kombineret med spekulation og belåning af aktier.

Samlet tabte bankaktionærerne i løbet af 1920'ernes krise ca. 60 pct. af deres investeringer. For en lille håndfuld banker blev ikke blot aktionærerne, men også indskyderne ramt. I de følgende år faldt bankerens udlån drastisk, og målt i forhold til BNP

kom det ikke op på samme niveau igen før opsvinget i 00'erne, jf. figur 1.4.

Efter krisen i 1922 blev der indledt et større arbejde med at indføre ny regulering, som kunne forhindre fremtidige kriser. Herefter fulgte – trods verdenskrige – en ret rolig periode for de danske banker, helt frem til 1980'erne. Perioden var præget af stram regulering, herunder valutakontrol og loft over bankernes udlån.

Realkredit sikrer billige boliglån

Realkrediten har – sideløbende med bankerne – spillet en central rolle i den økonomiske udvikling. Det gjaldt i slutningen af 1700-tallet, da de første realkreditinstitutter opstod som en løsning på et akut behov for kapital til at genopbygge et København ramt af storbrand. Og det gælder det moderne realkreditsystem, der er en af nutidens vigtigste finansieringskilder med en bred vifte af produkter. Det danske realkreditsystem er på mange måder enestående, og det har i over 200 år sikret boligejere og virksomheder adgang til billige lån.

Det første realkreditinstitut opstod i 1797, efter at en voldsom brand havde ødelagt næsten hver fjerde bygning i hovedstaden. Der var stort behov for nybyggeri, men den

lovmæssige rentesats var begrænset til højst 4 pct. Ydermere blev lån traditionelt ydet personligt og uden sikkerhed. Det skabte en betydelig mangel på kapital til at genopbygge København.

Når långiverne ikke måtte kræve højere rente, blev sikkerhed deres primære fokus. Og sikkerheden kunne forbedres ved hjælp af et krav om, at låntagerne hæftede solidarisk for hinanden. Kreditkassen for Husejerne i København blev derfor stiftet af en gruppe velhavende københavnere. Instituttet tilbød lån mod sikkerhed i fast ejendom og med den solidariske hæftelse som et vigtigt element, og kreditkassen var det eneste realkreditinstitut de følgende årtier.

I 1830'erne opstod imidlertid gradvis et behov for lån til at udvikle landbruget, men mulighederne for låntagning var stadig meget begrænsede. Derfor blev der dannet en række nye kreditforeninger, hvor låntagerne gik sammen og hæftede solidarisk for lån, der blev hentet ved at udstede obligationer. Det lettede vejen til kapital. De første realkreditlån kunne ikke overstige 60 pct. af ejendommenes værdi, og lånene kunne afdrages over en periode på op til 60 år.

Realkreditlån som folkeeje

De næste mange år blev realkredit mest brugt af landbrug, virksomheder og velhavere. Men i 1960'erne oplevede Danmark høj vækst, og med stigende industriproduktion og effektiviseringer i landbruget flyttede både arbejdspladser og danskere i stort tal fra landdistrikter og ind til byerne. Samtidig udløste opsvinget stigende indtægter til lønmodtagerfamilier, og det skabte interesse for at købe sin egen bolig, hvor mange før havde boet til leje.

Med den danske realkreditmodel blev det muligt at låne til et hus i forstæderne, hvor nye parcelhuskvarterer skød op som paddehatte. For datidens boligejere var det dog kompliceret at have realkreditlån, og det var ofte nødvendigt at tage lån i to forskellige realkreditinstitutter. Desuden måtte mange supplere deres realkreditlån med lån i pantebreve, udstedt af sælger af boligen. En række reformer forenklede realkreditsystemet. Eksempelvis kunne boligejere tage realkreditlån ét sted, og i løbet af 1990'erne blev de supplerende pantebrevslån erstattet af banklån (og af højere lånegrænse for realkredit).

Forenklingerne udløste en række fusioner, så der i slutningen af 1980'erne eksiste-

rede tre almindelige realkreditudbydere: BRFkredit (i dag Jyske Realkredit), Kreditforeningen Danmark (i dag Realkredit Danmark, ejet af Danske Bank) og Nykredit. Senere kom Nordea Kredit til som en fjerde udbyder, og en række lokalbanker etablerede Totalkredit, som dog er blevet overtaget af Nykredit.

Reformerne gjorde det desuden muligt for realkreditinstitutterne at omdanne sig til aktieselskaber. Indtil 1970'erne havde realkreditinstitutterne været drevet som kreditforeninger, separat fra de almindelige banker.

Robust realkredit

Den danske realkreditmodel har vist sig holdbar gennem årene, og modellen er speciel sammenlignet med andre landes måder at finansiere boliger og fast ejendom på. I andre lande tager boligejerne typisk lån i almindelige banker – og ofte med en rente, som kan ændres i lånets løbetid. Danske realkreditlån bliver finansieret ved, at realkreditinstitutterne udsteder obligationer, der dagligt bliver handlet på børsen. Da realkreditinstitutterne udelukkende låner penge ud med sikkerhed i fast ejendom, er de udstedte obligationer meget sikre. Låntagere – og boligejerne – har desuden

altid mulighed for at indfri deres lån til markedsprisen på de obligationer, der har finansieret lånet.

For investorer er danske realkreditobligationer meget attraktive, fordi der dels er høj sikkerhed, dels stor likviditet, altså stor handel med obligationerne. Forstærket af en stabil krone og en solid dansk økonomi gennem tre-fire årtier nyder danske realkreditobligationer godt af stor interesse fra udenlandske investorer, som dermed er med til at sikre billige lån til danske boligejere.

Dansk realkredit har vist sig at være ret modstandsdygtig over for økonomiske nedture. Det blev eksempelvis demonstreret under den økonomiske opbremsning efter Kartoffelkuren (1987-1993) og igen under finanskrisen (2008-2010). Under de to kriser holdt bankerne igen med udlån på grund af store nedskrivninger, men det var stadig ret nemt at få realkreditlån – selvom realkreditinstitutterne fik store tab i slutningen af 1980'erne.

Realkreditens evne til at sikre billige lån har i de senere år ført til, at realkredit udgør en større andel af de samlede lån. Mere end syv ud af ti kroner, der i dag lånes ud

i Danmark, kommer fra realkredit, jf. figur 1.4, og halvdelen af virksomhedernes behov for finansiering bliver dækket med realkreditlån.⁴ En årsag er, at realkreditlovgivningen blev ændret i 1990'erne, så det blev lettere at tage nye lån i sin friværdis, eksempelvis når ens bolig var steget i værdi. Samlet set udgør realkredit i dag en betydelig del af den finansielle sektor.

Bankerne littede danskernes hverdag

Bankerne fik med tiden en stadig større rolle i danskernes dagligdag, fordi de ikke længere blot koncentrerede sig om at låne penge ud til erhverv, men i stigende grad betjente privatkunder. Bankerne har løbende lanceret nye tilbud og teknologiske løsninger, som har været med til at gøre kundernes hverdag lettere. Udviklingen begyndte med check og postgiro i 1920'erne og omfatter i dag MobilePay og en vifte af andre digitale løsninger, som vi berører senere i kapitel 4.

Postgiro-systemet gjorde det muligt at overføre pengebeløb over længere afstande og endda mellem lande, uden at det var nødvendigt at sende kontanter. Check var et alternativ til kontantbetalinger, og bankoverførsler og gjorde det muligt at overføre penge mellem konti, uden at det

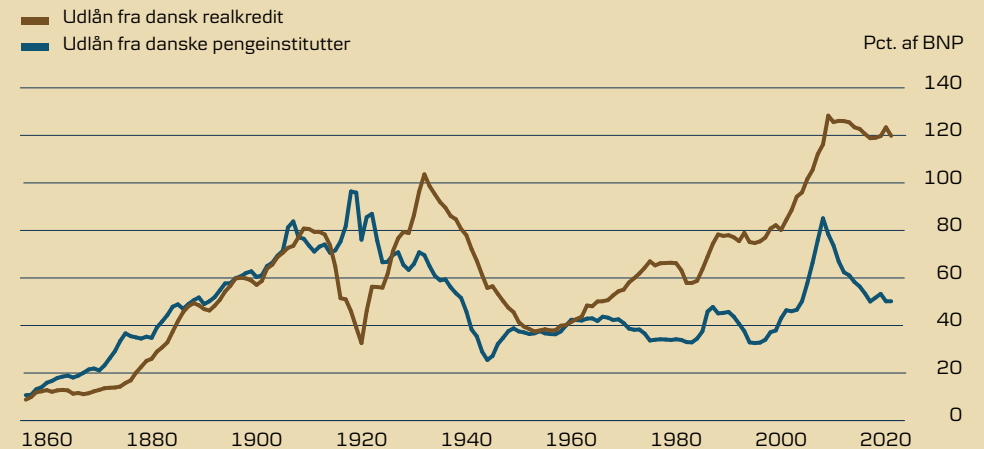
var nødvendigt for betaleren at gå ned i banken. Checken blev især en populær måde at betale større beløb på, både for almindelige mennesker og mellem virksomheder. Allerede i 1927 var brugen af check blevet så udbredt, at bankerne begyndte at udveksle check via Nationalbanken. På

den måde kunne bankerne nøjes med at afregne nettobeløb med hinanden.

I 1960'erne gik mange arbejdspladser væk fra at udbetale lønnen i kontanter hver uge og afregnede i stedet for 14 dage – enten ved hjælp af check eller en kontooverførsel.

Figur 1.4 Udlånet faldt voldsomt efter bankkrisen i 1922

Udlån fra danske pengeinstitutter og dansk realkredit i forhold til BNP

Kilde: Abildgren (2017). Pengeinstitutter omfatter banker, sparekasser og andelskasser. Data opdateret til og med 2021.

⁴Realkreditrådet (2021).

Det gav udfordringer for bankernes bogholderi, fordi omfanget af transaktioner steg voldsomt – og det blev almindeligt med køer uden for bankerne efter lønningsdagen.

For at håndtere de mange transaktioner indførte bankerne systemer med elektronisk databehandling og oprettede elektroniske bankcentraler, som stadig står for IT hos mange af bankerne i dag. Også den indbyrdes afregning mellem banker af checks og kontooverførsler mv. overgik til at foregå elektronisk.

Som følge af denne tidlige digitalisering var danske banker blandt de første i verden til at udvikle elektroniske betalingsløsninger. Pengeinstitutternes Betalingsservice (PBS) blev etableret allerede i 1968 og har siden spillet en central rolle i udviklingen af betalingsløsninger. Det formentlig mest kendte produkt Betalingsservice – med automatisk betaling af faste udgifter som husleje, el og varme – blev indført i 1974.

I 1983 kom Dankortet, som for alvor blev udbredt i slutningen af 1980'erne. Dankortet gjorde det meget lettere for danske forbrugere at betale i butikker, og i dag bliver Dankortet anvendt 1,2 mia. gange om året

– selvom en stribe alternativer er kommet til.⁵

Danmark var også blandt de første lande, der indførte papirløse markeder for obligationer og aktier. Det skete med Værdipapircentralen, som blev oprettet i 1980. Før digitaliseringen var obligationer fysiske dokumenter, ofte med kuponer, som skulle klippes af og indløses, når man skulle modtage rentebetaling. En af de største fordele ved digitaliseringen var derfor, at det ikke længere var nødvendigt for ejeren af obligationen at klippe kuponer og aflevere dem i en bank. I stedet blev renten indsat direkte på obligationsejerens bankkonto.

Digitaliseringen har bl.a. været medvirkende til, at den finansielle sektor har kunnet håndtere en stadig voksende efterspørgsel efter udlån og andre ydelser uden en tilsvarende stor medarbejdervækst. Siden 1980'erne har finanssektorens andel af beskæftigelsen i Danmark været nogenlunde stabil, jf. figur 1.5.

Banker i moderne tid – og to bankkriser
I 1960'erne oplevede Danmark høj vækst, bl.a. drevet af stigende industriproduktion og eksport. Udviklingen blev understøttet af bankerne, som hjalp virksomhederne

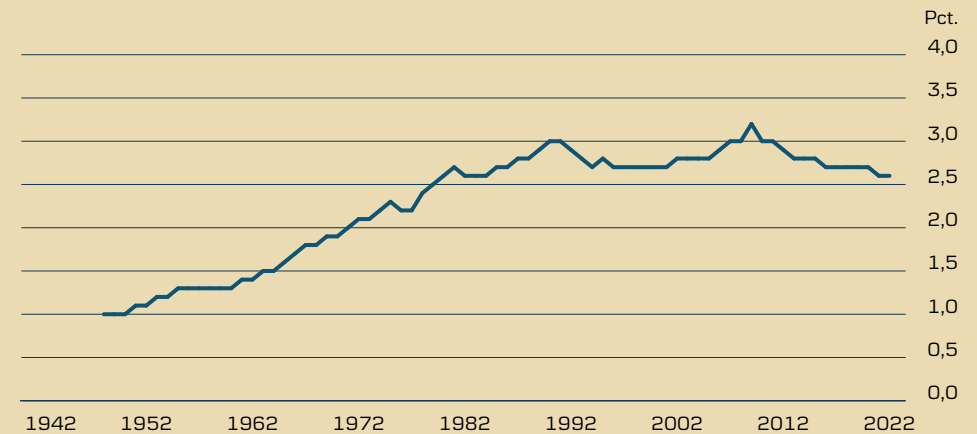
med at finansiere de store investeringer i produktionsanlæg.

Den økonomiske fremgang udløste stigende lønninger, og det gjorde lønmodtagerne til en attraktiv kundegruppe for bankerne, som derfor begyndte at erobre markedsan-

dele fra sparekasserne. Det blev i samme periode mere almindeligt at optage forbrugslån eller benytte afbetaling til at købe større forbrugsgoder som køleskabe og tv. Hidtil havde den slags været forbeholdt de mest velhavende.

Figur 1.5: Finanssektorens andel af beskæftigelsen har været stabil siden 1980'erne

Ansatte i finanssektoren, pct. af beskæftigede i Danmark

Kilde: Abildgren (2017). Data opdateret til og med 2021.

⁵ Nationalbankens statistikbank, betalinger for 2016-2022.

Krise og Kartoffelkur

Højkonjunktoren endte dog brat i 1973 med oliekrisen, som indledte en periode med bl.a. lav vækst og høj inflation – forstærket af en ny oliekrise i 1979. De store økonomiske udfordringer omfattede også massive underskud på både betalingsbalance og statsbudget.

I midten af 1980'erne var dansk økonomi tilbage i vækst. Denne vækst førte dog til en overophedning af økonomien med et kraftigt stigende privatforbrug og et stort underskud på betalingsbalancen, og der var fare for, at inflationen ville stige igen. For at dæmpe forbruget vedtog Folketinget den såkaldte Kartoffelkur i 1986, som indeholdt bl.a. strammere regler for forbrugslån og boliglån, og en efterfølgende skattereform reducerede rentefradraget. Disse tiltag gjorde det væsentligt dyrere at låne.

Der blev også gennemført flere liberaliseringer af den finansielle sektor, eksempelvis fik bankerne mulighed for at drive forsikringsvirksomhed og tilbyde realkredit. Seks af de største pengeinstitutter fusionerede til to storbanker i 1990: Den Danske Bank gik sammen med Københavns Handelsbank og Provinsbanken, mens Unibank

(senere en del af Nordea) blev dannet af Andelsbanken, Privatbanken og Sparekassen SDS. De involverede pengeinstitutter havde varierende økonomisk polstring, og fusionerne bidrog dermed til at gøre den danske banksektor mere robust.

En bankkrise opstod dog i 1987-93, bl.a. som følge af lavkonjunktur og faldende ejendomspriser efter den opbremsning, som Kartoffelkuren og skattereformen udløste. Omkring 100 pengeinstitutter ophørte med at eksistere i perioden. Halvdelen stoppede på grund af økonomiske problemer med tab eller truende tab.

Op til krisen havde mange banker haft en ret høj udlånsvækst, og de kriseramte banker havde især haft store udlån til bygge- og ejendomssektoren, der blev hårdt ramt, da økonomien bremsede op. Især mindre banker og enkelte mellemstore ophørte, og problemerne blev som regel løst ved, at de kriseramte banker blev overtaget af andre. Der er dog ingen tvivl om, at denne bankkrise var alvorlig. I 1992 måtte Nationalbanken eksempelvis stille garantier for likviditeten i Unibank, landets næststørste pengeinstitut, som var omgærdet af rygter om dårlig økonomi.

Nedskrivningerne i den danske banksektor blev i begyndelsen af 1990'erne ret store. Men sammenlignet med de øvrige nordiske banker slap de hjemlige banker lettere gennem krisen. Før krisen havde Danmark ret høje kapitalkrav til banker sammenlignet med andre lande, og derfor havde de store danske banker tilstrækkelige økonomiske reserver eller stødpuder til at håndtere tabene.

Vildt opsving og finanskrise

De hårde år lige efter Kartoffelkuren blev afløst af ny økonomisk fremgang i 90'erne og 00'erne. Fra midten af 00'erne skiftede dansk økonomi fra højkonjunktur til decideret overophedning, bl.a. med stærkt stigende boligpriser.

De stigende boligpriser skyldtes ikke kun højkonjunktoren, men også nye lånemuligheder som rentetilpasningslån og afdragsfrihed, der gjorde den månedlige boligydelse (husleje) mindre, men også gjorde boligejernes økonomi mindre robust.

Der var samtidig udbredt optimisme til fremtiden, bl.a. som følge af høj økonomisk vækst. Overophedningen skyldtes delvist, at regeringen frem for at dæmpe økonomien ligefrem forstærkede den høje vækst

– et ekspertudvalg påpegede i den såkaldte Rangvid-rapport i 2013, at der var blevet ført såkaldt procyklisk finanspolitik.⁶

Prisstigningerne på mursten udviklede sig til en reel boligboble med urealistiske forventninger til de fremtidige boligpriser. Boligboblen bristede hen imod slutningen af 2007, og det udløste store fald i boligpriserne. Derfor var dansk økonomi allerede sårbar og på vej ind i en lavkonjunktur, da den internationale finanskrise ramte i slutningen af 2008. Krisen blev, ifølge de fleste eksperter, forstærket af nedturen på det danske boligmarked.

Finanskrisen havde således også ophav i USA, hvor en overophedning af økonomi ligeledes havde udløst stigende boligpriser – og risikable boliglån. Det ramte blandt andre investeringsbanken Lehman Brothers, som kollapsede i september 2008.

Herefter frøs de internationale pengemarkeder til, fordi bankerne blev nervøse for at låne ud til hinanden. Denne frygt var selvforstærkende, og også i Danmark fik bankerne meget vanskeligere adgang til likviditet. Bekymringen var, at manglende tillid de største danske banker ville gøre dem ude af stand til at refinansiere store,

⁶ Procyklisk finanspolitik er, når regeringen forstærker en økonomisk højkonjunktur ved at øge udgifterne eller skære i skatterne, hvilket kan bidrage til en overophedning af økonomien.

kortfristede lån – og trække hele den danske økonomi med sig ned.

Bankpakker på stribe

Som følge af krisen iværksatte regeringen flere store såkaldte bankpakker for at forhindre en endnu dybere krise. Det omfattede i første omgang betydelige statsgarantier til de største banker for at sikre, at de kunne forblive likvide og fortsat fungere. Senere stillede staten lån til rådighed for bankerne, hvilket en lang række banker benyttede sig af, herunder de største banker i Danmark.

Ifølge Rangvid-udvalget kunne de økonomiske tab for samfundet have været betydelige uden disse tiltag. Eksempelvis kunne en alvorlig kreditklemme have fået den konsekvens, at almindelige virksomheder kunne få svært ved at låne penge, og indskydere, inklusive almindelige borgere med bankkonti, kunne have mistet deres penge. Bankpakkerne er sidenhen blevet afviklet eller indfriet af bankerne, der betalte for de modtagne garantier og kapitalindskud.⁷

Under krisen stoppede 62 danske pengeinstitutter i Danmark med at eksistere. Blandt andre Amagerbanken og Roskilde Bank gik konkurs, mens en række andre

nødlidende banker blev "samlet op" med fusioner. Sandsynligvis ville nogle af landets største banker også have været gået ned, hvis ikke det havde været for de gennemførte bankpakker.

De kriseramte banker adskilte sig i vid udstrækning fra resten af sektoren på flere væsentlige punkter. De havde for eksempel haft ekstraordinær høj udlånsvækst og stort indlånsunderskud kombineret med mange meget store udlån til enkeltkunder, især kunder i ejendomssektoren og ofte til nye kunder, de ikke kendte så godt. Men helt generelt havde bankerne i Danmark – også nogle af de største banker – taget store risici op til finanskrisen, eksempelvis med en høj udlånsvækst, og det uden at egenkapitalen var fulgt med.

Finanskrisen afslørede, at hverken danske eller internationale banker havde tilstrækkelige økonomiske reserver og derfor var sårbare over for uforudsete tab. Det havde ikke været nok, at reguleringen af banker var blevet strammet efter de forrige kriser.

Skærpede krav til banker

Efter finanskrisen blev der indført omfattende stramninger af bankreguleringen både nationalt og internationalt. De såkaldte

Basel III-reguleringer blev vedtaget for at skabe et formelt kriseberedskab og øge bankernes modstandsdygtighed ved mulige fremtidige kriser.⁸

Herhjemme indførte Finanstilsynet en såkaldt tilsynsdiamant med retningslinjer for, hvad der udgør en bank med forhøjet risiko, eksempelvis hvis banken har haft meget høj vækst i udlånet. Der blev også indført begrænsninger i adgangen til ejerboligfinansiering. Det gælder eksempelvis lofter for husstandens lån i forhold til dens indkomst. De strammere regler har resulteret i en mere robust og stabil banksektor, hvor kunder, skatteydere og aktionærer er bedre beskyttet mod tab, hvis – eller når – en ny krise opstår.

Reguleringen stiller desuden krav til banker om, at de skal udstede bestemte typer gæld, som hurtigt kan konverteres eller omdannes til egenkapital. Dermed kan en bank i vanskeligheder blive restruktureret for kreditorernes penge, uden at staten skal stille garanti eller skyde penge ind, og samfundsvigtige funktioner kan blive ført videre, uden de store konsekvenser for kunderne.

Finanskrisen gjorde det også klart, at nogle banker og andre finansvirksomheder har så stor betydning for samfundet, at omkostninger og konsekvenser ved at lade dem gå konkurs ville være uoverskuelige. Dette betegnes som "too big to fail". Desværre kan forventningen om, at staten vil træde til i en krisesituation, skabe en problematisk dynamik: Hvis en bank yder risikable lån, der ender med at give overskud, vil ejerne drage fordel af gevinsten. Omvendt vil staten imidlertid være tvunget til at hjælpe banken med at overleve, hvis det går dårligt. Derfor stiller den nye bankregulering endnu skrapere krav til de såkaldte systemisk vigtige finansielle institutter (SIFI'er).⁹

⁷ Endelig opgørelse af overskud af bankpakkerne. Erhvervsministeriet, 19/12 2018. <https://em.dk/nyhedsarkiv/2018/december/endelig-opgørelse-af-overskud-af-bankpakkerne/>

⁸ Afsnit 3.3 uddyber Basel-reguleringen og bankernes kapitalkrav.

⁹ Et SIFI er et institut, som er af så stor betydning, at det kan have alvorlige konsekvenser for landets økonomi, hvis det kommer i vanskeligheder. I Danmark er der syv SIFI'er: Danske Bank, Nykredit Realkredit, Jyske Bank, Nordea Kredit, Sydbank, Spar Nord Bank, DLR Kredit, Arbejdernes Landsbank og Saxo Bank, jf. Finanstilsynet (2023). I Danmark udpeges SIFI'er af Finanstilsynet ud fra en række objektive kriterier.

Opsummering

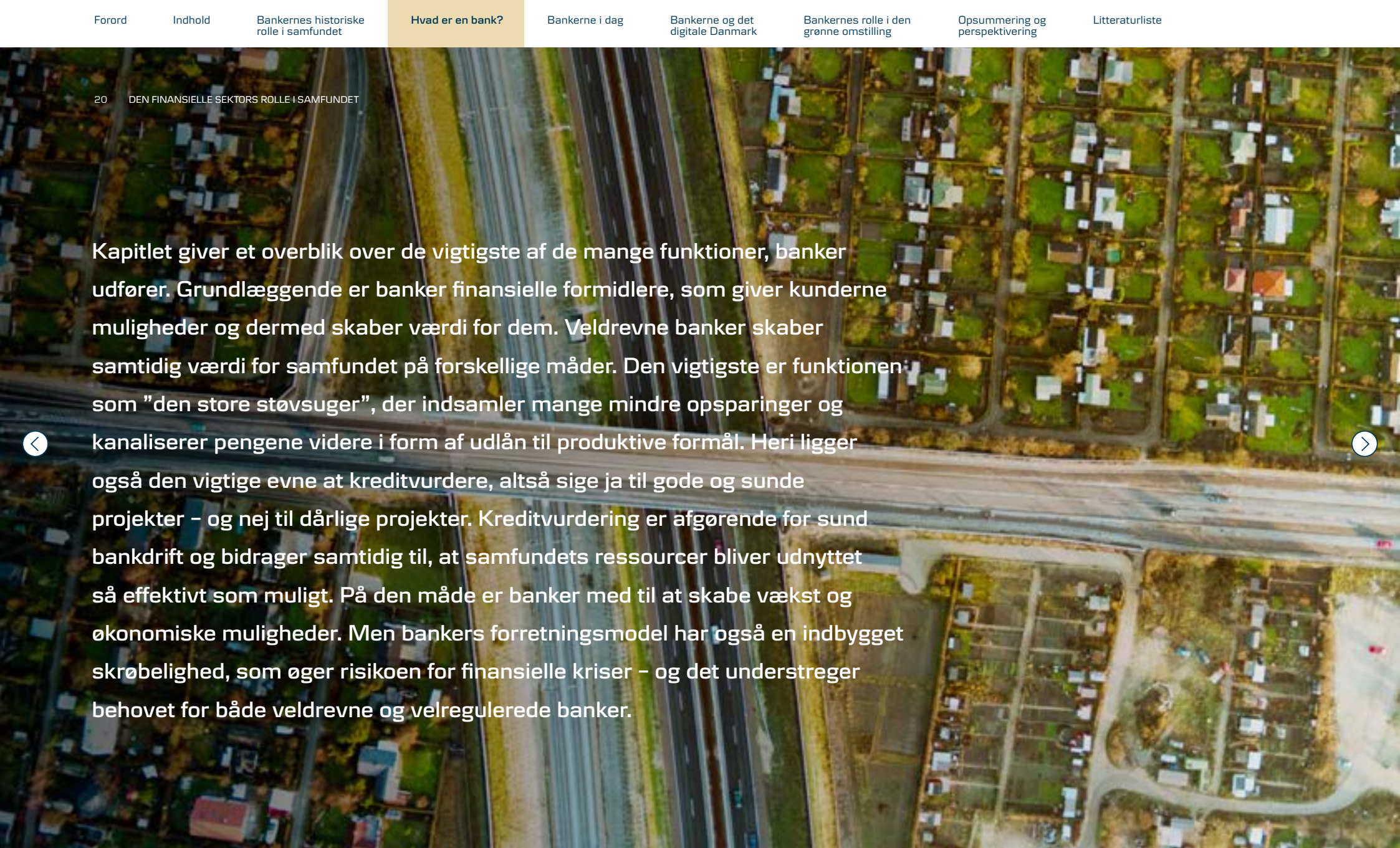
Den moderne form for bankvirksomhed er først opstået i de seneste århundreder, men bankforretninger er langt fra en ny opfindelse. Mange af de opgaver, som vi genkender som bankernes, har været udført i årtusinder, og bankernes forgængere har spillet en vigtig rolle i samfundet ved at yde lån, smidiggøre handel og investeringer samt sikre indskud.

Over årene er banker gået fra hovedsageligt at være til for erhvervsdrivende og velhavere til at have alle borgere som kunder. Bankerne hjælper i dag almindelige danskere med at spare op, investere og låne til en bolig.

En af bankernes vigtigste roller gennem tiden har været at aktivere opsparing og ubrugt kapital ved at omdanne den til aktiv og produktiv kapital. Det har til alle tider krævet indgående kendskab til, hvilke gamle og nye forretninger der er rentable, og dermed gavnlige at låne ud til. På denne måde har bankerne bidraget til industrialiseringen og andre store omstillinger, som har krævet omfattende investeringer, eksempelvis i ny teknologi.

Både den økonomiske og historiske forskning har påpeget, at udviklingen i velstand i et samfund – på tværs af lande og over tid – går hånd i hånd med udviklingen af den finansielle sektor. Forskningen peger desuden på, at der er en direkte årsagssammenhæng, hvor den finansielle udvikling har bidraget til yderligere økonomisk vækst.¹⁰ Men historien har dog også vist, at det er nødvendigt med effektive regler, der kan forhindre eller begrænse, at banker foretager risikable udlån og investeringer.

¹⁰ Se Levine (2005), Popov (2018) og Beck m.fl. (2023) for en oversigt over litteraturen, der påviser en positiv og kausal sammenhæng mellem finansiell udvikling og økonomisk vækst.

Kapitlet giver et overblik over de vigtigste af de mange funktioner, banker udfører. Grundlæggende er banker finansielle formidlere, som giver kunderne muligheder og dermed skaber værdi for dem. Veldrevne banker skaber samtidig værdi for samfundet på forskellige måder. Den vigtigste er funktionen som ”den store støvsuger”, der indsamler mange mindre opsparinger og kanaliserer pengene videre i form af udlån til produktive formål. Heri ligger også den vigtige evne at kreditvurdere, altså sige ja til gode og sunde projekter – og nej til dårlige projekter. Kreditvurdering er afgørende for sund bankdrift og bidrager samtidig til, at samfundets ressourcer bliver udnyttet så effektivt som muligt. På den måde er banker med til at skabe vækst og økonomiske muligheder. Men bankers forretningsmodel har også en indbygget skrøbelighed, som øger risikoen for finansielle kriser – og det understreger behovet for både veldrevne og velregulerede banker.

Hvad er en bank?

Bankernes eksistensberettigelse er at skabe værdi for deres kunder

En bank er på mange måder en forretning som så mange andre. Eksistensberettigelsen består i at levere "varer", som kunderne gerne vil betale for.

"Varerne" i en bank - finansielle serviceydelser - er selvfølgelig på flere områder anderledes end for eksempel en tv-pakke eller et avisabonnement, eller når vi bestiller en håndværker til at reparere noget derhjemme. Men det er værd at hæfte sig ved lighederne.

Som kunder vælger vi at købe varer eller betale for en service, fordi det skaber værdi for os i forhold til alternativet. Vi betaler for tv-pakken eller avisabonnementet, fordi det giver os let og hurtig adgang til masser af underholdning, nyheder og information. Og vi ringer til vvs-firmaet, fordi det er meget lettere at få repareret og udskiftet et sprunget vandrør af professionelle end selv at skulle forsøge sig som håndværker.

På samme måde tilbyder bankerne os - både som forbrugere og virksomheder - ydelser, som for eksempel gør det enkelt at låne penge, spare op, gennemføre betalinger og forsikre os mod mange typer risiko. Det bliver lettere for os at overskue og håndtere vores økonomi, både på kort sigt og på langt sigt med for eksempel pensionsopsparing.

I alle tilfældene er der tale om varer eller ydelser, som det koster noget at producere - og derfor betaler vi for varerne og ydelserne. Det samme gælder naturligvis for ydelser i en bank - de koster noget at producere, og vi betaler for dem.

Et andet fællestræk er, at stordriftsfordele og fordele ved samdrift er væsentlige forklaringer på, at vi eksempelvis køber tv-pakker, avisabonnementer, håndværkertimer og bankservice. Når forbrugere tilmelder sig streamingtjenester, kan de ofte få adgang til et bredere udvalg af film og serier til en lavere pris, end hvis de skulle købe dem individuelt. Det skyldes, at streamingtjenesterne opnår stordrifts-

fordele ved at levere indhold til millioner af abonnenter samtidigt.

Bankforretning er præget af stordriftsfordele

Stordriftsfordele betyder, at jo mere virksomheder kan "producere" af samme ydelse, desto mere effektivt sker det - og desto lavere bliver prisen.

Stordriftsfordele kan opstå på mange måder. Et eksempel er it-systemer, hvor det typisk er meget dyrt at udvikle og opbygge en kompliceret løsning. Derfor bliver serviceydelsen, som it-systemet bidrager til, relativt dyr, hvis ydelsen kun bliver brugt - og solgt - meget lidt. Omvendt bliver den gennemsnitlige udgift for serviceydelsen - og dermed prisen - lavere, hvis serviceydelsen bliver brugt meget.

Stordriftsfordele kan også opstå ved at opbygge viden i en organisation. Det kan være dyrt og besværligt at indsamle og skabe viden, for eksempel om en god måde at løse et bestemt problem på. Men når først denne viden er skabt, kan den

deles på tværs af organisationen og blive anvendt igen og igen.

Fordele ved samdrift refererer til, at der kan være gevinster ved at yde beslægtede typer af service samtidig. Bankforretning er i høj grad præget af samdriftsfordele. Eksempelvis modtager bankerne både indlån fra kunder og udlåner penge til andre kunder. Samdriftsfordelen mellem indlån og udlån består i, at bankernes udlån i høj grad er baseret på penge, som andre kunder har placeret som indlån.

På udlånssiden er der også samdriftsfordele ved at tilbyde flere forskellige produkter til samme kunde: Hvis banken først én gang har sat sig ind i kundens økonomi for at kunne foretage en kreditvurdering til for eksempel et boliglån, er banken ikke på helt bar bund, hvis kunden også er interesseret i et billån eller en kassekredit.

Bankerne har fire kernefunktioner

Overordnet er en bank en *finansiel formidler* - altså en virksomhed, som skaber værdi ved at forbinde to eller flere parter

Figur 2.1: Bankernes fire kernefunktioner

med forskellige økonomiske behov og ønsker.

Den primære rolle som formidler er at modtage indlån fra kunder og kanalisere pengene videre som udlån til andre kunder. Når banken forbinder flere parter med forskellige finansielle behov, skaber det værdi for kunderne. Med andre ord ville kunderne – familier og virksomheder – være dårligere stillet, hvis ikke bankerne fandtes.

Tænk for eksempel på indlån og udlån: Det ville være særdeles upraktisk, hvis en virksomhed, som skulle bygge en fabrik til 100 mio. kr., skulle rundt til 10.000 enkeltpersoner og låne 10.000 kr. af hver af dem. Papirarbejdet og tidsforbruget ville være tårnhøjt, og samtidig skulle virksomheden overbevise alle om, at de burde placere deres opsparing netop hér – og kunne gøre det helt trygt.

Hver enkelt långiver eller opsparer ville løbe risikoen for, at virksomheden ikke er rentabel og derfor ikke kan betale pengene tilbage. Samtidig ville der være en risiko for, at de lånte penge slet ikke blev brugt til en ny fabrik, fordi låntageren besluttede at bruge pengene på noget andet, eksempelvis en mere risikabel investering eller

endda forbrug til sig selv. En helt almindelig opsparer har svært ved at overvåge, om pengene er investeret forsvarligt og bliver brugt som aftalt. Det ville samtidig være ufleksibelt for udlånerne, hvis de selv fik brug for penge undervejs – så ville de næppe kunne trække deres del af lånet tilbage. Investeringer er ofte langsigtede, mens mange familier og virksomheder har brug for at placere penge i kortere tid ad gangen eller med en vis fleksibilitet. Endelig ville det også være risikabelt – og måske direkte ufornuftigt – for den enkelte at placere en stor andel af sin opsparing i én virksomhed.

Dermed er det en af bankernes vigtigste funktioner som finansiel formidler at vurdere, sprede og omfordele risiko. Omfordeling af risiko betyder, at risikoen kan flyttes hen til de parter, der bedst kan og vil bære den. Eksempelvis kan nogle af bankens virksomhedskunder være meget afhængige af, hvordan råvarepriserne udvikler sig. Så kan banken hjælpe kunden med afdække risikoen, bl.a. ved at formidle kontakt til finansielle virksomheder, der er specialiseret i at håndtere udsving i råvarepriser.

Overordnet kan vi opdele bankernes funktioner i fire kategorier, som bliver uddybet nærmere i de følgende afsnit:

- 1) *At omdanne aktiver* – indsamle opsparing og indlån af mindre beløb, ofte med få eller ingen bindinger, og udlåne pengene igen som lån med længere løbetid og ofte i større portioner
- 2) *At håndtere risiko* – sørge for, at penge fra den enkelte indlåner bliver spredt ud på mange forskellige udlån, professionelt at vurdere risikoen ved udlån ved hjælp af kreditvurdering, og at omfordele risiko til de parter, som bedst kan håndtere den
- 3) *At tilbyde effektive og sikre betalings-systemer* og sikker opbevaring af opsparing
- 4) *At være en betroet samarbejdspartner*, som rådgiver kunderne og beskytter deres finansielle interesser.

Funktion 1: Omdannelse af aktiver

Moderne banker udfører i rollen som finansiel formidler en omdannelse eller "transformation" af aktiver. De modtager indskud med bestemte karakteristika og foretager udlån, som har andre karakteristika. Transformationen omfatter beløbets størrelse (aggregering), tidsperiode (løbetidstransformation) og risikoprofil (som kaldes

kvalitetstransformation, fordi kvaliteten af indlånene ud fra indlåners synspunkt – risikoen – forbedres af transformationen). Transformationen er illustreret i figur 2.2.

Ved *aggregering* samler banker en masse mindre indskud til større udlån. Det er helt oplagt, at der er store gevinster for låntager ved kun at skulle forhandle med én kreditgiver, banken, i stedet for at skulle i kontakt med en lang række mindre, potentielle kreditorer.

Løbetidstransformation består i, at typiske indskud i en bank ikke har nogen binding og derfor kan hæves, så snart indskyderen får brug for pengene. Alligevel kan bankerne omdanne en betydelig del af de almindelige indskud til større lån med lang løbetid – for eksempel til virksomheder, som vil bygge en fabrik, eller til familier, som vil købe et hus.

Kvalitetstransformationen består i, at indskud i banken, også selvom de er små, indirekte er spredt ud over et meget stort antal udlån. Det mindsker risikoen for indskyderne betydeligt sammenlignet med en situation, hvor deres penge skulle udlånes direkte til enkeltvirksomheder eller enkeltpersoner.

Transformationen af indlån på disse tre måder betyder, at bankkunder med opsparing både får lavere risiko end ellers og har lettere adgang til de opsavede penge. Samtidig har låntagerne nemmere ved at få større lån.

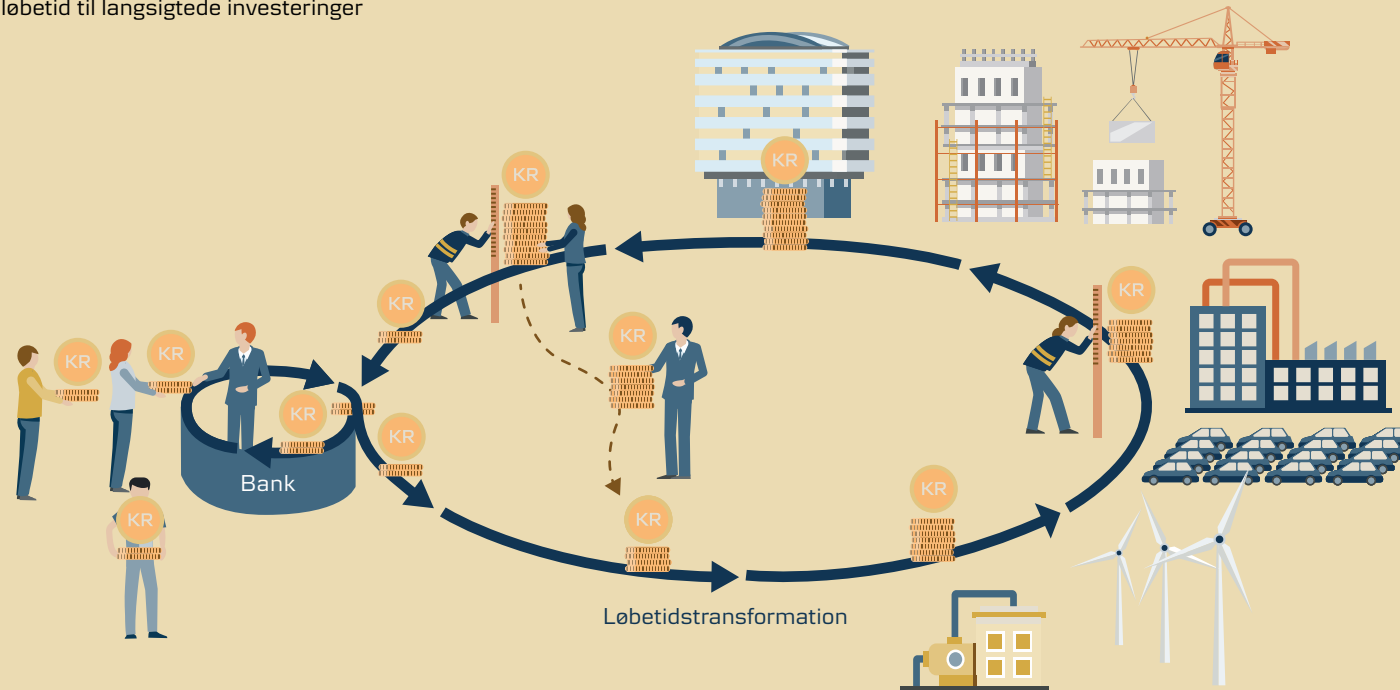
Realkreditlån i Danmark er et vigtigt eksempel på, hvordan bankerne omdanner aktiver. Her omdanner banker og realkreditinstitutter penge, som er hentet fra de internationale kapitalmarkeder, til almindelige realkreditlån.

Når en privatkunde optager et realkreditlån til at finansiere et boligkøb, udsteder realkreditinstituttet en obligation. Bankerne beholder disse obligationer, indtil de har opsamlet tilstrækkeligt mange obligationer – og altså har udbetalt tilstrækkeligt mange realkreditlån – så det bliver attraktivt for eksempelvis en pensionskasse at købe obligationerne samlet.

På denne måde er bankerne med til at skabe et velfungerende marked for realkreditobligationer. Danske realkreditobligationer er særligt attraktive for investorer, fordi de har høj sikkerhed, og fordi der bliver udstedt mange af dem, så de altid bliver handlet på børserne. Det

Figur 2.2: Omdannelse af aktiver

Banken fungerer som en mellemmand, der kanaliserer indlån med kort løbetid til langsigtede investeringer

Kilde: Egen illustration inspireret af © Johan Jarnestad/Det Kongelige, Svenske Videnskabsakademi (2022), Popular science background: The laureates explained the central role of banks in financial crises.

bidrager til at sikre lave og stabile renter for husejere.

Et andet konkret eksempel på, hvordan banker omdanner aktiver, findes i deres produkttilbud til privatkunder. Bankerne tilbyder produkter som investeringsbeviser, hvor kundernes penge bliver investeret i en bred vifte af aktier og andre værdipapirer – både herhjemme og i udlandet. På den måde kan den enkelte privatkunde opnå langt større risikospredning og lavere omkostninger, end hvis kunden investerede på egen hånd. Det gælder tilsvarende for de pensionsordninger, som bankerne tilbyder. Her kan kunderne blandt andet investere via puljer – igen med spredning af risiko og med lave omkostninger.

Funktion 2: Håndtering af risiko

Banker håndterer risiko på flere måder. Først og fremmest foretager bankerne kreditvurdering, når virksomheder eller personer ønsker at optage lån. Det handler grundlæggende om at vurdere, om en bank skal nikke ja til at yde lån eller sige nej til projekter, der ikke ser ud til at være rentable.

Vurderingen kan også give sig udslag i forskelle i lånevilkårene. Jo højere risiko for,

at lånet ikke vil blive tilbagebetalt, desto højere rente vil banken typisk forlange (og desto højere sikkerhed vil banken ofte kræve for at mindske risikoen for tab). Ekspertise i kreditvurdering er derfor helt central for bankernes egen forretning. Men samtidig spiller bankernes kreditvurdering også en vigtig rolle for samfundet: Præcise kreditvurderinger bidrager i betydelig grad til, at den begrænsede kapital i samfundet bliver fordelt derhen, hvor kapitalen udnyttes bedst muligt til gavn for den samlede økonomi og produktivitet.

Risikohåndtering omfatter i høj grad også at hjælpe kunderne med at sprede risiko. Kvalitetstransformationen med simple indlån – som bliver fordelt ud på en række udlån – er et eksempel på en indirekte risikospredning. Et mere direkte eksempel er – som nævnt i teksten under Funktion 1 – investeringsforeninger, hvor en kunde selv ved at indskyde mindre beløb alligevel kan sprede sin investeringer ud på en lang række aktier eller andre værdipapirer.

Banker tilbyder også flere finansielle produkter, som hjælper kunderne med at mindske deres risiko. Produkterne vil den enkelte kunde ofte opfatte som en forsikring mod eksempelvis uventede sving-

ninger i valutakurser, råvarepriser eller renter (for eksempel kurssikring, derivater, fastforrentede lån og renteswaps). Når kunden betaler for at få afdækket en risiko, er der en modpart (typisk en finansiell virksomhed), der i stedet påtager sig risikoen for den pris, kunden betaler. Her hjælper de finansielle markeder med at matche kunden med den part, som ønsker at påtage sig risikoen for den givne pris.

Bankers interne risikostyring er også afgørende for, hvor robuste eller solide de er. Banker skal have en betydelig buffer til at kunne betale, hvad de skylder – herunder helt almindelige indlån. For eksempel hvis der opstår uro på finansmarkederne, eller samfundsøkonomien bremser op. Hvis der opstår økonomisk tilbagegang, så flere låntagere end normalt ikke kan betale deres lån tilbage, skal bankerne være polstrede til at kunne absorbere ekstra tab. Samtidig skal banker gardere sig mod, at de selv bliver hårdt ramt af eksempel store udsving i renter eller valutakurser.

Funktion 3: Effektive betalingssystemer
Når kunderne har vished for, at deres penge er sikkert opbevaret i banken, muliggør det, at pengene kan kanaliseres videre i økonomien til investeringer i stedet for blot

passivt at blive gemt som kontanter under madrassen eller investeret i guld og ædelsten. Måske tænker vi ikke over det som forbrugere i dagligdagen, men det har værdi for opsparende (og for virksomheder), at deres penge er anbragt et sikkert sted, er nemme at hæve igen og får tilskrevet rente. Det er samtidig en stor fordel for samfundet, at opsparing – via bankerne – er med til at finansiere produktive investeringer.

Effektive og sikre betalingssystemer spiller på samme måde en meget vigtig, men ofte også overset rolle. Såvel privatkunder som virksomheder skal kunne stole på, at betalinger når sikkert frem, og at de har adgang til deres egne penge, når de har brug for dem. Det er selve grundlaget for økonomisk aktivitet – både de små dagligdags betalinger og de store transaktioner mellem virksomheder og på tværs af lande.

Samtidig er det vigtigt, at betalingssystemerne ikke er for dyre at bruge. Hvis systemerne er effektive, giver det betydelige gevinster for samfundet – både i sparede omkostninger i kroner og øre og i form af mindre tidsforbrug. Betalingsservice, Dankort og MobilePay er eksempler på bankudviklede betalingsløsninger, der bliver brugt flere millioner gange hver måned.

Funktion 4: Betroet samarbejdspartner
Banker er også en betroet samarbejdspartner for mange af deres kunder. Grundlæggende skal kunder have tillid til, at de kan hæve deres indskud igen, når de ønsker det, ligesom for eksempel netbank og betalingssystemer skal være velfungerende. Men banker har også en rolle at spille som vidensbase og rådgiver.

Mere konkret eller praktisk skal banker – som led i deres rådgivning – sikre, at kunderne har god information om deres finansielle muligheder og dermed kan træffe oplyste valg tilpasset deres ønsker og behov. Det gælder både på kort sigt og mere langsigtet, for eksempel med rådgivning om pension eller boliglån. Denne type rådgivning kan udgøre en betydelig værdi for mange kunder, fordi de færreste almindelige virksomheder eller privatpersoner har dyb finansiell indsigt.

Bankernes rådgivning kan også omfatte forhold, der ikke er af snæver finansiell karakter, men baseret på bredere viden om privatøkonomi eller virksomhedsøkonomi. Skal en familie for eksempel låne penge til en ny bil eller til en elbil? Eller låne til et nyt gasfyr eller til en varmepumpe? Eller hvad med at sætte solceller op på taget?

Bankernes rolle er ikke at diktere et valg for kunderne, men de kan – ved at stille deres viden og indsigt til rådighed – være med til at gøre kundernes perspektiv bredere, så kunderne træffer beslutninger på et bedre grundlag.

Bankernes nøglerolle som rådgiver gælder i høj grad også for virksomheder – både små og store. Iværksættere og mindre virksomheder kan eksempelvis få rådgivning om betalingssystemer, om særlige udfordringer ved eksport og handel med udlandet samt om muligheder for støtte og gunstige lån fra offentlige ordninger.

Når virksomheder bevæger sig ud på internationale markeder, bliver de i højere grad udsat for en række udfordringer og risici, fra valutasingninger, politisk uro og udeblevne eller forsinkede betalinger til at forstå lokale skatteregler og reguleringer. Banker tilbyder rådgivning samt en række løsninger, der hjælper virksomheder med at minimere disse risici, fra valutaprodukter til eksportforsikring.

Mange danske banker har udenlandske filialer og et netværk af internationale samarbejdspartnere. Det kan have stor værdi for virksomheder, der vil etablere sig på nye

markeder, da det giver dem adgang til lokal viden, kontakter og ressourcer.

Større virksomheder kan desuden få hjælp til at udstede obligationer, som sikrer dem kapital, og til at blive børsnoterede. Og nogle virksomheder kan være så store, at én bank ikke kan (eller må) yde lån til store investeringer alene – her kan flere banker gå sammen og via et lånekonsortium tilbyde den nødvendige kapital.

Veldrevne banker gavner samfundet

En baker eller slagter går næppe på arbejde hver dag og tænker på det samfundsmæssige bidrag ved dagens arbejde – for eksempel den specialisering og arbejdsdeling, der finder sted, og som bidrager til vækst og velstand sammenlignet med, hvis vi alle selv skulle bage vores brød og fremstille vores pålæg. På samme måde er bankerne grundlæggende ikke sat i verden for at gøre så meget samfundsnytte som muligt. Banker er forretninger, der skal skabe værdi for kunderne ved at levere gode finansielle produkter – så gode, at kunderne faktisk vil købe dem.

Men veldrevne banker spiller samtidig en betydelig positiv rolle i en moderne markedsbaseret økonomi ud over den værdi,

bankerne skaber for de enkelte kunder. Denne samfundsmæssige værdiskabelse, som strækker sig fra at udvide kapitalgrundlaget, understøtte handel og til at kunne stabilisere økonomien, er tæt knyttet til de roller og funktioner, der er beskrevet tidligere i dette kapitel.

”Den store støvsuger”

Banker er med til at udvide kapitalgrundlaget i samfundsekonomien – det sker, når banker tilbyder sikker opbevaring af opsparing, som derefter udlånes til andre. Også personer og virksomheder med mindre opsparinger kan trygt placere deres opsparing i en bank, og pengene kan – via aggregering og løbetidstransformation som omtalt tidligere i kapitlet – lånes ud til større, længerevarende og produktive investeringer. Dermed øges kapitalgrundlaget i samfundet, og det fører til højere vækst og velstand. Bankerne kan på den måde siges at minde om ”en stor støvsuger”, som samler en masse, ofte små, pengebeløb op. Bagefter bliver de mange opsamlede småbeløb så ”sat i arbejde” – til gavn for hele samfundet.

Samtidig betyder bankernes kreditvurderinger – når de er af høj kvalitet – at kapitalen flyder hen til de steder i økonomien, hvor

den gør størst nytte. Derfor er det afgørende for den økonomiske vækst i samfundet, at banker er gode til at udpege – og sige ja til – de gode projekter og til at sige nej til de knap så gode, tvivlsomme eller ligefrem dårlige investeringsprojekter, jf. kapitel 1.

Banker understøtter handel

Banker understøtter også handel – dels inden for landets grænser mellem virksomheder og kunder, dels internationalt ved eksempelvis at tilbyde virksomheder valutakonti til at modtage betalinger og med andre produkter og finansielle instrumenter som valutakursforsikring og rembuser. Bankernes løsninger bidrager betydeligt til, at den globale økonomi er blevet mere integreret, hvilket har medført markante fremskridt i levestandarden over hele verden. En af grundene er, at virksomheder og forbrugere dermed høster gevinster ved international arbejdsdeling.

Gevinsterne ved arbejdsdeling kan høstes i lille skala – for eksempel har vi bagere og vvs’ere, så de, der er dårlige til at bage brød og reparere sprungne vandrør, kan købe sig til det og i stedet bruge tiden på noget, de er bedre til. I stor skala høstes samme type gevinster på tværs af landegrænser og kontinenter, fordi varer og tjenester produceres

i de lande, der er bedst til det – såkaldt international arbejdsdeling.

Det er godt for danske virksomheder, der kan afsætte deres varer i hele verden frem for kun i Danmark. Og det er godt for forbrugerne, der kan købe billige varer fra hele verden. Fordelene er særligt store for mindre lande som Danmark med en lille, åben og internationalt orienteret økonomi.

Banker kan stabilisere økonomien

Veldrevne banker kan også spille en vigtig rolle ved at bidrage til at stabilisere økonomien under kriser. Centralbankerne kan hæve renten for at dæmpe økonomien og dermed bremse inflationen og mindske risikoen for overophedning – eller de kan sænke renten for at stimulere økonomien og for eksempel undgå en recession.

Men renteændringerne slår først for alvor igennem, når banker hæver eller sænker deres rentesatser, så familier og virksomheder skal betale mere eller mindre for at låne. Med andre ord er det i praksis banker (og de finansielle markeder), der sørger for, at centralbankernes rentepolitik faktisk bliver ført ud i livet – i fagsproget kaldes det den pengepolitiske transmissionsmekanisme.

For de enkelte virksomheder og husholdninger kan banker absorbere stød fra samfundskonkurrencen ved yde lån. Det er både i banker, virksomheders og ansattes interesse, at virksomheder, der grundlæggende er sunde og har gode fremtidsudsigter, kan overleve midlertidige problemer – uanset om problemerne er helt specifikke for virksomheden, eller om de udspringer af en generel lavkonjunktur.

Når banker med ekstra likviditet hjælper virksomheder og familier gennem midlertidige kriser, udløser det en bredere samfundsmæssig gevinst. Det er med til at stabilisere økonomien, at færre virksomheder må afskedige medarbejdere eller ligefrem må gå konkurs. Og det stabiliserer boligpriser, forbrugertillid og dermed i sidste ende hele økonomien, hvis familier kan undgå tvangsauktioner med midlertidig hjælp fra banken (og ved i en periode at spænde livremmen ind).

Det betyder ikke, at banker skal redde økonomien hos alle virksomheder og familier under en krise – tværtimod er det også vigtigt samfundsmæssigt, at banker med lån (eller staten via støtteordninger) kun holder hånden under de virksomheder og familier, der grundlæggende er økonomisk

sunde. Det er en vanskelig balance, for det er ofte svært at vurdere, om virksomheder bør reddes, eller om det vil være mest hensigtsmæssigt at lade dem bukke under. Men der er betragtelige samfundsmæssige gevinster, hvis den balance rammes rigtigt – eller bare nogenlunde rigtigt.

Forudsætningen for, at banker kan absorbere økonomiske stød under kriser, er, at banker har tilstrækkelig kapital og ikke selv kommer i store problemer, når konjunkturerne vender. Det kræver, at banker i normale år har en vis indtjening og øger deres polstring. Og det kræver samtidig, at banker har en god risikostyring. Det er vigtigt, fordi historien giver mange eksempler på, at det ikke har været tilfældet. Nogle gange har bankernes stødpudeeffekt været mindre – nogle banker har altså ikke haft penge nok til at yde ekstra lån, der kunne have hjulpet virksomheder gennem et kortere forløb i modvind. Under nogle af de store økonomiske kriser har banker og resten af det finansielle system endda været med til at forstærke et fald i samfundskonkurrencen, jf. kapitel 1.

Behov for regulering

Nok kan banker bidrage til betydelige samfundsgevinster som tidligere beskrev-

et, men forretningsmodellen for banker rummer også risici. For hver gang en bank låner 100 kr. ud, er kun omtrent 10 kr. bankens egne penge – kapital, som ejerne har stillet til rådighed i form af egenkapital. Resten er lånte penge – i meget høj grad indskud fra virksomheder og privatpersoner, men der er også betydelige lån fra kapitalmarkederne.

Det er som tidligere beskrevet en klar styrke ved modellen. Transformationen af mange små indlån til udlån i større portioner og med længere løbetid er netop en af de vigtige funktioner, som skaber værdi for kunderne og for samfundet.

Men lige hér ligger også en skrøbelighed indbygget. Uanset hvor godt en bank styrer sine risici, vil den ikke på noget tidspunkt kunne udbetale alt det, den skylder, hvis der skulle opstå den ekstreme situation, at alle vil have deres penge tilbage samtidig. For eksempel i en situation med et bankrun, hvor alle billedligt talt løber hen til banken for at hente deres penge. Et bankrun skyldes ofte en udbredt opfattelse – sand eller falsk – af, at banken er ved at gå fallit. Det kan udløse en selvopfyldende profeti, hvor alle forsøger at trække penge ud for at undgå at lide tab.

Amerikanerne Diamond og Dybvig modtog i 2022 Nobelprisen for deres forskning i bankernes rolle i samfundet, herunder mekanismerne ved et bank run. En del af løsningen er, at banker skal kunne overbevise omverdenen om, at de er veldrevne og solide. En anden del af løsningen er indskydergarantier, hvilket vi har i Danmark. Garantier indebærer, at hvis en bank går fallit, så får langt de fleste indskydere (på nær de allerstørste) dækket deres indlån i banken – og derfor behøver langt hovedparten af indskyderne slet ikke bekymre sig om risikoen for at tabe deres penge, hvilket kan forebygge eller helt forhindre bank runs.

Samtidig er der omfattende samfundsmæssige tab, hvis banker i stor stil går konkurs. Finansiell ustabilitet kan i sig selv påvirke samfundsøkonomien via højere renter, lavere forbrugertillid og lavere investeringslyst og derigennem forstærke eller ligefrem udløse lavkonjunktur eller recession. Og hvis der er tale om meget store banker, kan tabene være så betragtelige, at dominoeffekterne bliver nærmest uoverskuelige. Derfor er det hensigtsmæssigt at have veldrevne banker og en regulering, der mindsker risikoen for store bankkriser. Det er baggrunden for, at mange lande,

herunder Danmark, i dag har en løsningsmodel, hvor store, kriseramte banker kan rekonstrueres og videreføres uden mere alvorlige forstyrrelser af driften, jf. kapitel 3.

Store bankkonkurser kan også svække samfundsøkonomien mange år frem. Hvis en række banker bukkes under, forringes mulighederne for at kanalisere kapital ud til virksomheder og husholdninger og dermed genoprette økonomien og skabe vækst. Ben Bernanke, som er tidligere centralbankdirektør i USA og ligeledes modtog Nobelprisen i økonomi i 2022, har forsket i depressionen i 1920'erne og 1930'erne. Når krisen dengang blev så langvarig, skyldtes det, at stribevis af banklukninger betød, at store dele af USA ikke længere havde lokale banker. Så selv da det værste var overstået, og økonomien atter kunne komme op i gear, manglede nogle vigtige brikker: nemlig bankers kendskab til – og samarbejde med – kunder i mange lokalområder.

Forløbet dengang illustrerer, at det er vigtigt, at banker er polstrede til at modstå kriser, og at samfundet har en velbegrunder interesse i at regulere bankerne, herunder at polstringen er tilstrækkelig. Samtidig viser Bernankes forskning – ved at sætte lup

på de lokale konsekvenser, når banker må bukke under, at veldrevne banker er vigtige såvel for lokalområder som for velstand og vækst i hele landet.

Opsummering

Bankernes centrale rolle består i at være finansielle formidlere, der forbinder flere parter på et marked. Samtidig kan banker vurdere og håndtere risiko og kanalisere kapital derhen, hvor kapitalen gør mest gavn. Velfungerende banker skaber derfor værdi såvel for de enkelte kunder som for hele samfundet. Konstruktionen har dog en indbygget skrøbelighed, og det er derfor vigtigt ikke bare for kunderne, men for hele samfundet, at banker er veldrevne, velpolstrede og velregulerede.

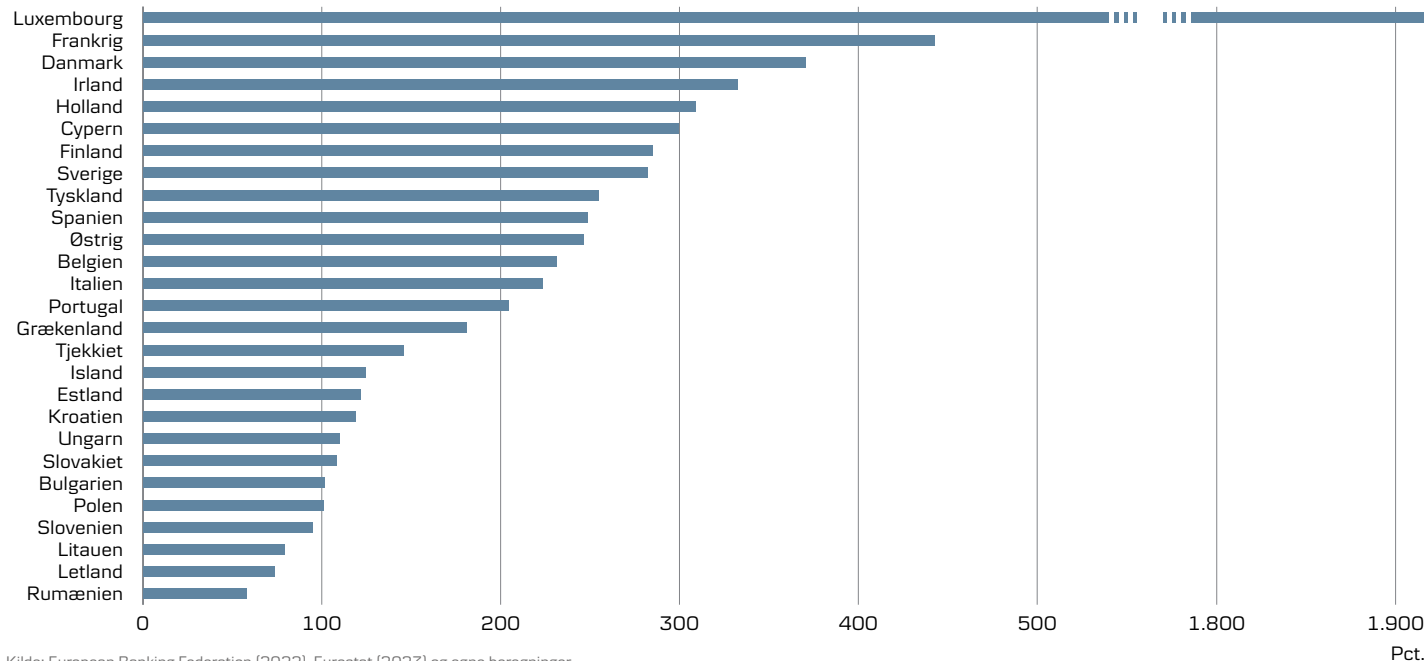
Alene i kraft af udlån på mere end 1.700 milliarder kroner spiller banksektoren en central rolle for det danske samfund. Dette kapitel giver en overordnet status på den danske banksektor, og hvordan den klarer sig i sammenligning med andre lande. Kapitlet beskriver eksempelvis bankernes udlån, medarbejdere og polstring mod økonomiske kriser, samt hvor veldreven den danske banksektor er i en international sammenligning.

Bankerne i dag

Figur 3.1: Størrelsen af den danske banksektor ligger i top tre i EU

Bankers, sparekassers og realkreditinstitutters aktiver relativt til BNP i 2020

Kilde: European Banking Federation (2022), Eurostat (2023) og egne beregninger.

Banker fylder meget i økonomien

Banker bidrager til økonomisk aktivitet både via udlån, investeringer og løn til de ansatte. Udlån muliggør nogle køb, som bankernes kunder ellers ikke kunne foretage. Investeringer gennem bankernes investeringsforeninger hjælper desuden med at få kundernes penge ud at arbejde i virksomhederne. Og bankernes egne lønudbetalinger gør de ansatte i stand til at købe varer og serviceydelser, hvilket bidrager til den økonomiske aktivitet i samfundet.

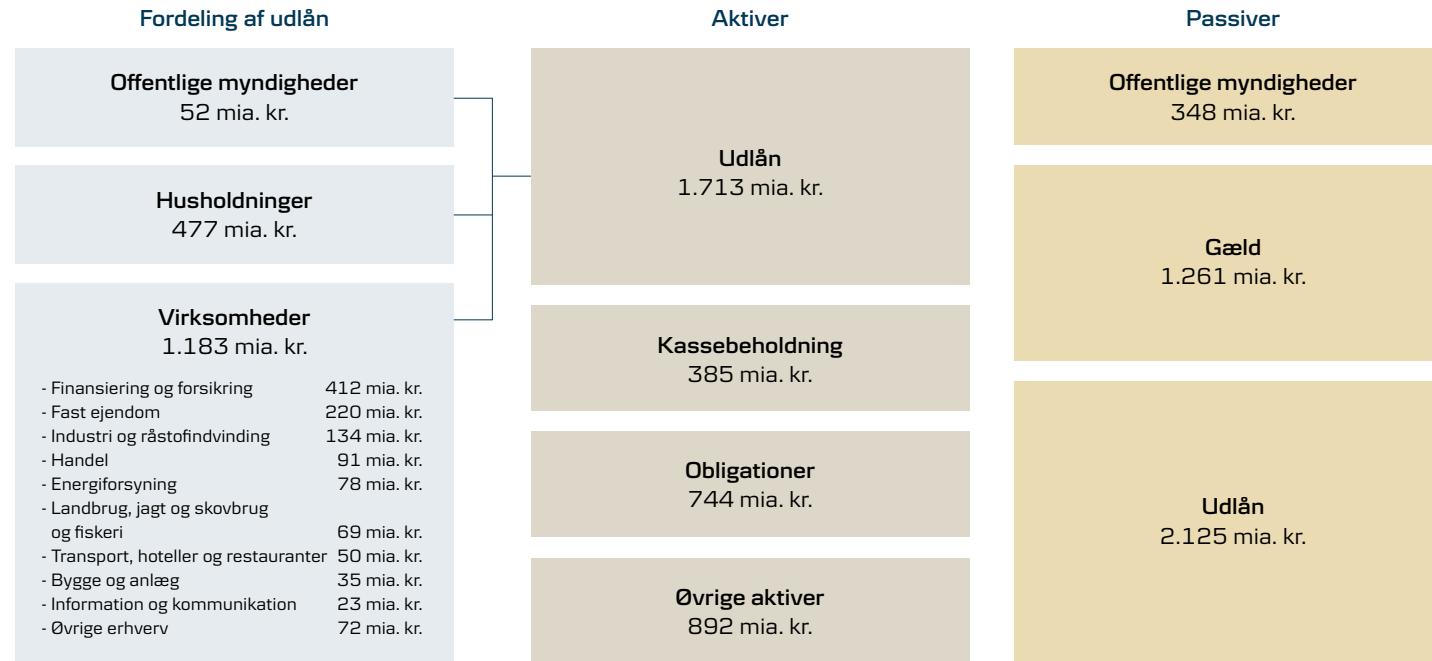
Stor dansk banksektor

Den danske banksektor ligger i top tre i EU målt på størrelsen af aktiver (udlån, kassebeholdning og værdipapirer) i forhold til den samlede økonomi, jf. figur 3.1. Kun i Luxembourg og i Frankrig fylder banker forholdsvis mere end i Danmark.

Størrelsen af aktiver i de danske banker, sparekasser og realkreditinstitutter vidner om en sektor med stor betydning for samfundet. Jo større aktiver, desto større betydning har sektoren. Med flere penge til udlån opstår flere muligheder for låntager-

Figur 3.2: Størstedelen af bankernes udlån går til virksomheder

Danske bankers aktiver og passiver i 2021

Anm.: Tallene dækker både udlån i Danmark og lån via udenlandske filialer, men ikke udlån fra realkreditinstitutter. Udlån til virksomheder fordelt på brancheniveau er beregnet som udlån og garantier til en bestemt branche fratrukket den andel, som garantier udgør af det samlede udlån til erhverv. "Øvrige aktiver" dækker bl.a. over tilgodehavender hos kreditinstitutter og centralbanker, aktier, kapitalandele i tilknyttede virksomheder, aktiver i tilknyttede puljeordninger, immaterielle aktiver samt grunde og bygninger.

Kilde: Finanstilsynet [2022], "Pengeinstitutter: Statistisk materiale 2021" og egne beregninger.

ne (for eksempel virksomheder og familier), og flere projekter kan realiseres. Omvendt er samfundet også mere afhængigt af sektoren, når udlånet er stort, og så bliver det ekstra vigtigt, at banker, sparekasser og realkreditinstitutter er robuste og veldrevne.

Størst udlån til virksomheder

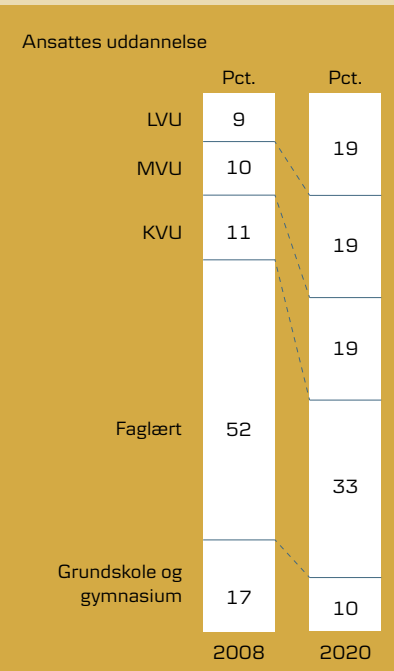
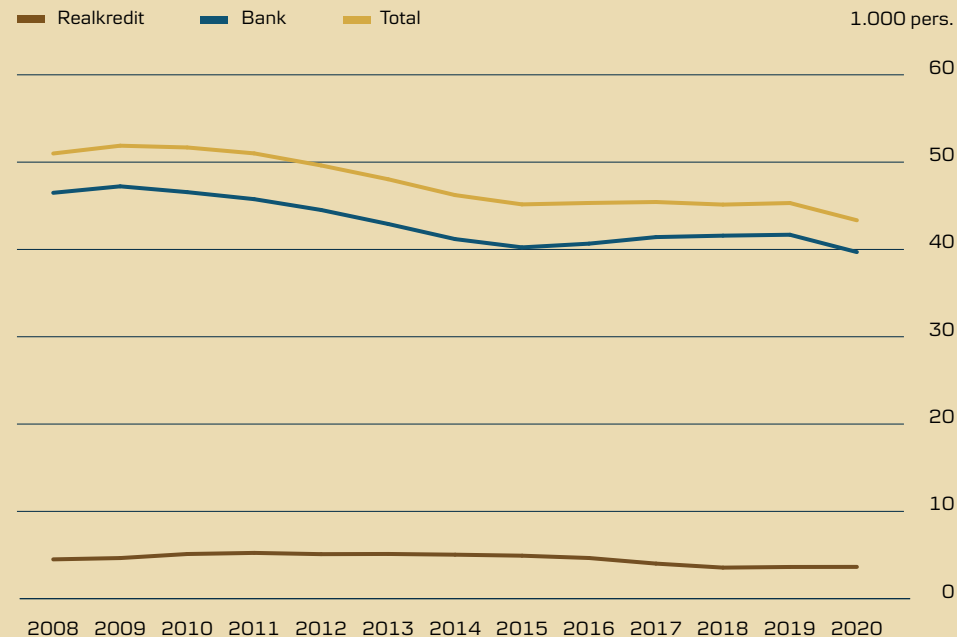
Samlet havde danske banker og sparekasser (eksklusive realkreditinstitutter) udlån for mere end 1.700 mia. kr. i 2021. Heraf var knap 1.200 mia. kr. lånt ud til virksomheder, små 500 mia. kr. til privatpersoner og 52 mia. kr. til offentlige myndigheder, jf. figur 3.2.

Ud over udlån skal bankerne også have en vis mængde likviditet, der kan dække kunders behov for at bruge af deres indskud. Bankerne havde således knap 400 mia. kr. i kassebeholdning og anfordringstilgodehavender hos centralbanker.¹¹ Bankerne råder desuden over obligationer for knap 750 mia. kr. Øvrige aktiver omfatter bl.a. tilgodehavender hos kreditinstitutter og centralbanker, ejerskab af tilknyttede virksomheder (for eksempel datterselskaber) og aktiver i puljeordninger (for eksempel ejerandele i puljer med flere forskellige værdipapirer).

¹¹ Et anfordringstilgodehavende er et beløb, som indskyderen (her almindelige banker) til hver en tid kan kræve, at modtageren (her centralbanker) udbetaler.

Figur 3.3: Antallet af ansatte er faldet siden 2008

Antal ansatte i banker og realkreditinstitutter

Anm.: Uddannelsesgrupperne LVU, MVU og KVU står for hhv. lang videregående uddannelse, mellemlang videregående uddannelse og kort videregående uddannelse. Antal ansatte dækker kun personer, der arbejder fuldtid. "Bank" dækker både banker, sparekasser og andelskasser.
Kilde: Danmarks Statistiks registerdata.

Bankerne har milliardstore udlån til alle større brancher. De største lån – på tilsammen over 400 mia. kr. – bliver ydet til den finansielle sektor selv. Det skyldes især de såkaldte interbanklån,¹² som ofte er korte lån på helt ned til én dag. De tre næststørste brancher målt på værdien af låneporteføljerne er "fast ejendom" (220 mia. kr.), "industri og råstofindvinding" (134 mia. kr.) og "handel" (91 mia. kr.). Med så store udlån er det yderst vigtigt, at lånene sker til de mest produktive virksomheder – store som små – og dermed skaber mest mulig fremdrift for samfundet.

Over 40.000 ansatte

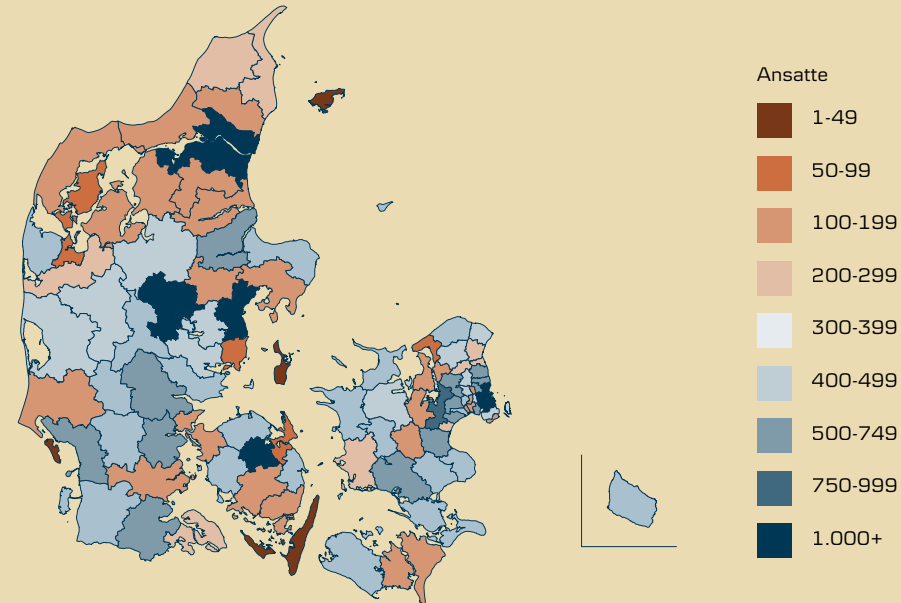
Siden 2008 er antallet af ansatte i banker og realkreditinstitutter faldet med 15 pct. De ansatte arbejder hovedsageligt i bankerne, hvor der har været et fald fra 46.500 ansatte i 2008 til 39.700 i 2020, jf. figur 3.3. Dertil kommer omkring 3.600 ansatte i realkreditinstitutterne, som ligeledes er væsentligt lavere end de 4.500, der var ansat i 2008.

Antallet af bankansatte stabiliserede sig fra 2015-19, men tog et nyt dyk i 2020. Meldinger fra flere store banker tyder på, at faldet ikke skyldes en midlertidig Covid-19-effekt, men er af mere permanent

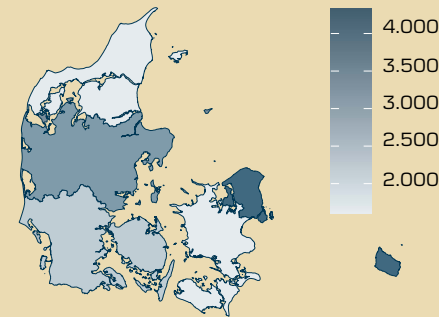
¹² Interbanklån er lån mellem banker. Motivationen for disse lån er bl.a. at overholde regulering vedrørende krav om at have tilstrækkeligt med kontanter (likvider). Banker med mangel på likviditet låner – oftest over en kort periode – penge fra banker med overskydende likviditet.

Figur 3.4: Bankansatte er spredt ud over hele landet

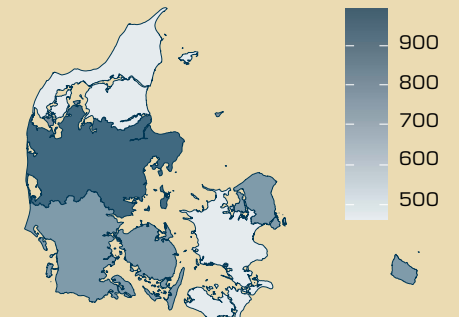
Antal ansatte i banker og realkreditinstitutter

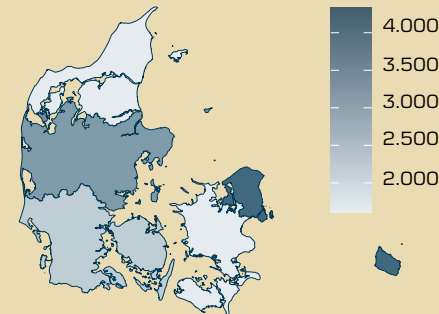
Rådgivning, privat

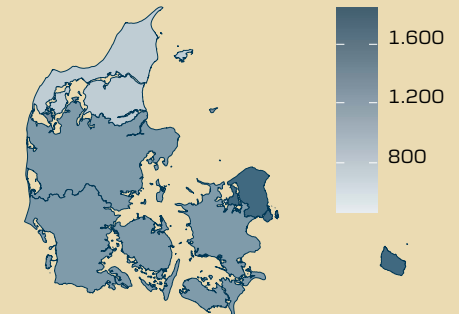
Rådgivning, erhverv

IT, analyse, compliance

Almindeligt kontorarbejde

Anm.: Uddannelsesgrupperne LVU, MVU og KVU står for hhv. lang videregående uddannelse, mellemlang videregående uddannelse og kort videregående uddannelse. Antal ansatte dækker kun personer, der arbejder fuldtid i banker, sparekasser, andelskasser og realkreditinstitutter. Ansattes arbejdsfunktioner er baseret på DISCO-koder, som angiver en medarbejders overordnede arbejdsfunktion. Ud af 43.339 ansatte i 2020, har 91 pct. en DISCO-kode.

Kilde: Danmarks Statistiks registerdata.

karakter. Årsagerne kan være fusioner og effektiviseringer, for eksempel i kraft af nye it-løsninger.

Danskerne var i gennemsnit højere uddannede i 2020 end i 2008, men i banksektoren steg uddannelsesniveaet mere end på resten af arbejdsmarkedet. I bankerne steg andelen med en videregående uddannelse fra 31 til 57 pct. – på hele arbejdsmarkedet var stigningen 29 til 39 pct.

Bankerne har for eksempel ansat flere med lange uddannelser inden for it og jura. Sideløbende er der uddannet færre bankelever – der bliver faglærte – mens flere yngre i stedet er uddannet som finansøkonom (en kort videregående uddannelse). Mens den typiske bankrådgiver tidligere havde været i lære i en bank, er stort set alle nye bankrådgivere i dag uddannet som finansøkonom. Det kan bl.a. hænge sammen med, at bankdrift er blevet mere kompliceret med tiden, og der stilles større krav til medarbejdernes kompetencer.

Bankansatte over hele landet

De ansatte i banksektoren bor i hele landet. Kun ti kommuner har færre end 100 borgere, som er ansat i en bank eller et realkreditinstitut, jf. figur 5.4. Sektoren er

altså vigtig for langt de fleste kommuner og ikke kun storbyerne.¹³

Det er i særdeleshed bankrådgivere, der er jævnt fordelt på tværs af landet, jf. figur 5.4. Der er ca. 4.300 privatkunderådgivere i Region Hovedstaden, mens Region Nordjylland har færrest med ca. 1.600 privatkunderådgivere. Inden for erhvervs-kunderådgivere varierer antallet af ansatte mellem 500 og 1.000 ansatte i de fem regioner. Inden for IT, analyse og compliance er der dog en klar overvægt i Region Hovedstaden med ca. 4.300 ansatte, mens de øvrige regioner har mellem 300 og 900 ansatte med disse arbejdsfunktioner. Det er i overensstemmelse med, at den del af bankforretningen, der ikke har kundekontakt, oftest er centraliseret i hovedkontoret eller i regionale hovedkontorer. Disse er i høj grad placeret i hovedstaden.

Veldrevne danske banker

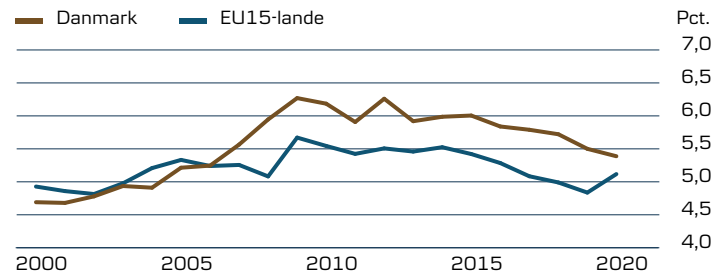
Banksektoren skaber stor værdi for samfundet ved at låne penge ud til produktive aktiviteter, som beskrevet i kapitel 2. Ved at holde udgifterne nede kan bankerne desuden tilbyde lån med lavere renter til gavn for kunderne. En forudsætning for dette er, at banksektoren er veldrevet, og at konkurrencen på bankmarkedet fungerer.

¹³ Bankjobbene ligger ikke nødvendigvis i alle kommuner, da nogle borgere pendler til andre kommuner. Figur 5.4 betragter de ansattes bopæl og ikke arbejdsstedet.

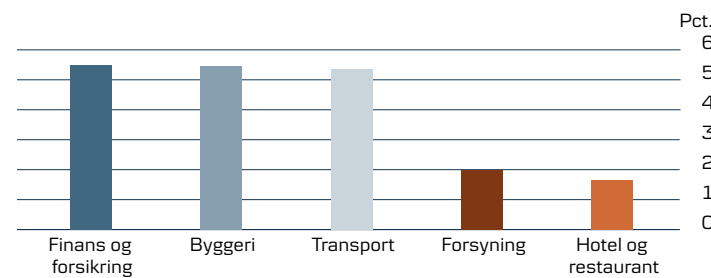

Figur 3.5: Danske banker er veldrevne relativt til andre banker i EU

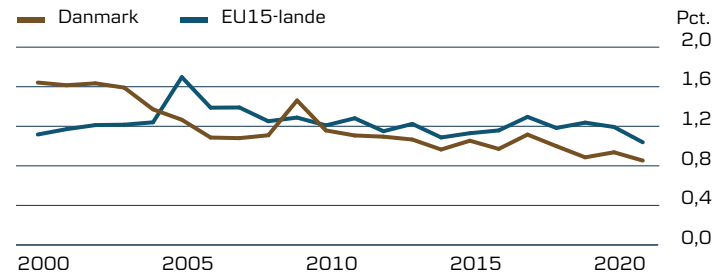
Bruttoværditilvækst i Danmark og EU

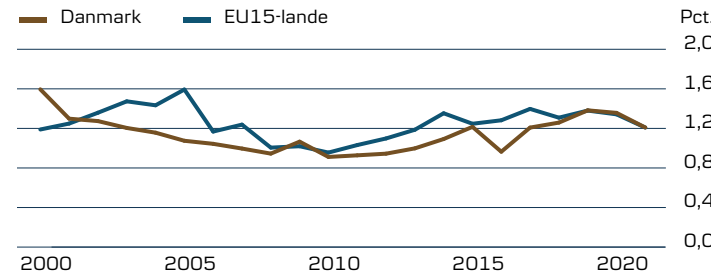
Bruttoværditilvækst i andre sektorer i Danmark i 2019

Rentemarginal i Danmark og EU

Driftsudgifter i forhold til aktiver i Danmark og EU

Anm.: Den finansielle sektors bruttoværditilvækst inkluderer både finans og forsikring. Bruttoværditilvækst er et mål for værdiskabelse til samfundet, jf. fodnote 1.4. Bruttoværditilvæksten på tværs af sektorer er vist for 2019, da 2020 ikke er retvisende for bruttoværditilvæksten i normale perioder som følge af Covid-19. De senest tilgængelige data for bruttoværditilvækst er 2020, mens det for rentemarginal og driftsudgifter er 2021.

Kilde: Bontadini m.fl. (2023) og Verdensbanken (2022).

Ser man på den direkte værdiskabelse, målt ved bruttoværditilvæksten, så leverer de danske banker også et relativt stort bidrag sammenlignet med øvrige sektorer. Figur 3.5 viser, at den finansielle sektor i 2019 stod for 5,5 pct. af den samlede bruttoværditilvækst i Danmark.¹⁴ Til sammenligning stod byggesektoren også for 5,5 pct. og transportsektoren for 5,4 pct. Siden midten af 00'erne har værdiskabelsen fra den finansielle sektor i Danmark ligget højere end gennemsnittet for EU15-landene. Det vidner om en relativt betydningsfuld sektor for det danske samfund.

Både herhjemme og i EU15-landene har bankernes bidrag til den samlede værditilvækst dog været faldende siden 2009. Bankerne skaber altså en forholdsvis mindre andel af den samlede værditilvækst end for ti år siden sammenlignet med det øvrige erhvervsliv. Det er i overensstemmelse med, at sektorens størrelse i forhold til resten af økonomien har været faldende i Europa siden finanskrisen.¹⁵

Lave renter i danske banker

Rentemarginalen i danske banker og realkreditinstitutter har konsekvent været lavere end gennemsnittet for EU15-landene fra 2010 og frem til 2021, jf. figur 3.5.

¹⁴ Bruttoværditilvækst er et mål for værdiskabelse til samfundet. Målet er defineret som den værdi, der er tilbage af virksomhedens indtjening efter køb af varer og tjenester anvendt i virksomhedens drift. Denne værdi kan fordeles til aflønning af medarbejdere eller kapitalapparat. Groft sagt er målet lig summen af overskud før skat og aflønning af de ansatte og kapitalapparatet.

¹⁵ Bank for International Settlements (2018).

Det vidner om en effektiv hjemlig banksektor, og det betyder i praksis, at danske banker kan låne penge ud til en lavere rente end gennemsnittet i EU15-landene ved en bestemt indlånsrente.

Over de seneste ti år har driftsudgifterne gennemsnitligt været lavere i de danske banker og realkreditinstitutter end i EU15-landene. De lavere udgifter muliggør billigere lån til de danske bankkunder. Driftsudgifterne i forhold til aktiver svinger mellem at være lavere end gennemsnittet for EU15-landene og på niveau med gennemsnittet, jf. figur 3.5. Efter ni år med stigende driftsudgifter i forhold til aktiverne fra 2010-19, faldt udgifterne igen i 2020 og 2021.

Kundemobiliteten i Danmark er relativt høj

Bankmarkedet i Danmark er karakteriseret ved en høj grad af kundemobilitet sammenlignet andre EU-lande. Som figur 3.6 viser, skiftede knap hver femte kunde bank i 2011-2016 – den klart højeste andel af EU15-landene. Den høje mobilitet kan – positivt – hænge sammen med, at danskere har en god forståelse for finansielle emner, at det er let at skifte bank, eller at der er andre banker i lokalområdet. Omvendt kan

de ret mange bankskift – negativt – skyldes større utilfredshed blandt bankkunder i Danmark sammenlignet med kunder i de øvrige EU15-lande.

Samtidig skifter danske forbrugere imidlertid sjældnere bank, end de skifter udbydere af andre produkter og tjenester. En undersøgelse fra Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen viser kundemobiliteten på 13 forskellige markeder.¹⁶ Kun tandlæger har lavere kundemobilitet end banker og realkreditinstitutter, jf. figur 3.6. Omtrent hver 10. danske forbruger skifter bank og realkreditinstitut inden for en toårig periode.

Der er flere naturlige årsager til, at kundemobiliteten for banker og realkreditinstitutter er lavere end i andre brancher. Nok er tillid vigtig i mange brancher, men den er helt central i bankforretning, fordi der er tale om store beslutninger for kunden. Tillid mellem bank og kunde er fordelagtig for begge parter, men den tager tid at opbygge. Nogle kunder kan desuden have svært ved at vurdere forskellene mellem banker. Dertil er der i mange tilfælde kun tale om små gevinster ved et skifte, og mulighed for forhandling kan mindske gevinsterne yderligere. Regulering og compliance-regler gør

det også mere omfattende at skifte bank, fordi banker skal kende deres kunder og kundernes økonomi, og nye kunder skal bruge lidt tid på at skifte.

Banker er godt rustede til kriser

Siden finanskrisen i 2008-09 er reguleringen af danske banker blevet skærpet – det gælder eksempelvis kravene til, hvor store tab de skal være i stand til at klare (såkaldte kapitalkrav). Finanskrisen viste nemlig, at flere banker var sårbare over for uforudsete tab, jf. kapitel 1. Den strammere regulering har medført, at banker har meget mere at stå imod med, hvis der skulle komme en ny økonomisk krise. Det betyder også, at der i dag er markant lavere risiko for, at banker får behov for, at staten kommer dem til undsætning under en hård økonomisk krise.

Skærpede krav til banker

Siden 1988 har der været internationale aftaler om retningslinjer for, hvor store tab banker skal være i stand til at klare. Retningslinjerne udformes af den såkaldte Basel-komité, der består af centralbanker og finansstilsyn fra 27 lande og EU. Både medlemslande og andre lande indfører løbende national lovgivning, som er baseret på retningslinjerne.

Den første aftale fra 1988 anbefalede et krav om, at en vis del af bankernes aktiviteter finansieres af aktionærer og andre former for ansvarlig kapital,¹⁷ der kan absorbere tab, inden indskyderne rammes. Størrelsen på kravet afhænger af, hvor store risici en bank tager – jo mere risikable en banks udlån er, desto større er kravet om finansiering ved hjælp af egenkapital eller anden ansvarlig kapital. Helt konkret anbefalede Basel-komitéen, at egenkapital og anden ansvarlig kapital skulle dække otte pct. af en banks risikovægtede aktiver.¹⁸

I 2004 skærpede komitéen anbefalingen til typen af kapital, der skulle dække eventuelle tab. Det betød, at banker skulle finansiere mindst to pct. af deres udlån ved brug af ejernes penge – altså bankernes egenkapital. Som følge af uro på finansmarkederne op mod finanskrisens udbrud blev anbefalingerne skærpet markant igen i 2009 – kun fem år efter ændringerne i 2004.

Under de nuværende anbefalinger fra 2009 kan kapitalkravet for de største danske banker nå op på 16 pct. af de risikovægtede aktiver, jf. figur 3.7. Ud over indførelse af nye kapitalbuffer ændredes også anbefalingen til typen af kapital, der skulle dække eventuelle tab. Det betyder,

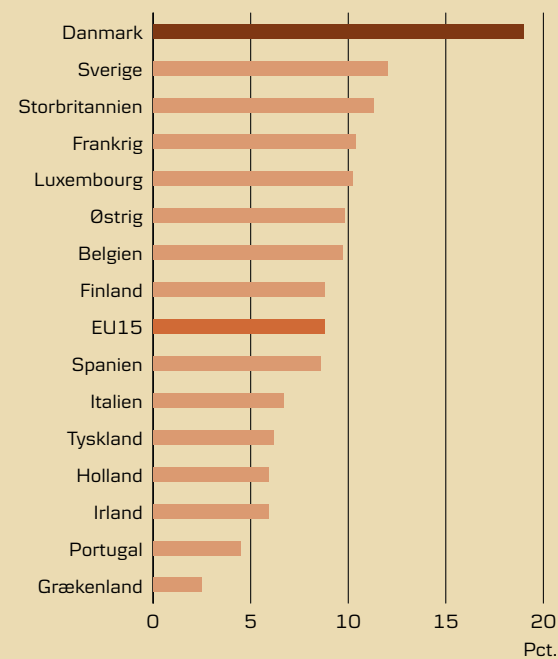
¹⁶ Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen [2020].

¹⁷ Ansvarlig kapital dækker over lån, der i tilfælde af konkurs står længere tilbage i køen til at få udbetalt tilgodehavender i forhold til andre kreditorer som eksempelvis almindelige indskydere og ejere af bankudstedte obligationer.

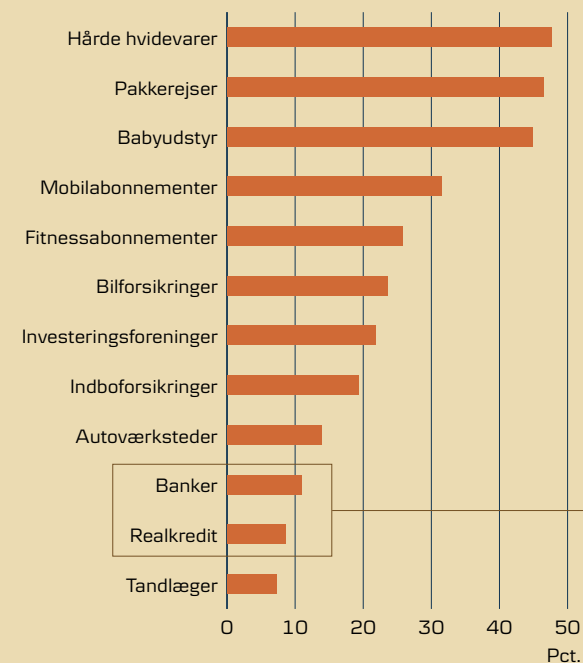
¹⁸ Risikovægtede aktiver er et mål for bankers eksponering over for risiko, baseret på vægte tildelt hvert af bankens aktiver. For eksempel risikovægtedes forbrugs lån uden sikkerhed højere end boliglån med pant i boligen. Jo højere risikovægtede aktiver en bank har, desto flere af bankens aktiviteter skal finansieres af ansvarlig kapital.

Figur 3.6: Relativt høj kundemobilitet blandt danske bankkunder

Andel som skiftede bank mellem 2011-2016

Andel som skiftede udbyder på andre markeder mellem 2018-2020

Årsager til lav kundemobilitet

Tillid mellem bank og kunde

Tillid opbygges over tid, hvilket gør et bankskifte mindre attraktivt. Kunder opbygger et forhold til deres bankrådgiver, hvilket giver tryghed. Bankerne opbygger information om kunderne, hvilket gør kreditvurderingen lettere.

Komplicerede serviceydelser

Komplicerede servicetilbud gør det svært for forbrugeren at vurdere, om andre udbydere er billigere. Sammenligningsportaler mindsker dog denne problemstilling.

Små gevinster og forhandling

Oftentimes er der kun små gevinster at hente ved et bankskifte, hvorfor flere kunder vælger at blive i deres bank, efter at de har undersøgt priser i andre banker. Der er desuden mulighed for at forhandle hos den eksisterende bank, hvilket mindsker gevinsten ved et skifte yderligere.

Regulering og compliance

Regulering og compliance-regler kan gøre et bankskifte mindre attraktivt, eksempelvis fordi den nye bank skal afdække kundens identitet og økonomiske forhold af hensyn til forbrugerbeskyttelse og kriminalitetsforebyggelse.

Anm.: Andelen med skift af bankkontoudbyder er fundet ved at krydse spørgsmålene "In the last 5 years have you changed provider of these products and services?" og "Which of the following financial products and services do you have?"

Kilde: Europa-Kommissionen (2016) og Konkurrence- og forbrugerstyrelsen (2020).

at en større andel af bankernes udlån skal finansieres af bankernes egenkapital (også kaldet egentlig kernekapital). En nyskabelse var også den kontracykliske kapitalbuffer, hvor kapitalkravene til bankerne varierer alt afhængigt af den økonomiske situation.

I gode tider kan denne buffer være op til 2,5 pct., hvilket tvinger bankerne til at finansiere en større andel af deres udlån med egenkapital, mens den i krisesituationer kan "frigives" af regeringen og være ned til 0 pct., hvilket bl.a. var tilfældet under coronakrisen i Danmark. For større banker er der et yderligere kapitalkrav, SIFI-buffere, som varierer mellem 1-3 pct. afhængigt af bankens størrelse.

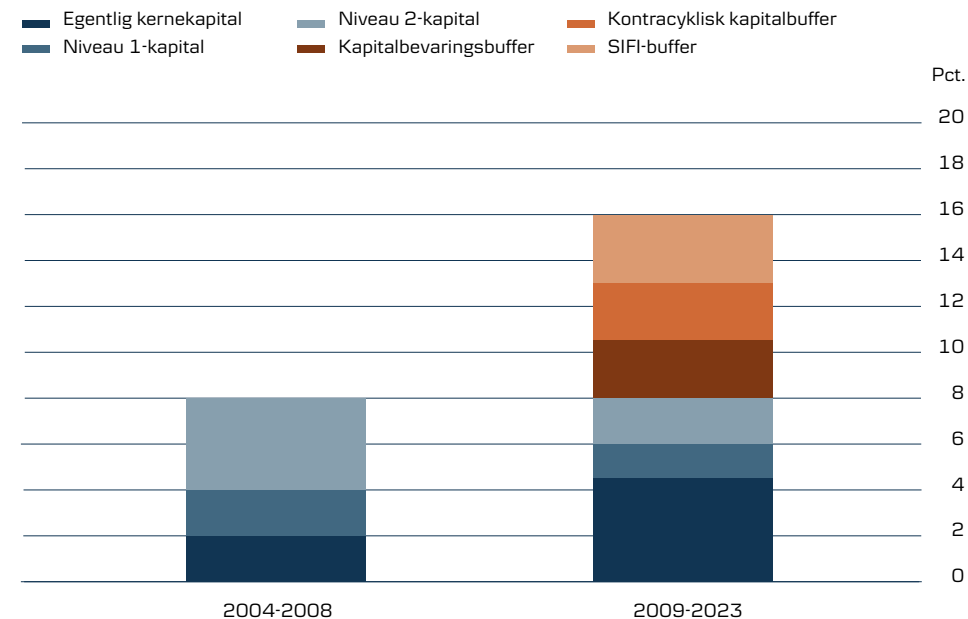
I gode tider kan denne buffer være op til 2,5 pct., hvilket tvinger bankerne til at finansiere en større andel af deres udlån med egenkapital, mens den i krisesituationer kan "frigives" af regeringen og være ned til 0 pct., hvilket bl.a. var tilfældet under coronakrisen i Danmark. For større banker er der et yderligere kapitalkrav, SIFI-buffere, som varierer mellem 1-3 pct. afhængigt af bankens størrelse.

Lav risiko for statslige hjælpepakke
De nye kapitalkrav har ført til langt mere

robuste banker i dag end før finanskrisen. Et udbredt mål for bankernes polstring mod kriser kaldes kapitalprocenten. Målet angiver, hvor stor en andel af bankernes (risikovægtede) aktiver, som bankerne har i egenkapital og lån på fleksible vilkår. Bankernes kapitalprocent er steget fra 14 pct. i 2008 til 26 pct. i 2020. Heraf er egenkapitalen i forhold til (risikovægtede) aktiver steget fra 11 pct. til 23 pct. over samme periode, jf. figur 3.8. Samtidig er bankernes gearing – bankernes udlån i forhold til deres egenkapital – næsten halveret fra knap en faktor 10 i 2008 til en faktor 5 i 2020.

Den højere kapitalprocent betyder, at bankerne formentligt kan klare en hård økonomisk krise uden statslig indblanding. Den Europæiske Banktilsynsmyndighed har til formål at bidrage til finansiel stabilitet i EU og foretager derfor hvert andet år en stresstest af nogle af de største europæiske banker. Danske Bank, Jyske Bank og Nykredit Realkredit forventes at have en gennemsnitlig kapitalprocent på 12 pct. efter tre års hård økonomisk krise, jf. figur 3.8. De tre store danske bankkoncerner er således mere robuste end gennemsnittet af de undersøgte banker, der har en forventet kapitalprocent på 10 pct. efter tre år i økonomisk modvind. En robust finansiel

Figur 3.7: Kravene til bankernes polstring er skærpet betydeligt efter finanskrisen
Anbefalede kapitalkrav relativt til risikovægtede aktiver

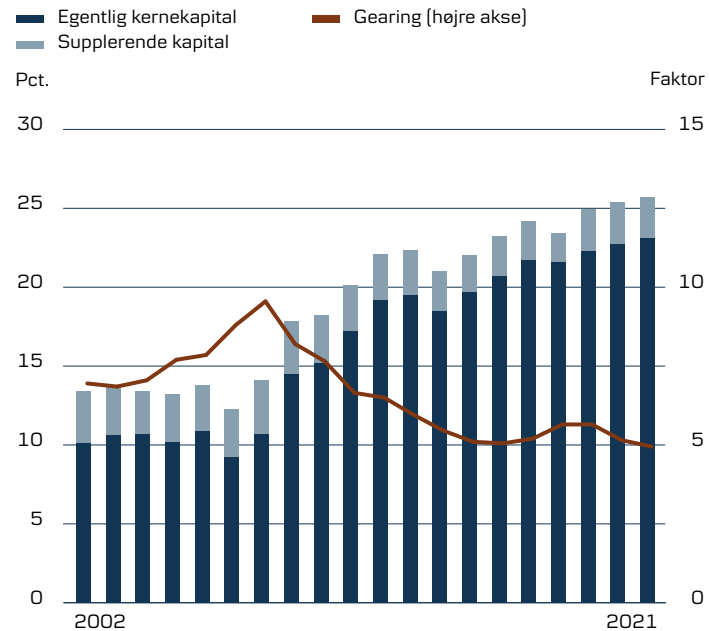

Anm.: Figurens angivne kapitalkrav er blot anbefalinger på de givne tidspunkter, men ikke juridisk bindende, før landene selv implementerer dem i deres lovgivning. Niveau 2-kapital inkluderer egentlig kernekapital (egenkapital), hybrid kernekapital (ansvarlige lån uden en udløbsdato, hvor rentebetalinger kan udskydes) og supplerende kapital (for eksempel opjustering af aktivers værdier, reserver til fremtidig tab og ansvarlige lån med en udløbsdato, hvor rentebetalinger kan udskydes). Niveau 1-kapital består af egentlig kernekapital og hybrid kernekapital. Den kontracykliske kapitalbuffer varierer over tid. SIFI-buffere er forskellig fra bank til bank afhængigt af størrelse og udgør maksimalt 3 pct.

Kilde: <https://www.bis.org/bcbs/history.htm>, www.investopedia.com, Ferreira m.fl. (2019) og Kraka Advisory (2021).

Figur 3.8: Banker har fået mere polstring

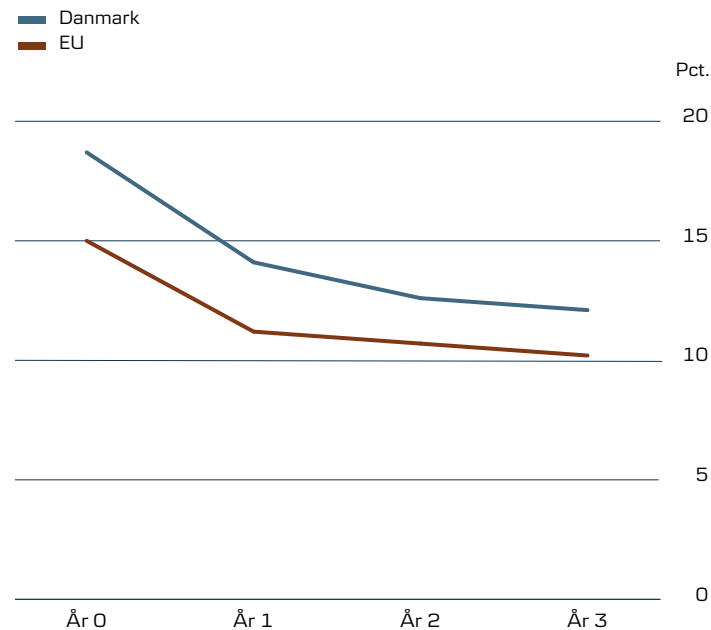
Danske bankers kapitalgrundlag og gearing

Anm.: Søjlerne i den venstre figur angiver den samlede kapitalprocent, mens gearing er opgjort som bankernes udlån i forhold til deres egenkapital. I den højre figur består Danmark af tre banker: Danske Bank, Jyske Bank og Nykredit Realkredit. I scenariet for en hård økonomisk krise antages følgende at ske over en treårig periode: Real BNP falder med 3,6 pct., arbejdsløsheden stiger med næsten 5 pct.-point og huspriserne falder med 16 pct. Dertil falder værdierne på de finansielle markeder med 50 pct. i avancerede økonomier i det første år. Den forventede kapitalprocent er baseret på Den Europæiske Bankmyndigheds stresstest fra 2021.

Kilde: Finanstilsynet og Den Europæiske Banktilsynsmyndighed.

Forventet kapitalprocent under hård økonomisk krise

sektor er vigtig for samfundet, fordi det skaber sikkerhed for kundernes indestående og kreditorernes udlån til bankerne. En mere robust finansiel sektor mindsker desuden risikoen for statslig hjælp til sektoren i tilfælde af økonomisk krise.

Hvis en bank bliver nødlidende, er der et ekstra værn mod statslige udgifter som følge af en konkurs. EU stiller krav om, at en vis andel af passiverne kan nedskrives eller omdannes til egenkapital i tilfælde af en truende konkurs (også kaldet NEP-krav). På den måde kan en nødlidende bank hurtigt få tilført den fornødne kapital, og både banker, kunder, ansatte og samfundet som helhed undgår en dyr og langvarig konkursbehandling. De hidtidige ejere af banken vil typisk miste deres ejerandele, og kreditorer, der har accepteret, at deres udlån til banken kan nedskrives i tilfælde af truende konkurs, vil typisk få et tab, når deres tilgodehavender omdannes til egenkapital. Omvendt undgår staten at skulle gribe ind, og kunder undgår at miste deres indskud. For de største banker (SIFI-bankerne) skal to gange det samlede kapitalkrav holdes i lån, som kan omdannes til egenkapital i tilfælde af truende konkurs. Kravet omfatter derfor en stor andel af bankernes passiver.

Opsummering

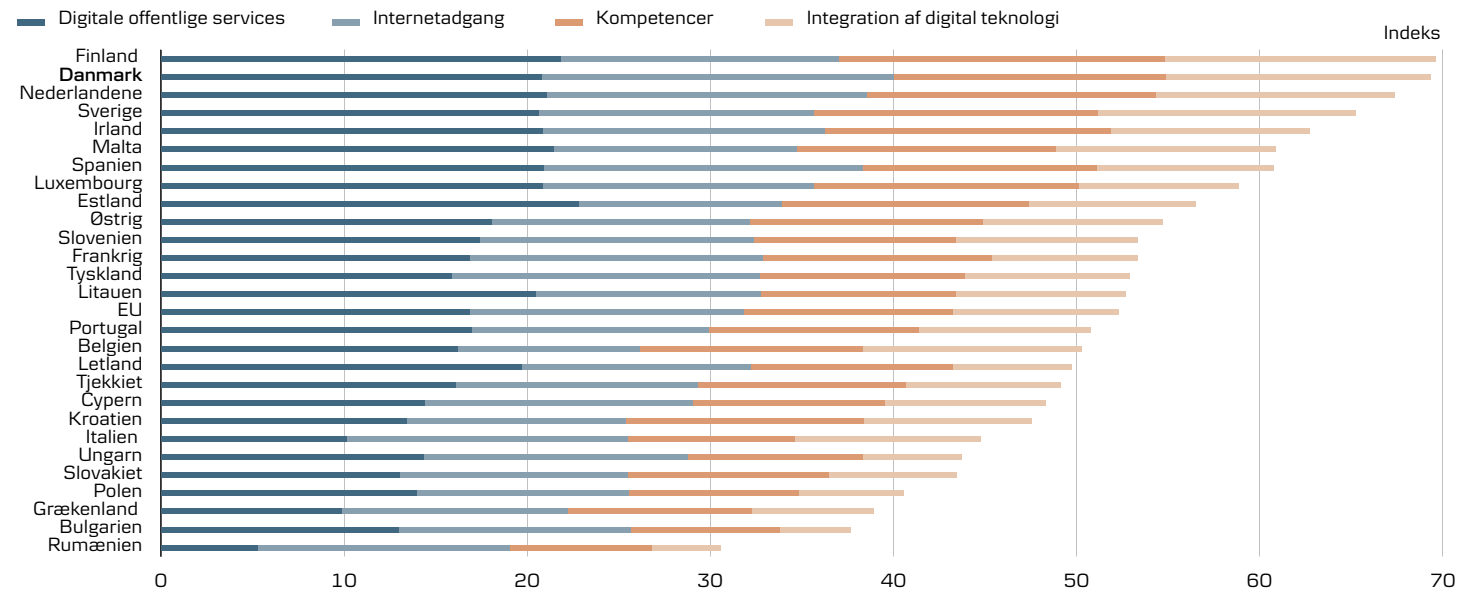
Med samlede udlån for mere end 1.700 mia. kr. har banksektoren en stor betydning for det danske samfund. Det er derfor vigtigt, at sektoren er veldrevet, velreguleret og samtidig har de rette rammebetingelser. Sammenlignet med de 15 første EU-lande optaget til og med 1995 (EU15-lande), skaber de danske banker stor værdi for samfundet – og de er tilsyneladende effektive: De har lavere rentemarginal, og deres driftsudgifter er lavere end gennemsnittet af EU15-lande. Siden finanskrisen er der blevet strammet væsentligt op på reguleringen af bankerne, så bankerne i dag er mere robuste over for fremtidige økonomiske kriser.

Danmark har længe været et af de mest digitale lande i verden. I tæt samarbejde med det offentlige har banker haft en central rolle, både ved at udvikle egne digitale løsninger, ved at bidrage til fælles it-løsninger og ved at udbrede digitale tilbud – til gavn for forbrugere, virksomheder og hele samfundet. Det er ikke kun sket for kundernes skyld, men også fordi det er en god forretning. Digitaliseringen har nemlig medført store effektiviseringer og administrative gevinster for bankerne selv. Dette kapitel beskriver de digitale løsninger, som bankerne har udviklet gennem tiden, og hvordan det er blevet nemmere og mere sikkert at være bankkunde og forbruger. Kapitlet beskriver derudover risici, for eksempel netsvindler og nye former for hvidvask, som digitaliseringen har bragt med sig, og hvad bankerne gør for at bekæmpe dem. Det fulde potentiale for den digitale udvikling er langt fra nået endnu, og kapitlet beskriver derfor også, hvilke nye muligheder som kan være på vej.

Bankerne og det digitale Danmark

Figur 4.1: Danmark er blandt de mest digitaliserede lande i Europa
Europa-Kommissionens indeks for digitalt samfund, 2022

Anm.: Indekset måler de europæiske landes digitale fremskridt på fire områder: Graden af digitalisering af offentlige services, kvaliteten og udbredelsen af internetadgang, borgernes digitale kompetencer og integrationen af digital teknologi i erhvervslivet.

Kilde: Europa-Kommissionen.

Nemt og trygt at være digital forbruger

Bankerne har i årtier udviklet og markedsført digitale løsninger, og det har spillet en væsentlig rolle i at gøre danskerne trygge ved digitaliseringen. Et vigtigt eksempel er bankernes samarbejde med det offentlige om at udvikle NemID og senere MitID, som har gjort det muligt at logge sikkert på hos både offentlige og private tjenester. Det har været afgørende for at udbrede og skabe tillid til de digitale løsninger i Danmark - i dag er vi blandt de mest digitaliserede lande i Europa, jf. figur 4.1. Det gælder eksempelvis den offentlige sektor, hvor de fleste borgerhenvendelser i dag kan klares online.

Selvom bankerne har været gennem store forandringer som følge af digitaliseringen, så er deres funktioner og serviceydelser grundlæggende de samme. Bankers kerneforretning er stadig at hjælpe kunderne med at spare op, stille kapital til rådighed og rådgive om finansielle beslutninger. Det, der har ændret sig markant, er dels måderne, bankerne leverer serviceydelser på, dels at ydelser er blevet langt mere tilgængelige. Ved hjælp af netbanker og

²⁰ MobilePay, d. 2/1 2023. MobilePay i rekordår: Passerede 500 mio. transaktioner. <https://www.mobilepay.dk/nyheder/2023/01/02/mobilepay-i-rekordaar---passerede-500-millioner-transaktioner>

mobilbanker kan kunderne selv klare mange bankforretninger på alle tidspunkter af døgnet, uanset hvor de befinder sig – og bankrådgiverne har fået frigjort tid til at vejlede kunderne om mere komplicerede bankforretninger som pensionsopsparing, investeringer eller valg af realkreditlån.

Danmark er et af de lande, der gennem mange år har været først og hurtigst til at drage fordel af digitaliseringens muligheder. Bankerne var blandt de første, der forstod betydningen af it og så potentiale i at ændre og forbedre deres forretningsmodeller og processer. I takt med at teknologien udviklede sig, fulgte bankerne med og fandt på nye måder at tilbyde deres serviceydelse på.

Det begyndte i 1960'erne, som beskrevet i kapitel 1, da opgaven med at udbetale løn overgik fra arbejdsgivere til banker. I denne periode fik de fleste danskere en bankkonto, og for at kunne håndtere det stigende antal transaktioner udviklede bankerne systemer med elektronisk databehandling. Det gjorde det også muligt at lancere de første hæveterminaler, som kom til i 1970'erne (især opstillet i bankfilialer). Nu blev det lettere for bankerne at ekspedere lønmodtagere, når det var lønningssdag. Hæveterminalerne var det første digitale tiltag, som gjorde det mu-

ligt for kunder selv at håndtere deres bankforretninger, også uden for åbningstiden.

Betalingservice kom til i 1980 og tre år senere dankortet, som gjorde det muligt at betale uden at hæve penge i banken først. Det blev også muligt at få oplyst sin saldo via en automatiseret telefonsvarer eller tidlig telefonbank. Disse skridt markerede starten på en digital udvikling, som gradvist gjorde danskernes hverdag lettere.

Netbank til alle

Digitaliseringen i Danmark tog især fart i 1990'erne, og vejen blev bl.a. banet af netbankernes lancering. Netbankerne steg i popularitet, og det krævede en mere sikker måde at identificere sig på. Derfor indgik bankerne et samarbejde med det offentlige om at udvikle NemID, som blev lanceret i 2010. NemID blev den første bredt anvendte digitale id-løsning i Danmark, som gjorde det muligt at logge sikkert på hos både offentlige og private tjenester. I dag er langt de fleste offentlige servicetilbud tilgængelige digitalt.

NemID blev en stor succes, men over årene opstod behov for at opdatere sikkerhed og brugervenligheden. Derfor samarbejdede banker og det offentlige igen – nu om MitID,

som fra 2022 blev Danmarks nye digitale id-adgang. MitID styrkede sikkerheden, så danskernes udbredte tillid til eksempelvis at bruge netbank kunne fastholdes.

De danske banker påtog sig et samfundsansvar ved at indgå som partner med det offentlige i samarbejdet om MitID. Bankerne har betalt over halvdelen af de samlede omkostninger til løsningen – herunder udgifter til udvikling, tilretninger i de bank-ejede datacentraler, flytning af kundedata fra NemID og udgifter til support. Bankerne har været drivende i forhold til selve migrationen fra NemID til MitID, som er foregået via bankernes netbank/mobilbank.

Netbanker havde i sig selv stor betydning for danskernes kontakt til deres bank i hverdagen. Netbankerne gjorde det muligt at klare bankforretninger hvor som helst fra – først via computer, siden også via smartphone. Hver dag sparer almindelige bankkunder og virksomheder samlet set masser af tid ved at bruge netbank. Over 94 pct. af danskerne benytter da også netbank – et af de højeste niveauer i Europa, jf. figur 4.2.a.

Næsten alle betalinger er i dag digitale
Også på betalingsområdet har bankerne in-

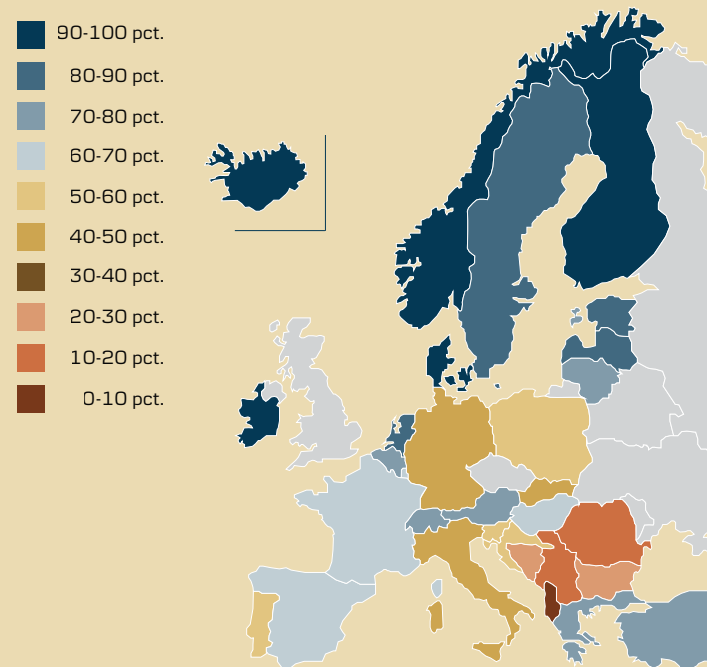
troduceret – og videreudviklet – digitale produkter. Et eksempel er MobilePay, som blev lanceret af Danske Bank i 2013 og hurtigt blev meget udbredt. MobilePay gjorde det nemt at overføre penge via en smartphone, og løsningen er især blevet et alternativ til kontanter. MobilePay bruges i dag ikke kun til personlige overførsler, men har også gjort det nemmere for eksempelvis butikker og små erhvervsdrivende, iværksættere og velgørende organisationer at tage imod betalinger. MobilePay har 4,5 mio. tilmeldte brugere, og hver dag bliver der gennemført over en million betalinger og overførsler.²⁰

I de seneste år er kontaktløse betalinger blevet mulige via dankort og andre betalingskort. Kontaktløse betalinger er en teknologi, der gør det muligt at betale blot ved at bringe kortet i nærheden af terminalen. Kontaktløs betaling vandt især frem under coronapandemien, fordi metoden reducerede den fysiske kontakt med terminalerne. Senest blev kontaktløse betalinger mulige via ApplePay og GooglePay, som er digitale tegnebøger, der lagrer kortoplysninger på smartphones. Det er med andre ord muligt at betale med dankort eller andre betalingskort uden at have det fysiske kort med i butikken.

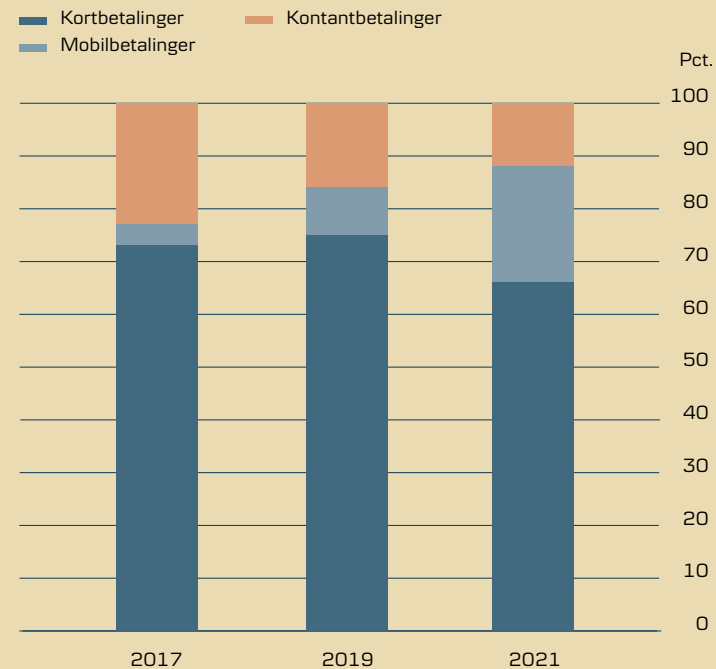
²⁰ MobilePay, d. 2/1 2023. MobilePay i rekordår: Passerede 500 mio. transaktioner. <https://www.mobilepay.dk/nyheder/2023/01/02/mobilepay-i-rekordaar---passerede-500-millioner-transaktioner>

Figur 4.2: Netbanker og betalingskort er meget udbredt i Danmark

Figur 4.2.a: Andelen af befolkningen som bruger netbank i Europa, 2022

Figur 4.2.b: Betalingsmidler i fysiske butikker i Danmark, 2017-2021

Kilde: Europa-Kommissionen, Eurostat og Danmarks Nationalbank.

Siden betalingskortenes indtog har kontanterne været på tilbagetog i detailhandlen. Alene fra 2017-2021 er andelen af kontantbetalinger halveret fra 25 til 12 pct. ifølge de undersøgelser, Nationalbanken jævnligt får gennemført af danskernes betalingsvaner, jf. figur 4.2.b. Udviklingen er sket samtidig med, at mobilbetalinger på få år er gået fra nærmest ingenting til at udgøre næsten en fjerdedel af de samlede betalinger i fysiske butikker.

Sammenlignet med resten af Europa er danskere flittige til at handle over nettet og betale med kort. I 2021 havde 82 pct. af danskerne handlet via nettet de seneste tre måneder mod et gennemsnit på kun 57 pct. i EU, jf. figur 4.3.a. Samme år var der i gennemsnit lidt over én kortbetaling pr. dansker hver dag – eller helt præcist 393 betalinger gennem hele året. Det er markant højere end EU-gennemsnittet på 167. Dermed skiller Danmark sig ud fra de fleste andre europæiske lande, hvor betaling med sedler og mønter stadig er udbredt. Årsagen er især, at ældre danskere i højere grad har taget digitaliseringen til sig end modne borgere i andre dele af Europa.

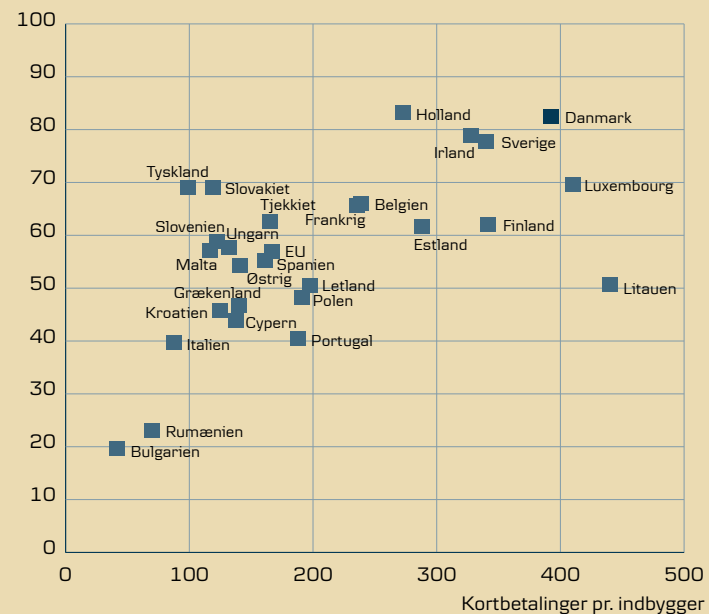
Digitale gevinster for samfundet

De digitale betalingsløsninger har ikke kun

Figur 4.3: Digitale danskere sparer samfundet for milliarder

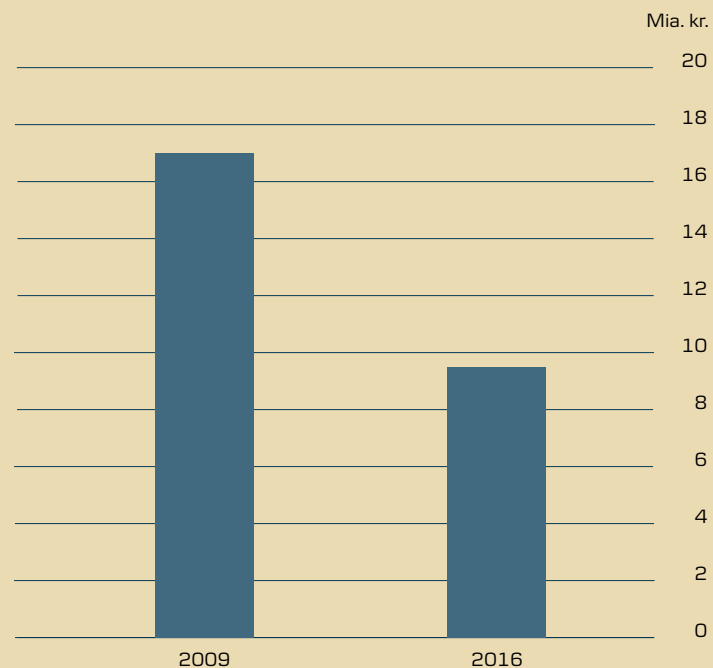
Figur 4.3.a: Digitalisering af handlen i Europa, 2021

Andel af befolkningen, der har handlet online inden for de sidste 3 måneder (pct.)

Kilde: Den Europæiske Centralbank, Europa-Kommissionen, Eurostat, Betalingsrådet og Danmarks Nationalbank.

Figur 4.3.b: Samfundets omkostninger ved betalinger i Danmark, 2009 og 2016

gjort det nemmere for danskerne at betale, men har også skabt meget store økonomiske gevinster for samfundet som helhed. Ifølge den nyeste opgørelse fra Betalingsrådet er samfundets samlede omkostninger ved betalinger faktisk blevet halveret fra 2009 til 2016, jf. figur 4.3.b. Det skyldes bl.a., at betaling med kontanter er omtrent dobbelt så dyrt for samfundet som betaling med dankort.

De samfundsmæssige omkostninger ved at bruge kontanter omfatter ikke kun erhvervslivets udgifter til at håndtere sedler og mønter sikkert, men også udgifter forbundet med at forhindre misbrug samt den tid, forbrugere bruger på at hæve kontanter. Desuden har banker høje omkostninger ved at håndtere kontanter, bl.a. fordi de skal holde opsyn med kontanthævninger og indskud af kontantbeløb for at forebygge hvidvask. Jyske Bank har opgjort, at kontanter indgår i op mod 70 pct. af de sager, som banken indberetter til myndigheder efter mistanke om hvidvask.²¹

Digitaliseringen har ført til gennemgribende ændringer i, hvordan banker bliver drevet. Det gælder eksempelvis måden, kunderne bruger banker på, og de ydelser, banker tilbyder. For at følge med udviklingen

²¹ CXO Magasinet #19 2019. Der er behov for flere ressourcer til opklaringsarbejde. <https://www.cxomagasinet.dk/19-2019/der-er-behov-for-flere-ressourcer-til-opklaringsarbejde>

har bankerne øget deres it-investeringer markant. Det har eksempelvis ført til, at Danske Bank i dag ligger i toppen målt på udviklingsomkostninger pr. medarbejder – sammen med forskningstunge virksomheder som Danfoss, Novo Nordisk og Vestas, jf. figur 4.4.a. Andre danske banker investerer ligeledes massivt i it. I en række lokale og regionale banker sker it-udviklingen overvejende i de tre fællesejede bankcentre (Bankdata, BEC og SDC).

Den digitale forandring af bankerne har også bidraget til en markant ændret sammensætning af de ansatte. Mens antallet af it-medarbejdere er steget fra lidt over 2.000 i 2010 til knap 3.000 i 2018, har der været en næsten tilsvarende nedgang i antallet af kasserere, jf. figur 4.4.b. Årsagen til faldet i antallet af kassemedarbejdere er i høj grad, at bankerne har lukket mange filialer, bl.a. som følge af kundernes stigende brug af netbanker og andre digitale tilbud.

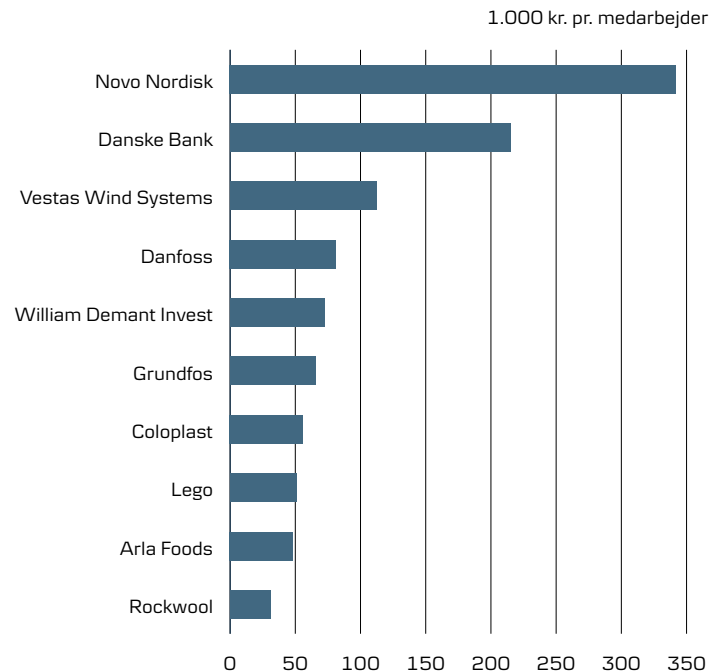
Digitalisering skaber nye risici

Som beskrevet i afsnit 4.1 har digitaliseringen givet mange fordele og store besparelser hos kunder og for hele samfundet, men udviklingen har samtidig skabt nye former for økonomisk kriminalitet samt øget risiko for svindel og hvidvask. Derfor har ban-

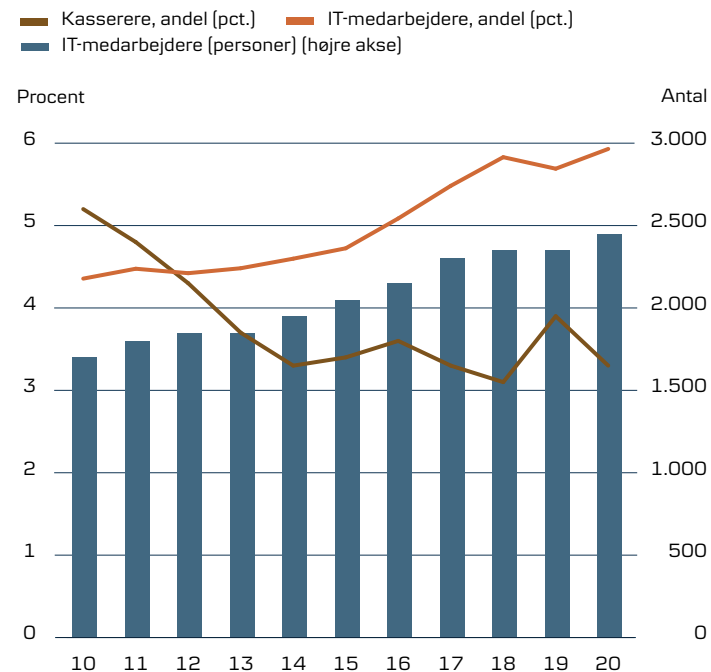

Figur 4.4: Investeringer i forskning og udvikling – og udviklingen i bankernes ansatte

Figur 4.4.a: Investeringer i forskning og udvikling pr. medarbejder i store danske virksomheder, 2022

Figur 4.4.b: IT-ansatte og kasserere i bankerne, 2010-2020

Kilde: Europa-Kommissionen, Danmarks Statistik og egne beregninger.

kerne øget deres indsats inden for compliance – overholdelse af regler – og med at bekæmpe økonomisk kriminalitet. Reglerne om hvidvask omfatter bl.a., at banker kender deres kunder bedre, herunder hvordan de kontrollerer kundernes identitet ("know your customer"). Banker skal løbende overvåge kundernes transaktioner og underrette politiets Hvidvasksekretariat om mistænkelig adfærd.

Den øgede indsats mod hvidvask har resulteret i massiv vækst i antallet af indberetninger til Hvidvasksekretariatet. Banker står for langt hovedparten af indberetningerne – i 2021 omkring 55.000 jf. figur 4.5. Hvidvasksekretariatet sender indberetninger videre, herunder til lokale politikredse, PET eller skatteforvaltningen, hvis de vurderer, at der skal ske yderligere efterforskning. I 2021 blev næsten hver anden indberetning sendt videre, og indberetningerne er blevet et vigtigt led i at bekæmpe grov kriminalitet og terror.

Skattestyrelsen modtager indberetninger, hvor der kan være tale om, at skatte- og afgiftslove er blevet overtrådt. Oplysningerne bliver anvendt i styrelsens kontrolarbejde, og alene fra 2018-20 betød kontrolindsatsen, at der blev opkrævet ekstra 1,5 mia.

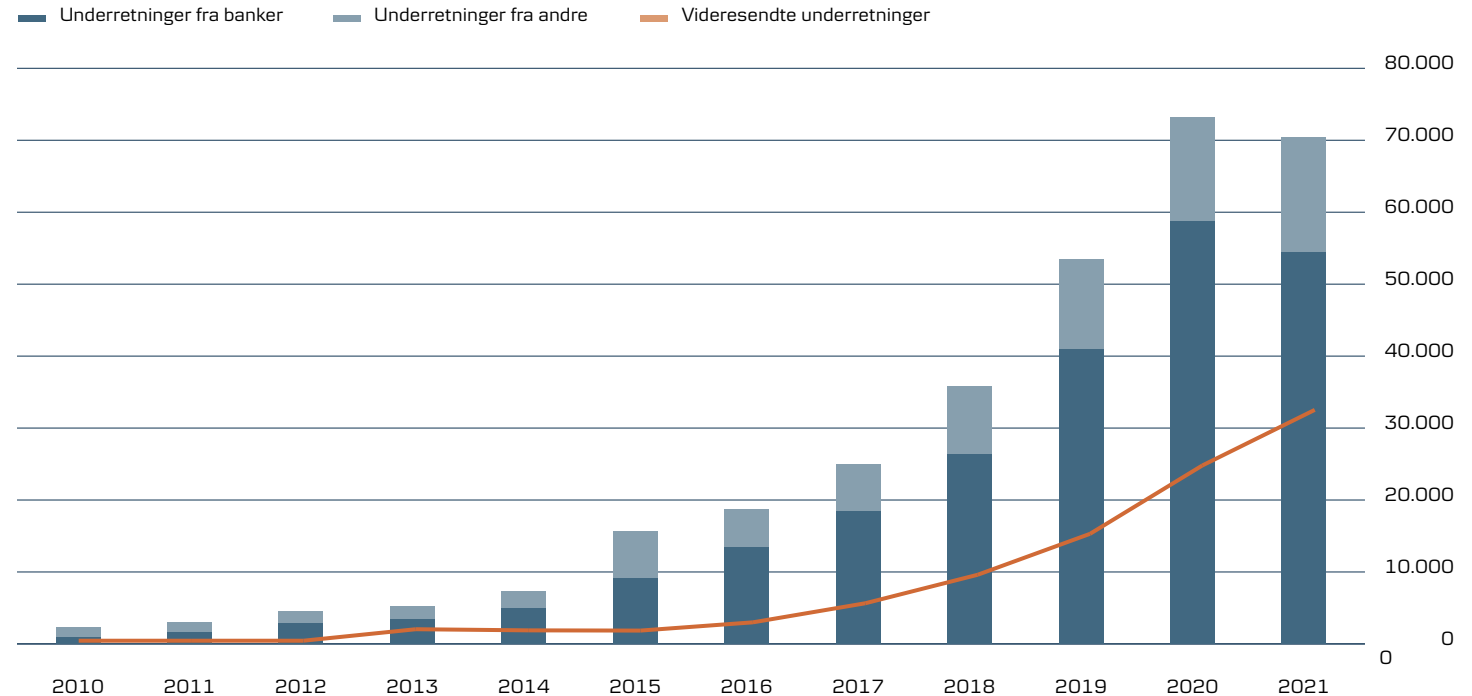
kr. Desuden blev der sidste år rejst 319 sigtelser på baggrund af knap 1.000 indberetninger, som blev videresendt til landets politikredse.²²

Bankernes arbejde med compliance og med at bekæmpe hvidvask har ført til en større oprustning, både med ekstra ansatte og it-systemer. Finansforbundet skønner, at omtrent 5.500 fuldtidsbeskæftigede i 2020 primært arbejdede med compliance og med at bekæmpe hvidvask – en kraftig stigning fra omkring 3.100 i 2018.²³ Bankerne anvender altså betydelige ressourcer på compliance og hvidvaskbekæmpelse, som tidligere primært var en myndighedsopgave. Brancheforeningen Finans Danmark vurderer, at lønsummen til medarbejdere inden for området var 3,4 mia. kr. i 2019.²⁴

Bankernes overvågning af transaktioner og sikkerhedsforanstaltninger, som eksempelvis loft over daglige overførsler, beskytter også kunderne mod svindel. Ifølge Finans Danmark forhindrede bankerne i 1. halvår 2021 185 mio. kr. i at blive stjålet.²⁵

Hvidvaskbekæmpelse er omkostnings- tungt for banker og andre virksomheder, men er samtidig nødvendigt og vigtigt for

Figur 4.5: Mangedobling i indberetninger om hvidvask
Antal indberetninger til Hvidvasksekretariatet, 2000-2020

Anm.: Data stammer fra Hvidvasksekretariatets årsrapporter. Indberetningerne stammer fra bl.a. banker og pensionskasser, som er underlagt at skulle overvåge transaktioner og kunder for at bekæmpe hvidvask.

Kilde: Hvidvasksekretariatet.

²² Justitsministeriet (2022) og Politiet og Anklagemyndigheden (2022).

²³ Finansforbundet, d. 22/12 2020. Kampen mod hvidvask koster milliarder. <https://finansforbundet.dk/dk/nyheder/2020/kampen-mod-hvidvask-koster-milliarder/>

²⁴ Finans Danmark (2019).

²⁵ Finans Danmark (2021).

samfundet. Der udestår en opgave i at digitalisere og automatisere processerne yderligere. Nationalbanken har gennemført et pilotprojekt, hvor dele af processerne ved hvidvaskkontrol er automatiseret ved at sammenkøre data fra offentlige myndigheder med data fra bankerne. På baggrund af disse data bliver risikoen for svindel eller hvidvask estimeret. Fordelen ved denne metode er, at bankens medarbejdere slipper for at tjekke mistænkelige transaktioner, hvor risikoen for svindel eller hvidvask er lav. Bankerne forsøger at etablere et sådant offentligt-privat samarbejde, hvor data på tværs af banker og virksomheder bliver sammenkørt med data fra offentlige myndigheder, og hvor en stor del af kontrollen sker automatisk.²⁷

Nye teknologier og muligheder

Digitaliseringens fulde potentiale er langt fra udfoldet endnu. Tværtimod står bankerne stadig over for mange muligheder og udfordringer skabt af nye teknologiske fremskridt.

Mange af de seneste fremskridt, som har gjort det lettere at drive virksomhed, er skabt af fintech-aktiviteter. Fintech er et samlebegreb for finansielle teknologier,

som via nye digitale muligheder kan gøre det nemmere, hurtigere og billigere at levere finansielle serviceydelser.

På den ene side kan fintech-aktiviteter udfordre bankernes traditionelle forretningsmodeller og ofte tætte kundeforhold ved at tilbyde billigere, hurtigere eller mere skræddersyede løsninger. På den anden side kan bankerne samarbejde med fintech-aktiviteter og dermed udnytte deres kompetencer, netværk og data til at skabe mere værdi for kunderne. Bankerne har øget deres investeringer i fintech og innovation for at følge med udviklingen og skabe bedre produkter og tilbud til deres kunder.

Danmark har et voksende fintech-miljø, som består af både etablerede banker, iværksættere, investorer, universiteter og offentlige myndigheder. Copenhagen Fintech er en central organisation, som arbejder for optimale rammer og vækstmuligheder for fintech. Copenhagen Fintech driver bl.a. et kontorfællesskab, hvor nye fintech-aktiviteter kan arbejde sammen og få adgang til netværk, rådgivning og finansiering.

Antallet af fintech-aktiviteter er fordoblet fra 70 i 2015 til 280 i 2021, og de har skabt over 2.300 job.²⁸ Fintech-aktiviteter løser mange opgaver for små og mellemstore virksomheder – opgaver, som tidligere blev udført manuelt. Eksempelvis inden for udgiftsstyring, lønafregning, regnskab og fakturering. Nogle fintech-aktiviteter tilbyder også løsninger på mere komplicerede udfordringer for virksomhederne, for eksempel at opfylde dokumentationskrav ved ansøgninger om finansiering.

En drivkraft bag den digitale innovation i bankerne er øget datadeling og digital adgang på tværs af banker. Et eksempel på dette er EU's regulering af betalingstjenester, kaldet PSD2 (Payment Services Directive 2). Direktivet trådte i kraft i januar 2018 og har to hovedformål: at gøre betalinger i EU mere sikre og at fremme konkurrence og innovation på bankmarkedet.

PSD2 åbner for, at nye udbydere af betalingstjenester med bankkundernes samtykke kan få adgang til deres data og betalingskonti. PSD2 stiller krav om, at banker skal tilbyde en standardiseret og sikker adgang til deres data, som andre banker og tjenesteudbydere kan bruge. Det

betyder, at banker skal dele deres betalingssystemer, infrastruktur og data med mulige konkurrenter, men også at de kan få adgang til andre bankers konti og data på samme måde. Dette er de første skridt på vejen mod en model, som kaldes "Banking as a Service", hvor det bliver nemmere for forbrugere og virksomheder at vælge mellem finansielle serviceydelser fra forskellige banker og fintech-aktiviteter. Et første konkret eksempel er, at det nu er muligt for kunder at få et overblik over og se kontobevægelser fra andre banker i én og samme netbank.

²⁶ Danmarks Nationalbank [2021].

²⁷ Finans Danmark, d. 19/11 2019. 25 konkrete forslag til bekæmpelse af hvidvask og terrorfinansiering. <https://finansdanmark.dk/media/40196/pixi-udgave-hvidvask-task-forcens-anbefalinger.pdf>

²⁸ PwC, juli 2021. Fintech: En genvej til innovation i den finansielle sektor? <https://www.pwc.dk/da/artikler/2021/07/fintech-en-genvej-til-innovation-i-den-finansielle-sektor.html>

Opsummering

Bankerne har en lang historie med at inddrage nye digitale teknologier i deres forretning. Denne udvikling er bl.a. sket i tæt samarbejde med det offentlige, hvilket har bidraget til at gøre Danmark til et af de mest digitaliserede samfund i verden, hvor det er nemt og sikkert at være bankkunde, forbruger og borger. De fleste danskere klarer i dag mange af deres daglige gøremål online, og det kan de gøre vel vidende, at sikkerheden er i orden pga. løsninger som MitID. Den digitale udvikling fortsætter, og nye teknologier kan yderligere skærpe konkurrencen i banksektoren og øge brugervenligheden og kundeoplevelsen for bankkunderne.

Den grønne omstilling kræver, at vi med stor hast bygger et nyt samfund baseret på ren energi frem for fossile energikilder. En så omfattende omstilling indebærer massive investeringer i grønne teknologier og udbygning af infrastruktur. Investeringer, der i vid udstrækning skal finansieres af banksektoren, sådan som det er sket ved andre omstillinger af samfundet. Dette kapitel belyser, hvilke krav den grønne omstilling stiller til vores samfund, og hvilken rolle bankerne kan spille. Hvordan adskiller den grønne omstilling sig for eksempel fra tidligere store omstillinger, og hvor stort er investeringsbehovet egentlig? Kan bankerne aktivt understøtte udviklingen mod en mere bæredygtig fremtid, og hvad kræver det i givet fald af dem? Det er nogle af de spørgsmål, kapitlet forsøger at besvare.

Bankernes rolle i den grønne omstilling

Omfattende omstilling i gang

Omfanget af den grønne omstilling kan kun undervurderes. De fleste lande i verden er enige om, at omstillingen skal ske hurtigt, og de har i fællesskab sat mål for at reducere deres udledning af drivhusgasser (CO₂e).²⁹ Stort set alle aspekter af vores hverdag og forbrug bliver berørt, når hele det danske samfund skal reducere udledninger, fremme biodiversiteten og samtidig tilpasse sig de klimaforandringer, der allerede sker i både Danmark og den øvrige verden.

Nødvendigt med hurtige løsninger

Den grønne omstilling indebærer et skift mod renere og mere bæredygtige måder at producere og forbruge energi, varer og tjenester på. Det betyder bl.a., at vi skal udfase forurenende energikilder, genoprette naturen og genopbygge vores samfund, så det baseres på rene og vedvarende energikilder. En så omfattende transformation berører alle dele af samfundet, og alle kommer til at bidrage på den ene eller anden måde – familier, det offentlige, forsyningsvirksomheder, særlige brancher og dansk erhvervsliv generelt.

Hovedformålet med den grønne omstilling er at afdæmpe klimaforandringer ved at begrænse mængden af udledte drivhusgasser. Klimaforandringerne udgør en alvorlig global risiko for både mennesker og natur. For eksempel kan fødevarmangel som følge af klimaforandringer føre til flere væbnede konflikter, ligesom stigende temperaturer og højere vandstande i havene kan udløse store strømme af migranter. Luftforurening kan udgøre en stadig stigende sundhedsrisiko, og store dele af verdens dyre- og planteliv risikerer at uddø.³⁰ Mindre mangfoldighed af dyr og planter – eller biodiversitet – kan forstærke de negative konsekvenser af klimaforandringerne, fordi naturens evne til at absorbere CO₂ mindskes, og økosystemer bliver mere sårbare over for forandringer.

Det er nødvendigt med en hurtig omstilling af samfundet for at undgå de værste konsekvenser af klimaforandringerne. FN's ekspertpanel, IPCC, påpeger, at konsekvenserne af klimaforandringerne vil forværres, i takt med at temperaturerne stiger. For at minimere temperaturstigninger i fremtiden

er det vigtigt at sætte ind med grønne løsninger allerede i dag, da de investeringer, vi foretager i for eksempel infrastruktur, også vil være i brug om flere årtier. Klimaforskere advarer mod såkaldte tipping points, der kan føre til uoprettelig skade på jordens klima og derfor skal forebygges med handling i dag.

Ambitiøse klimamål vidner om stor opgave

Ved FN's klimakonference COP21 i Paris i 2015 blev verdens lande enige om at begrænse de globale temperaturstigninger til et godt stykke under 2°C i forhold til før industrialiseringen og at fortsætte bestræbelserne på at begrænse stigningen til 1,5°C. Med Paris-aftalens målsætning bør de globale udledninger frem mod 2030 falde med 27 pct. sammenlignet med niveauet i 1990 – men i stedet er den globale udledning steget med 44 pct., jf. figur 5.1. Det betyder, at de globale udledninger frem mod 2030 bør falde med hele 49 pct. sammenlignet med niveauet i 2021 for at leve op til Paris-aftalens målsætning.³¹

To tredjedele af verdens knap 200 lande har sat mål om at blive klimaneutrale, jf. figur 5.2. Disse lande repræsenterer ca. 85 pct. af verdens befolkning og 87 pct. af udledningen af drivhusgasser. Samtidig har en betydelig gruppe af lande sat mål om markante reduktioner i deres udledning, selvom de ikke har vedtaget konkrete årstal som mål for nuludledning – det gælder for eksempel Norge og Holland.

De danske udledninger er faldet med 36 pct. siden 1990, jf. figur 5.1. Hvis reduktionsmålene for landbruget bliver nået, og de politisk vedtagne virkemidler på tværs af det øvrige samfund fungerer som forventet, vurderer Klimarådet, at Danmark kan nå 70-procentsmålet i 2030. Klimarådet vurderer dog samtidig, at der er så stor usikkerhed ved regeringens planer, at det ikke samlet set er anskuelliggjort, hvordan 70-procentsmålet bliver nået. Usikkerheden knytter sig især til de forventede reduktioner i landbruget, effekten fra en CO₂-afgift i industrien og størrelsen af et bidrag fra CO₂-fangst og -lagring.

²⁹ CO₂e står for CO₂-ækvivalenter, og målet tager højde for den samlede udledning af drivhusgasser og deres påvirkning på global opvarmning.

³⁰ IPBES (2019), Mach m.fl. (2019) og IPCC (2022).

³¹ IPCC (2018).

³² Klimarådet (2023).

Flere sektorer skal nedbringe udledningerne af drivhusgasser markant frem mod 2050, jf. figur 5.3. Udledningerne fra energisektoren er allerede reduceret kraftigt siden 1990, og sektoren mangler således kun 15 pct. af 1990-niveauet for at nå

målet. Omvendt har transportsektoren øget mængden af udledninger siden 1990, og sektoren står derfor over for en stor opgave, da den er udset til at være klimaneutral i 2050. Industri og landbrug har begge nedbragt sine udledninger sammenlignet

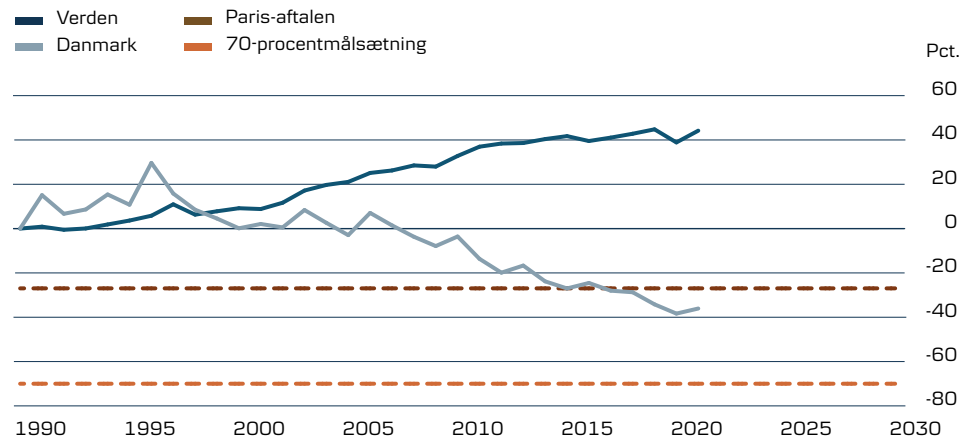
med 1990-niveauet, men de mangler fortsat reduktioner frem mod 2050 på hhv. 35 pct. og 26 pct.

Ikke alle sektorer forventes dog at være helt klimaneutral i 2050. For eksempel

forventes det ikke, at landbruget bliver klimaneutralt. Det skyldes, at en stor del af landbrugets udledninger kommer fra biologiske processer, eksempelvis dyrenes fordøjelse, og det er endnu ikke muligt helt at fjerne disse udledninger. I industrien er

Figur 5.1: Globale udledninger af drivhusgasser er steget siden 1990

Udvikling i udledninger af drivhusgasser siden 1990

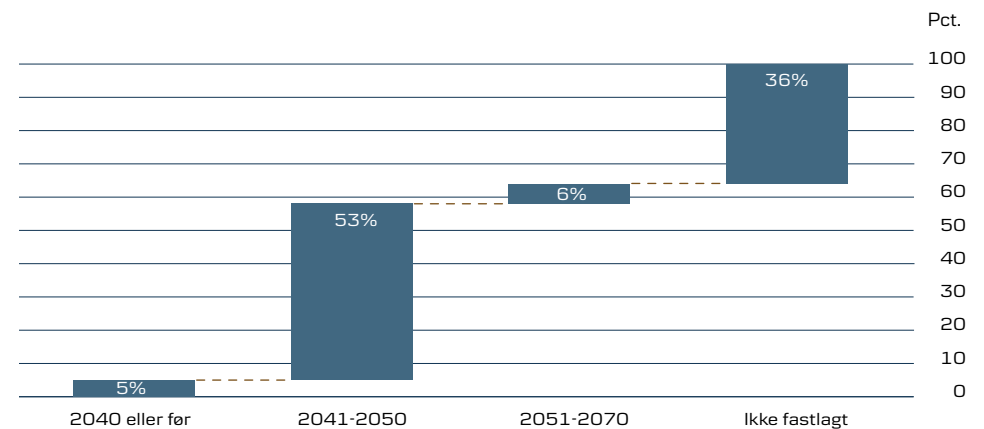

Anm.: Paris-aftalens 2030-målsætning er baseret på en IPCC-rapport, der påpeger, at CO₂-udledningerne skal falde med 45 pct. relativt til 2010-niveauet af udledninger for at holde de globale temperaturstigninger til 1,5-2,0 grader (IPCC, 2018). Det svarer til et fald på 27 pct. relativt til 1990-niveauet.

Kilde: Our World in Data (2023).

Figur 5.2: De fleste lande har sat mål om klimaneutralitet

Årstal for landes mål om klimaneutralitet

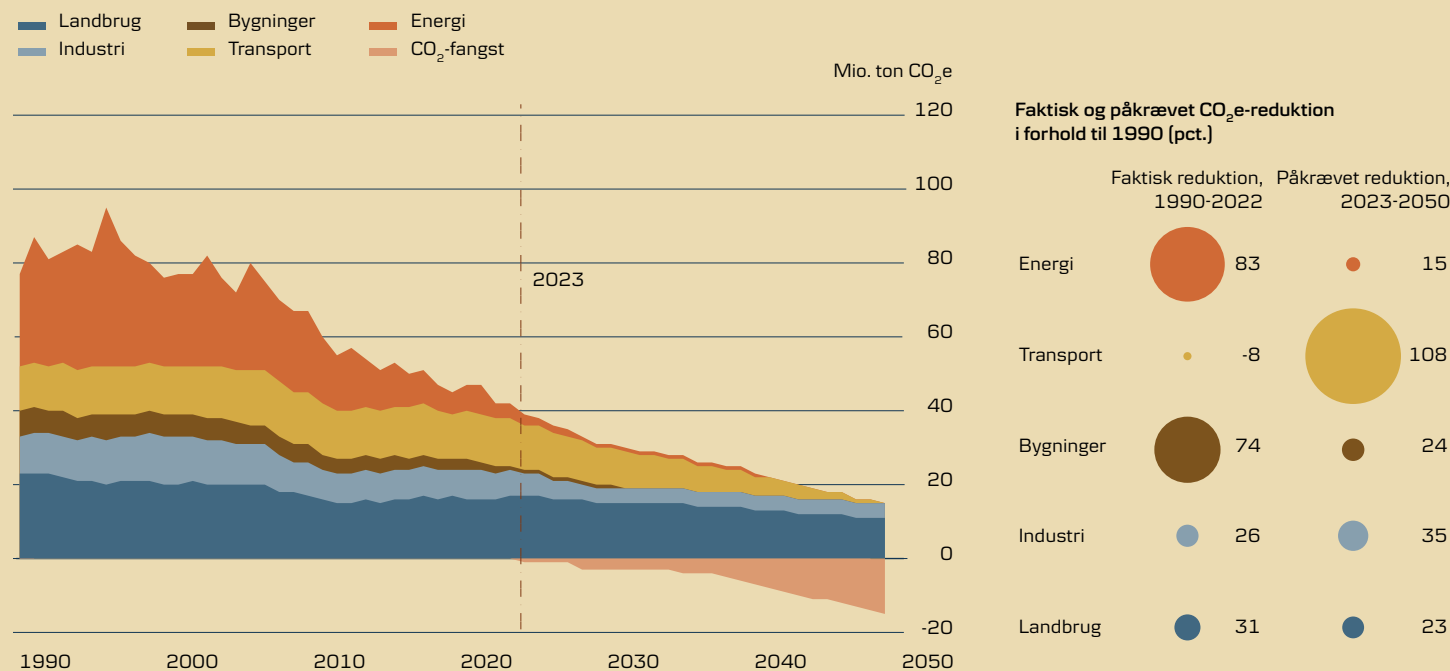

Anm.: Figuren viser andelen af verdens lande, der har sat en målsætning om nuludledning, samt hvornår landene forventer at være klimaneutral. Lande uden en målsætning om nuludledning inkluderer for eksempel Norge og Holland, der begge har målsætninger om markante reduktioner af drivhusgasser.

Kilde: Lang m.fl. (2023) og egne beregninger.

Figur 5.3: Fortsat store fald i udledninger er nødvendige frem mod 2050

Samlede udledninger i Danmark fordelt på sektorer, 1990-2050

Anm.: Forventede reduktioner frem til 2035 er baseret på Energistyrelsens Klimastatus og -fremskrivning 2023. Fra 2036 og frem er de forventede reduktioner fra energimodellen TIMES-DK.
Kilde: Energistyrelsen, TIMES-DK og egne beregninger.

nogle processer så svære at omlægge til at blive klimaneutral, at det ser ud til at være en bedre løsning at investere i løsninger med for eksempel fangst og lagring af drivhusgasser, inden de når ud i atmosfæren, eller ved at plante mere skov (som opsuger CO₂). Alene CO₂-fangst forventes at kunne nedbringe udledningen af drivhusgasser med ca. 15 mio. tons i 2050 for at modsvare udledninger fra industrien og landbruget, jf. figur 5.3.

En helt anderledes omstilling af samfundet

Den grønne omstilling afviger fra tidligere store omstillinger på en række væsentlige punkter. Det gælder for eksempel formålet med omstillingen, hvem der driver omstillingen fremad, og omfanget af omstillingen.

Tidligere store omstillinger af samfundet og økonomien, for eksempel industrialiseringen og overgangen til servicesamfund, byggede i høj grad på revolutionerende opfindelser og vækstpotentialer, og ingen havde lagt en tidsplan for omstillingerne. Den grønne omstilling er derimod drevet af en målsætning om at ændre vores samfund for at undgå store skader på mennesker og natur. Omstillingen er sat "bevidst" i gang i erkendelse af, at det hidtidige samfund

baseret på fossil energi og uden tilstrækkeligt hensyn til naturen ikke er bæredygtigt for hverken klimaet eller dyre- og plantelivet – derfor er der behov for omfattende og hurtige ændringer.

Denne forskel mellem den grønne omstilling og tidligere store omstillinger har betydning for, hvordan omstillingen gennemføres, og hvor stor en rolle staten og andre myndigheder bør spille.

De tidligere store omstillinger kom i høj grad "nedefra", når for eksempel landmænd og virksomheder investerede i nye maskiner og indførte nye produktionsmetoder – og dermed drev udviklingen ved at optimere deres egen forretning.

Den grønne omstilling kommer i højere grad "oppefra", for eksempel når Folketinget og EU indfører regler med miljøkrav, tilskud, afgifter og kvoter. Især EU er en drivkraft i denne rammesætning. De forskellige regler og tilskud kan ses som politiske forsøg på at rette op på såkaldte markedsfejl, som bunder i, at forbrugere og producenter ikke i tilstrækkelig grad tager højde for negative konsekvenser af deres forbrug og produktion. Noget meget afgørende er så, hvordan – og hvor meget

– forbrugere og virksomheder reagerer og ændrer adfærd til fordel for klimaet og biodiversiteten.

Flere forhold betyder dog, at den grønne omstilling også sker "nedefra". For det første ønsker mange borgere og virksomheder at minimere deres egen udledning og vil i et vist omfang gerne betale for det. For det andet kan udvikling af grønne produkter og løsninger give virksomheder en konkurrencefordel. For det tredje betyder den teknologiske udvikling, at grønne løsninger på en række områder er ved at blive prismæssigt konkurrencedygtige med fossile løsninger. Det gælder for eksempel elektricitet fra vedvarende energikilder, hvor prisen er faldet så meget, at det ofte er billigere end at bruge fossile brændsler.

Omstilling kræver massive investeringer

Hvis klimamålene i Paris-aftalen og Danmarks 2030-målsætning skal nås, er der behov for massive investeringer på tværs af hele samfundet.

Seks områder i fokus

Især seks områder er vigtige for, at vi som samfund kan leve op til vores klimamålsætninger, jf. figur 5.4. Områderne spiller i høj grad sammen. For eksempel vil elektrifi-

cering af transportsektoren kun have en positiv effekt på klimaet, hvis strømmen kommer fra vedvarende energikilder.

For det første kræver den grønne omstilling et skift i måden, vi producerer energi på. Vi skal væk fra fossile energikilder som kul, olie og gas. I stedet skal vores energi komme fra vedvarende energikilder som sol, vind, vand og geotermi (varmt vand hentet fra undergrunden). Fra 1990-2021 er de vedvarende energikilders andel af det samlede energiforbrug syvdoblet fra 6 til 43 pct.³³

Det andet vigtige indsatsområde er energieffektivitet. Det gælder for eksempel isolering af vores bygninger, køretøjernes energiforbrug og energieffektiviteten i produktionen af særligt energikrævende materialer som cement og stål. Ved at øge energieffektiviteten mindskes efterspørgslen efter energi og derved også behovet for udbygning af nye vindmølleparker og solcelleanlæg.

Det tredje område, der står over for en markant forandring, er transportsektoren. For at slippe af med afhængigheden af fossile energikilder er det nødvendigt at omdanne flåden af biler, tog, skibe og fly.

Brændstoffet til fremtidens transportmidler vil enten være elektricitet eller andre brændsler, der kan produceres og forbruges uden at udlede drivhusgasser. Sektoren er desuden afhængig af store investeringer i infrastruktur for at sikre opladere til biler og anlæg, der kan producere brændsler med elektricitet (såkaldte Power-to-X-anlæg).

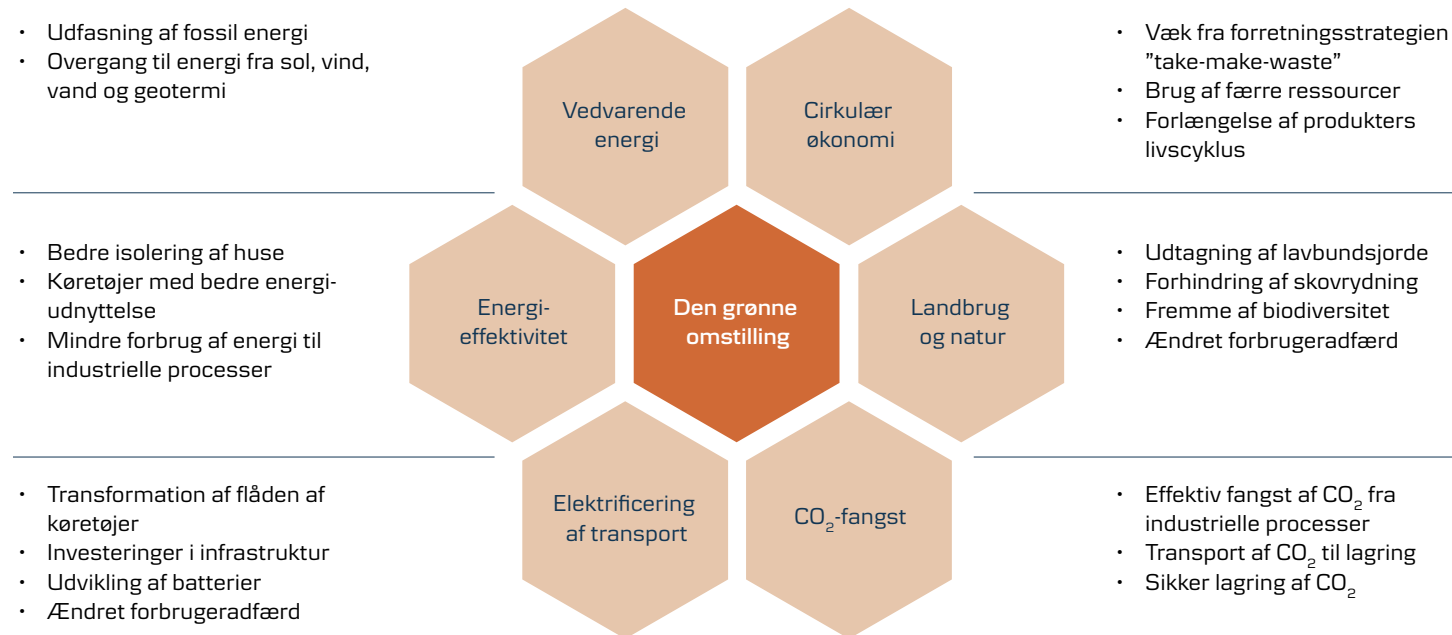
Det fjerde område er cirkulær økonomi, som dækker over at genanvende produkter til andre formål. Behovet for energi mindskes ved at forlænge levetiden på de produkter, vi fremstiller, eller ved at bruge produkterne til andre formål, når de ikke længere kan anvendes til deres oprindelige formål. Hver dansker smed i gennemsnit mere end 500 kg affald til forbrænding i 2020, fordelt nogenlunde ligeligt mellem private husholdninger og virksomheder.³⁴ I cirkulær økonomi går vi således væk fra tankegangen "take-make-waste", hvor naturressourcer anvendes til at producere varer, som senere smides væk eller ryger til forbrænding, når vi ikke kan bruge dem længere.

Det femte store område for den grønne omstilling vedrører landbruget og naturen. Landbruget står for en tredjedel af

³³ Energistyrelsen (2023).

³⁴ Danmarks Statistik (2023a).

Figur 5.4: Fokusområder i den grønne omstilling

Kilde: Egen illustration baseret på inputs fra Europa-Kommissionen [2023] og FN's Miljøorganisation [2023].

erhvervslivets udledning,³⁵ og derfor er en omstilling til et mere bæredygtigt landbrug afgørende. Det indebærer for eksempel udtagning af lavbundsjord (som indeholder store mængder kulstof), skovrejsning (som binder CO₂), færre produktionsdyr og at omlægge afgrøder fra foder til fødevarer.

I øjeblikket dyrkes lavbundsjord svarende til størrelsen af hele Lolland-Falster.³⁶ Samtidig bruges størstedelen af landbrugsjorden til at dyrke foder frem for fødevarer til mennesker.³⁷ At udtage og omlægge store landbrugsarealer vil selvsagt have en markant påvirkning på landbruget og naturen. Beskyttelse og genoprettelse af natur er dog en vigtig brik i den grønne omstilling. Stor biodiversitet er for eksempel vigtig for bestøvning af en række landbrugsafgrøder, og sunde økosystemer kan lettere dæmpe konsekvenserne af ekstremt vejr.

Det sjette og sidste store område er fangst og lagring af CO₂. Teknologien bag CO₂-fangst er i en tidlig fase og kommer formentligt først til at spille en væsentlig rolle i den grønne omstilling efter 2030. Det skyldes bl.a., at anlæggene er dyre at installere, og at infrastrukturen til at transportere og lagre CO₂ først skal etableres. Men der er stort potentiale i teknologien,

³⁵ Landbrug, skovbrug og fiskeri udledte ca. 13,0 mia. ton CO₂e i 2021, og landbruget bidrager med ca. 95 pct. af denne udledning. Erhvervslivet udledte samlet ca. 36,9 mia. ton CO₂e i 2021 [Danmarks Statistik, 2023b].

³⁶ Aarhus Universitet [2019].

³⁷ Dyrenes Beskyttelse og Danmarks Naturfredningsforening [2022].

da den vil gøre det muligt at fortsætte med produktion, hvor det er svært at undgå at udlede drivhusgasser, eksempelvis cementfremstilling.

Ud over de seks fokusområder for at nedbringe CO₂-udledningerne er det helt centralt, at vi investerer i klimatilpasning, så vi bedre kan håndtere skybrud, oversvømmelser og andre følger af klimaforandringer. Modsat det meste af Europa er Danmark ret udsat på grund af landets lave beliggenhed og vores lange, flade kyster.³⁸ Danmark står dog allerede stærkt sammenlignet med andre lande med at tilpasse os klimaforandringer.

Investeringer for over 3.000 mia.

Der skal massive investeringer til for at gennemføre den grønne omstilling mod et klimaneutralt Danmark i 2050. Beregninger foretaget i en større energimodel (kaldet TIMES-DK) viser, at det samlede investeringsbehov frem mod 2050 er på 3.230 mia. kr. i såkaldte energikonverterende teknologier, jf. figur 5.5.a.³⁹ Begrebet dækker eksempelvis over vindmøller, solpaneler, elbiler, varmepumper og udgifter til at omlægge kollektiv trafik til el. Energikonverterende teknologier dækker ikke forlængelse af produkters levetid eller omlægning

af landbrugsjord. Groft sagt dækker de 3.230 mia. kr. altså over investeringer i nye maskiner og apparater.

I øjeblikket investerer vi for lidt, hvis Danmark skal være klimaneutralt i 2050. Indtil da er der et forventet investeringsbehov på 780 mia. kr. ud over det nuværende investeringsniveau, svarende til en stigning på 32 pct., jf. figur 5.5.a. På trods af at vi allerede investerer næsten 90 mia. kr. hvert år i energikonverterende teknologier, er der altså brug for mere.

Især inden for energisektoren, CO₂-fangst og transport er der brug for yderligere investeringer i Danmark frem mod 2050. Der mangler således 520 mia. kr. - ud over investeringsniveauet i dag - til energiproduktion og CO₂-fangst, jf. figur 5.5.b. I transportsektoren er det ekstra investeringsbehov 220 mia. kr. frem mod 2050.

For industrien, landbruget og bygninger er der ikke brug for lige så store ekstrainvesteringer frem mod 2050 som i energisektoren og transportsektoren. For industrien og landbruget skyldes det bl.a., at de ikke forventes at være helt klimaneutral i 2050, jf. figur 5.3. Tilpasninger i landbruget vil i høj grad komme fra udtagning af

lavbundsjord og omlægning af produktionen fra for eksempel foder til fødevarer, hvilket ikke er energikonverterende teknologier. For bygninger gælder i princippet, at investeringsniveauet i energikonverterende teknologier faktisk bør reduceres til fordel for investeringer i andre sektorer. Forklaringen er, at elektricitet og varme til bygninger forventes at komme udelukkende fra grønne energikilder i 2050, og derfor bliver det mindre kritisk at energioptimere bygninger.

De nødvendige ekstrainvesteringer i den grønne omstilling bør i høj grad gennemføres allerede inden 2030. Tidligere analyser fra både Kraka Advisory og McKinsey har vist, at der bør investeres massivt frem mod 2030, hvorefter investeringsomfanget kan mindskes en smule.⁴⁰ Når et øget investeringsniveau frem mod 2030 er ønskeligt, skyldes det dels klimamålet om 70 pct. reduktion i udledninger i 2030 - altså om blot syv år - dels at investeringer i forskning og udvikling bør foretages tidligt, så de udviklede teknologier kan nå at blive "sat i produktion" og brugt inden 2050.

Banker i grøn nøglerolle

Banksektoren låner store summer af penge ud til både privatpersoner og virksomheder, jf. kapitel 3. Ved at lade nogle af pengene

gå til grønne projekter og omstillinger i virksomheder har banker og realkreditinstitutter derfor mulighed for at bidrage med en væsentlig del af den kapital, der er brug for til den grønne omstilling. Derudover er banker gennem kreditvurdering med til at sikre, at de mest rentable projekter realiseres, og de kan rådgive deres kunder i forhold til grønne investeringer. For både husholdninger og virksomheder kan bankerne altså være en vigtig medspiller for en succesfuld omstilling.

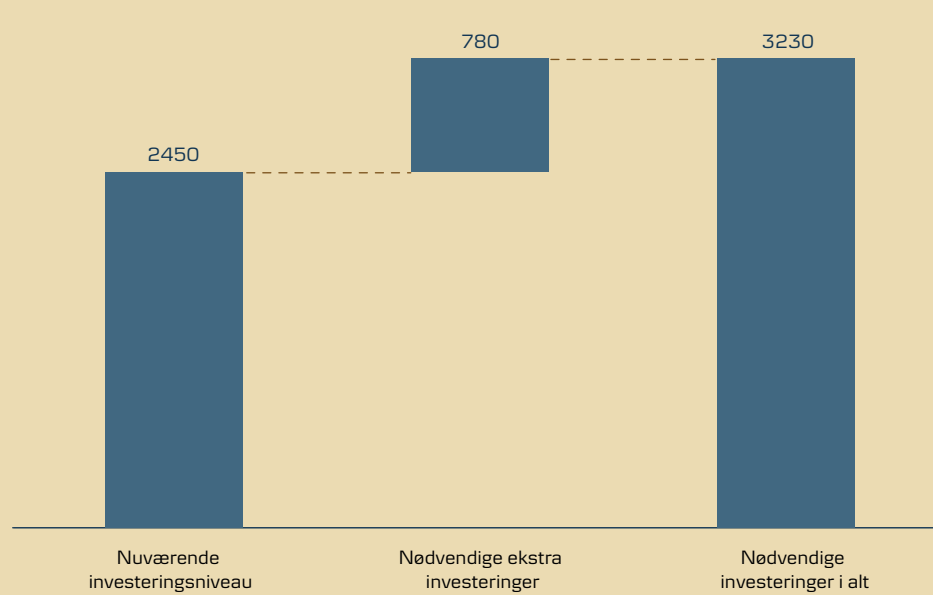
³⁸ Chen m.fl. (2023).

³⁹ Se Balyk m.fl. (2019) for en beskrivelse af energimodellen TIMES-DK og Kraka Advisory (2022) for en detaljeret gennemgang af det nødvendige investeringsbehov frem mod 2050 og en beskrivelse af fremskrivningens forudsætninger.

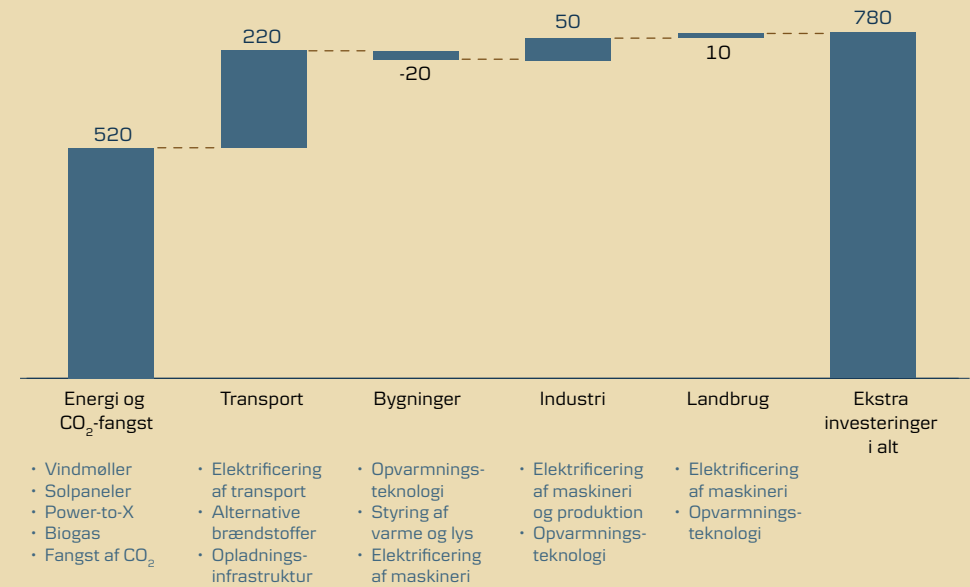
⁴⁰ Kraka Advisory (2022) og McKinsey (2022).

Figur 5.5: Behov for yderligere investeringer på 780 mia. kr. i Danmark frem mod 2050

Figur 5.5.a: Samlede investeringer frem mod 2050, mia. kr.

Figur 5.5.b: Ekstra investeringer frem mod 2050, fordelt på sektorer, mia. kr.

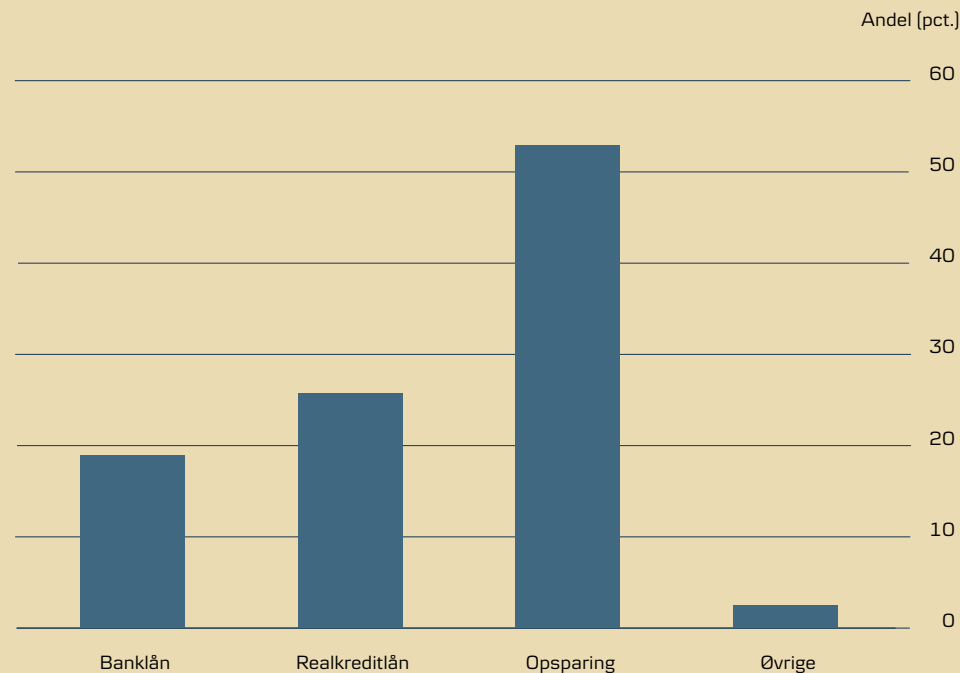

Anm.: Figur 5.5.a viser de samlede ekstra investeringer i forhold til det nuværende investeringsniveau, der kræves i energikonverterende teknologier frem mod 2050, hvis Danmarks klimamål skal opnås. Tallene er baseret på modelberegnete årlige investeringer fra energimodellen TIMES-DK. Den første søjle viser investeringsomfanget frem mod 2050, hvis de forventede realiserede årlige investeringer i perioden 2018 til 2022 fastholdes. Den tredje søjle viser det forventede investeringsomfang frem mod 2050, der sikrer klimaneutralitet. Figur 5.5.b viser de nødvendige ekstra investeringer, der skal foretages for at opnå klimaneutralitet fordelt på sektorer. Tilpasninger i landbruget vil i høj grad komme fra udtagning af lavbundsgrunde og omlægning af produktionen fra for eksempel foder til fødevarer, hvilket ikke tæller med som investeringer i energikonverterende teknologier.

Kilde: TIMES-DK og egne beregninger.

Figur 5.6: Banksektoren finansierer knap halvdelen af investeringerne

Investeringer i energikonverterende teknologier i Danmark, fordelt på finansieringskilde

Anm.: Figuren viser de årlige investeringer fordelt på finansieringskilde i 2018-2022. Opsparing dækker både virksomheders og privatpersoners opsparing

Kilde: TIMES-DK og egne beregninger.

Banker bag grønne investeringer

Banker forventes at finansiere en betydelig andel af de investeringer, der er nødvendige for at gennemføre den grønne omstilling. Figur 5.6 viser, hvordan energikonverterende teknologier finansieres i dag. Knap halvdelen af pengene kommer fra banker og realkredit, mens familier og virksomheder samlet set bidrager med lidt over halvdelen via opsparing.

Flere banker er begyndt at tilbyde "grønne lån" for at styrke den grønne omstilling. Privatpersoner kan for eksempel få bedre lånevilkår til at købe en elbil, mens virksomheder kan opnå et lavere risikotillæg på deres lån, hvis de arbejder målrettet mod at blive grønnere. Bankerne udsteder desuden grønne obligationer, hvor investorerne ved, at de finansierer grønne projekter. Projekterne kan opnå bedre lånevilkår, fordi investorer ofte accepterer og forventer lavere afkast for bæredygtige investeringer.⁴¹ Vilkårene for grønne lån er dog endnu ikke markant forskellige fra traditionelle lån, og derfor forventes traditionelle lån fortsat at udgøre en meget betydelig del af finansieringen af den grønne omstilling.

Bankernes investeringsforeninger forvalter desuden store milliardbeløb på vegne af

deres kunder og investerer bl.a. pengene i andre virksomheder. Det betyder, at investeringsforeninger som aktionærer kan være med til at sætte retningen for virksomheder. Det kan de gøre ved hjælp af aktivt ejerskab – for eksempel gennem direkte dialog med virksomhedsledelserne eller ved at stemme for aktionærforslag om virksomhedernes grønne omstilling.

Et alternativ til det aktive ejerskab er at fravælge at investere i bestemte virksomheder. Nylere forskning peger dog på, at den metode muligvis kun har en lille effekt i forhold til at få virksomheder til at ændre adfærd. Investeringsforeninger risikerer derfor at lede kapital hen til investeringer med lavere klimaeffekt, hvis de fravælger at investere i virksomheder med store CO₂-udledninger.⁴³

Disse afvejninger gør sig også gældende for, hvilke virksomheder banker vælger at låne ud til. Bankerne kan fravælge "sorte" virksomheder som kunder, men omvendt kan det betyde, at de sorte virksomheder kommer til at mangle penge til at gennemføre en omstilling. I kundeforhold med en virksomhed kan banker gennem dialog ligeledes spille en aktiv rolle med krav om omstilling, som ellers ikke ville være mulig, hvis virksomheden blev fravalgt som kunde.

⁴¹ Giglio m.fl. (2023).

⁴² Berk og van Binsbergen (2021).

⁴³ Hartzmark og Shue (2022).

Risikovurdering er vigtig for grøn omstilling

Banker (og realkreditinstitutter) spiller en nøglerolle i den grønne omstilling, fordi de ved at risikovurdere projekter er med til at understøtte, at de mest holdbare investeringer bliver ført ud i livet. Bankerne stiller altså ikke bare store mængder af kapital til rådighed, men de er også med til at skelne gode investeringer fra dårlige investeringer. Det bidrager til en mere effektiv omstilling, fordi grønne projekter bliver nødt til at være levedygtige for også at have en gavnlig klimaeffekt på langt sigt.

Grønne projekter er i stigende grad mere attraktive at finansiere end projekter med høj klimabelastning. Det skyldes bl.a. en øget risiko forbundet med sorte projekter og virksomheder: Et projekt kan se lønsomt ud på kort sigt, men på bare lidt længere sigt kan love og regler ændre sig, så det for eksempel bliver dyrere at udlede drivhusgasser. Det er også en risiko, at efterspørgslen efter meget klimabelastede varer og tjenester kan falde drastisk. Banker har således selv en interesse i at begrænse udlånet til virksomheder og sektorer, hvor rentabiliteten på lidt længere sigt kan være usikker.

Omvendt er grønne teknologier ofte ret nye og ikke afprøvet over en længere periode, og det kan øge risikoen ved disse investeringer. Risikovurdering af grønne projekter er derfor kompleks og stiller nye krav til bankerne. Den grønne omstilling omfatter en lang række af nye teknologier, og mens nogle af disse nye teknologier vil få stor succes, vil andre aldrig blive rentable eller vil hurtigt blive overhalet af endnu bedre teknologier.

For at kunne vurdere de nye teknologier kan bankerne gøre brug af undersøgelser fra offentlige myndigheder, for eksempel Teknologisk Institut og Energistyrelsen, eller hyre ingeniørvirksomheder til specifikke opgaver. Bankerne kan også selv ansætte eksperter til at vurdere nye teknologiers potentialer og risici. Det vil give bankerne mulighed for at opbygge en vigtig intern viden om nye teknologier. Denne viden kan både bruges til at foretage mere præcise risikovurderinger og give kunderne en bedre rådgivning.

Jo bedre indsigt bankerne har i grønne teknologier, desto bedre er det for den grønne omstilling. Når bankerne har større viden om grønne teknologier, mindskes risikoen for bankerne og dermed også for

samfundet. Hvis bankerne mangler viden om grønne teknologier, for eksempel levetid og udgifter til vedligehold, bliver de nødt til at tage en højere pris for lånene for at dække den øgede risiko i sammenligning med mere velkendte sorte teknologier. Den lavere risiko, der opnås via større viden, muliggør altså bedre lånevilkår til kunderne, hvilket er til gavn for den grønne omstilling.

Banker spiller en nøglerolle som rådgivere

Banker kan understøtte den grønne omstilling ved at præsentere kunder for klimavenlige alternativer til en ønsket investering og ved at rådgive kunder om fordele og ulemper. For eksempel kan en bankrådgiver præsentere en privatkunde for beregninger ved køb af en elbil i stedet for en benzinbil, herunder forventede forbrugsudgifter og afskrivninger ved de to alternativer. På den måde træffer kunden en beslutning på et oplyst grundlag, og der er en sandsynlighed for, at kunden vælger et grønt alternativ som følge af rådgivningen. Banken som "videndeler" kan således hjælpe den enkelte kunde og derigennem også øge tempoet for den grønne omstilling.

Den grønne omstilling stiller nye krav til de bankansattes kompetencer. Bankrådgivere

skal for eksempel have en generel viden om de mest almindelige grønne investeringer, så de selvstændigt kan rådgive kunderne. Det indebærer både en forståelse for, hvilke grønne alternativer der findes, evnen til at vurdere det bedste grønne alternativ til kundens behov og viden om reglerne på området. Specialiserede teams - for eksempel inden for biler eller energirenovering - bør desuden løbende vurdere nye teknologiers rentabilitet og risici samt assistere bankrådgivere i mere komplekse sager.

Banker skaber også rammer for deling af viden mere direkte mellem kunder. Denne vidensdeling kan eksempelvis ske gennem erhvervsclubber, hvor en lokal bank afholder møder for virksomhedsledere og vurderer markedsudviklingen. Desuden høster bankerne erfaringer med, hvad der virker for bestemte typer af virksomheder, når de låner penge ud til erhvervs kunder. Den erfaring kan bankerne bruge, når de rådgiver tilsvarende kunder i lignende situationer.

Fælles standarder vigtige for grøn omstilling

Det kan være svært at dokumentere, hvor gode banker er til at understøtte den grønne omstilling, fordi der mangler ensartede rammevilkår og standarder for, hvad der karakteriserer et grønt projekt. Klimapartnerskaber for virksomheder og nye retningslinjer fra EU – i fagsproget taksonomi – vil gøre det lettere for banker at navigere i, hvad der anses som grønt, og hvordan de bedre bidrager til målet om klimaneutralitet.

Afgørende at få klare rammevilkår

Klare og fælles rammevilkår bidrager til en struktureret og sammenhængende indsats for den grønne omstilling på tværs af brancher. Hvis der hersker usikkerhed – om både markedsvilkår og lovgiver – mindsker det virksomheders appetit på at investere. Omvendt hjælper klarhed om lovgrundlaget virksomhederne med deres langsigtede planlægning og muliggør bedre risikostyring. Da der er brug for massive investeringer i den grønne omstilling, er det derfor afgørende, at virksomheder og banker har så præcis information om de fremtidige lovgiver som muligt.

I mangel på klare rammevilkår kan forskellige grønne definitioner føre til "greenwashing" hos nogle virksomheder. Denne praksis med at pynte på bæredygtighedsindsatsen kan undergrave ægte fremskridt, hvis virksomheder kan hævde at være bæredygtige uden at skulle underbygge det eller leve op til visse mindstekrav. Det kan skabe en situation, hvor nogle virksomheder har en unfair fordel, fordi de bruger løsere definitioner af, hvad der er "grønt", og derved fremstår mere attraktive for kunder og investorer.

Hvis der defineres fælles rammevilkår, vil det også lette internationalt samarbejde og grønne investeringer på tværs af landegrænser. En fælles forståelse gør det lettere for banker at vurdere risiko og værdi i grønne projekter verden over, hvilket kan fremskynde globale indsatser for miljø og klima. Uden fælles rammevilkår er der omvendt risiko for, at den grønne omstilling gribes forskelligt an på tværs af landegrænser og brancher. På den måde kan den grønne omstilling risikere at ske langt mere tilfældigt og rodet, fordi de enkelte lande og brancher har forskellige udgangspunkter.

Lettere at måle 'grønheden' af projekter

Det kan være svært for banker at vurdere, hvor grønne deres udlån egentlig er, fordi der eksisterer forskellige måder at opgøre klimaaftryk og bæredygtighed på. Virksomheder forsøger dog ved hjælp af såkaldte ESG-indikatorer at måle, hvor bæredygtige de er. ESG-indikatorer er måltal, som har til formål til at give et billede af, i hvilken grad en virksomhed tager samfundsansvar. Her står ESG for tre overordnede ansvarsområder: "Environment" (klima og miljø), "Social" (samfund) og "Governance" (ledelse).

Ofte er det tredjepartsvirksomheder som eksterne rådgivere og investeringsforvaltere, der beregner disse ESG-indikatorer. Dog er der store forskelle i de metoder, der bruges til at vurdere virksomheders bæredygtighed. Eksempelvis kan udledninger af drivhusgasser enten komme fra virksomheders egen aktivitet eller yderligere inkludere indirekte udledninger fra leverandører og kunder.⁴⁴ Desuden er der udfordringer med, hvor pålidelige data er. Udledninger er nemlig ofte baseret på branchegennemsnit, og en yderligere udfordring kan være, at mindre virksomheder har begrænsede ressourcer til at rapportere om bæredygtighed.

Et nyt EU-regelsæt for bæredygtige aktiviteter fra 2020 har til formål at skabe en fælles forståelse blandt investorer, banker og virksomheder for, hvad der definerer en miljømæssigt bæredygtig aktivitet. Virksomheder omfattet af regelsættet skal opgøre andelen af deres økonomiske aktivitet, som lever op til kravene i EU-reglerne. En økonomisk aktivitet vurderes som grøn, hvis den bidrager til mindst ét af seks definerede klima- og miljømål uden at gøre skade på de andre mål.⁴⁵ Inddelingen medfører, at økonomisk aktivitet vurderes som enten grøn eller sort uden noget midt imellem. Fordi bankernes kunder skal opgøre, hvad der er grønt, bliver det også lettere at måle, hvor grønne bankernes låneporteføljer er.

Banker pålægges i praksis et stort ansvar for, at det nye EU-regelsæt implementeres korrekt både i deres egne og kundernes forretninger. Det er ressourcekrævende for bankerne at rapportere om deres egen bæredygtighed, og derudover skal de også have indsigt i, hvordan kunderne rapporterer. Desuden skal bankernes investeringsforeninger sikre, at investeringerne både overholder EU's regelsæt og afspejler kundernes valg om, hvor "grønt" deres opsparing skal investeres. Dermed optræder bankerne som garanter for, at investeringer

er ansvarlige, og dermed får de et ekstra samfundsansvar ud over ansvaret for at stille kapital til rådighed for omstillingen.

Banker sætter egne klimamål

Der findes tre store klimapartnerskaber, der bl.a. har til formål at hjælpe banker med at sætte klimamål for deres egne udledninger og for indirekte udledninger via låneporteføljen (finansierede udledninger). The Science Based Targets Initiative (SBTi) afstemmer, om virksomheders klimamål stemmer overens med Paris-aftalen ud fra definerede standarder for forskellige sektorer. Partnership for Carbon Accounting Financials (PCAF) standardiserer, hvordan udledninger af drivhusgasser i den finansielle sektor bliver opgjort, og hjælper med at måle klimaaftryk af investeringer og udlån. Net-Zero Banking Alliance (NZBA) hjælper banker med at sætte mål og delmål for at opnå, at deres porteføljer af udlån og investeringer er klimaneutraler inden 2050.

En undersøgelse i EU-lande blandt 127 store banker viser, at 40 pct. af bankerne deltager i mindst ét partnerskab, jf. figur 5.7.a. De første banker blev medlem af SBTi og PCAF i 2015. Det var dog først i 2021, at antallet af banker, der deltager i

mindst ét af de tre partnerskaber, for alvor tog fart.

Det er indtil videre en meget lille andel af de store banker, som rapporterer udledninger fra næsten hele låneporteføljen, også kaldet finansierede udledninger, jf. figur 5.7.b. Frem til marts 2023 rapporterede PCAF næsten alle finansierede udledninger for kun tre af de største banker i EU. I marts 2023 blev denne gruppe forøget til fem banker, da PCAF rapporterede finansierede udledninger for Danske Bank og islandske Landsbankinn. Ud over de fem banker rapporterer yderligere ni banker, som led i deres PCAF-medlemskab, om udledninger fra en mindre andel af deres låneportefølje.

Det er endnu svært at vurdere, hvor god en bank er til at understøtte den grønne omstilling ud fra finansierede udledninger. For det første er det meget få banker, der rapporterer samlede finansierede udledninger, jf. figur 5.7.b. Sammenligningsgruppen er derfor lille, og det kan være en bestemt type af bank, som rapporterer finansierede udledninger.

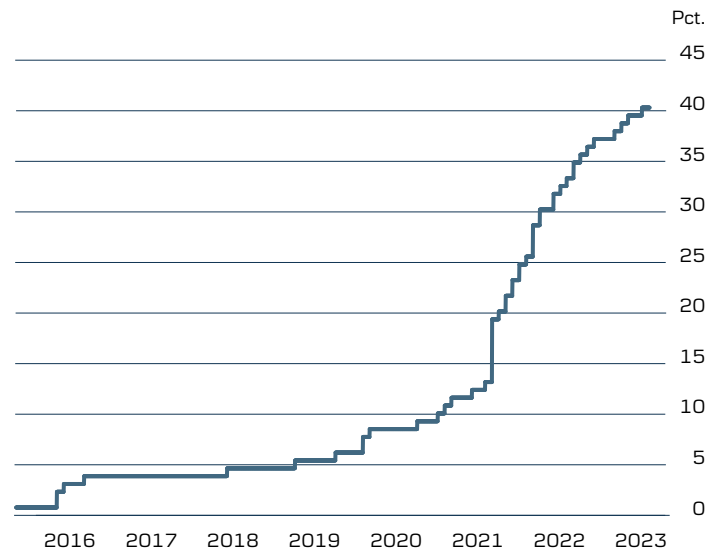
For det andet kan en bank have små finansierede udledninger ved helt at fravælge kli-

⁴⁴ Udledninger af drivhusgasser fra en virksomheds egen aktivitet kaldes også scope 1- og 2-udledninger, mens en virksomheds indirekte udledninger fra eksempelvis underleverandører kaldes scope 3-udledninger.

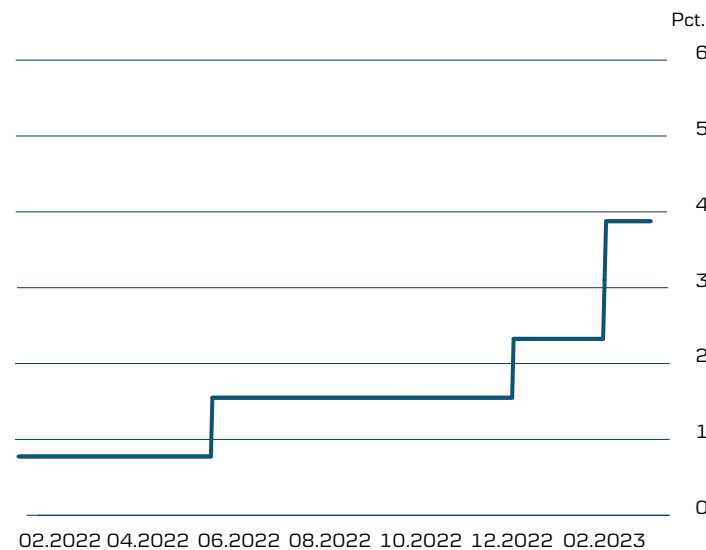
⁴⁵ De seks klima- og miljømål er: 1) Modvirkning af klimaændringer, 2) Tilpasning til klimaændringer, 3) Bæredygtig anvendelse og beskyttelse af vand- og havressourcer, 4) Omstilling til cirkulær økonomi, 5) Forebyggelse og bekæmpelse af forurening og 6) Beskyttelse og genopretning af biodiversitet og økosystemer.

Figur 5.7: Flere store EU-banker har tilsluttet sig klimapartnerskaber

Figur 5.7.a: Medlem af mindst ét klimapartnerskab (kumulativ andel)

Figur 5.7.b: Rapportering af udledninger fra mindst 90 pct. af låneporteføljen (kumulativ andel)

mabelastende kunder, som i stedet opnår finansiering et andet sted fra, eksempelvis fra banker, der ikke rapporterer klimaaftryk. Omvendt kan en bank have høje finansierede udledninger baseret på en strategi om at hjælpe klimabelastende virksomheder med at omdanne sig til at blive mere bæredygtige.

For det tredje tager finansierede udledninger ikke højde for låneporteføljens påvirkning på andre vigtige aspekter af den grønne omstilling, som for eksempel biodiversitet. Flere banker er dog begyndt at undersøge, hvordan deres låneporteføljer påvirker naturen.

Der er altså flere nuancer end udelukkende at se på de samlede finansierede udledninger i dag, når man skal vurdere, hvor god en bank er til at understøtte den grønne omstilling.

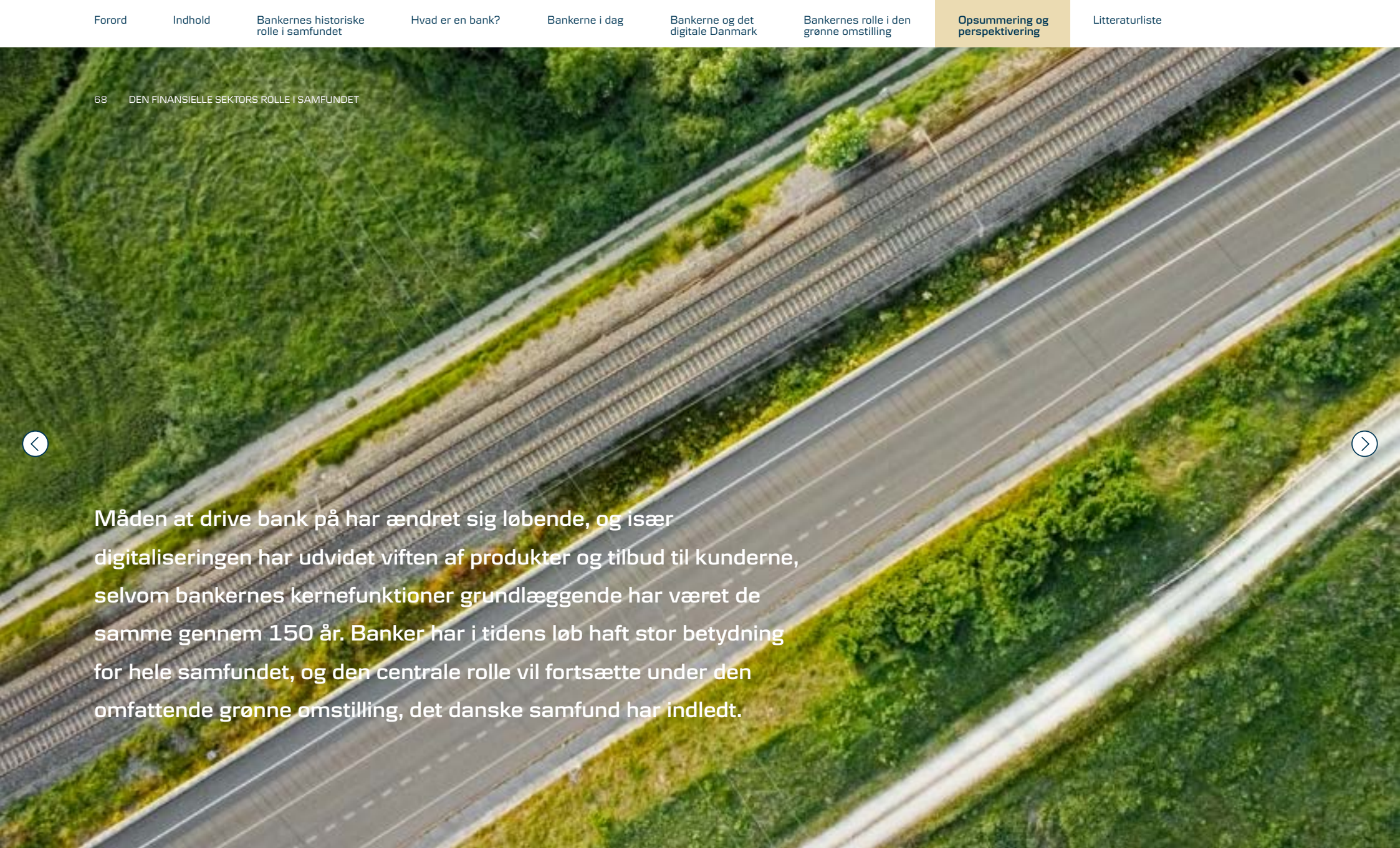
Anm.: Figur 5.7.a viser den kumulative andel af 127 SIFI-banker i EU, der på et givent tidspunkt deltager i mindst ét af de tre store klimapartnerskaber (SBTi, PCAF og NZBA). Vi betragter kun moderselskaberne, hvilket betyder, at for eksempel Nordea kun tæller med én gang som en bank i Finland. Figur 5.7.b viser den kumulative andel af 127 SIFI-banker i EU, der på et givent tidspunkt rapporterer mindst 90 pct. af udledningen fra deres låneportefølje via PCAF. Figuren viser datoen for den seneste PCAF-rapportering, og det er derfor muligt, at bankerne allerede tidligere har rapporteret om udledningen fra mindst 90 pct. af deres låneportefølje, eller at bankerne selv har offentliggjort deres udledninger nogle måneder før PCAF.

Kilde: European Systemic Risk Board (2023), The Science Based Targets Initiative (2023), Partnership for Carbon Accounting Financials (2023), United Nations Environment Programme Finance Initiative (2023) og egne beregninger.

Opsummering

Den grønne omstilling indebærer en stor transformation af vores samfund, fordi den kræver et skift i måden, vi producerer og forbruger energi, varer og tjenester på. De fleste af verdens lande har en ambition om at være klimaneutrale senest i 2050. Det kræver massive investeringer i grøn teknologi og udbygning af infrastruktur. En væsentlig del af pengene til de nødvendige investeringer vil komme fra bankerne, som spiller en central rolle i omstillingen ved at lede kapital hen til de mest rentable projekter og ved at rådgive kunder om bæredygtige investeringer. Nye grønne teknologier og fremtidig regulering stiller samtidig nye krav til kompetencerne i bankerne, når de skal vurdere forskellige risici ved både grønne og sorte projekter.

Klare og fælles rammevilkår er afgørende for virksomhedernes omstilling til en mere bæredygtig produktion. Klimapartnerskaber og et nyt EU-regelsæt vil fremover gøre det lettere for virksomheder – herunder også banker – at navigere i, hvad der anses som grønt, og hvordan de bedre kan bidrage til målet om klimaneutralitet.

Måden at drive bank på har ændret sig løbende, og især digitaliseringen har udvidet viften af produkter og tilbud til kunderne, selvom bankernes kernefunktioner grundlæggende har været de samme gennem 150 år. Banker har i tidens løb haft stor betydning for hele samfundet, og den centrale rolle vil fortsætte under den omfattende grønne omstilling, det danske samfund har indledt.

Opsummering og perspektivering

Bankernes historiske rolle

Stort set alle danskere er nærmest dagligt i kontakt med deres bank, selvom kontakten eller samarbejdet ofte sker mere eller mindre usynligt for kunden. For eksempel når vi betaler i supermarkedet, får udbetalt vores løn eller betaler vores regninger.

Bankernes betjening af dels almindelige privatkunder, butikker og mindre virksomheder, dels danske og internationale koncerner betyder, at der hver dag flyder et gigantbeløb svarende til en fjerdedel af Danmarks årlige BNP gennem banksektoren.

Banker har fire grundlæggende opgaver:

- At modtage indlån, ofte i mindre beløb og med få eller ingen bindinger, og at låne pengene ud til andre
- At håndtere risiko, for eksempel at vurdere og sprede risiko samt bidrage til, at risikoen ligger hos de parter, der bedst kan bære den

- At tilbyde sikre og effektive betalingssystemer samt sikker opbevaring af opsparing
- At rådgive kunder, så de kan træffe økonomiske valg på et oplyst grundlag og ud fra deres individuelle forhold.

De fire kerneopgaver har alle været en central del af bankdriften, lige siden de første moderne danske banker opstod for omtrent 150 år siden. Selvom muligheden for at optage lån baseret på andres indskud var set før, var det først med de moderne bankers opståen, at denne praksis virkelig blev sat i system. Særligt indskud fra landbruget blev kanaliseret videre – via udlån – til store investeringer i de nyopståede industrivirksomheder.

Bankernes kerneopgaver trækker dog tråde meget længere tilbage i historien end til oprettelsen af de moderne banker i 1870'erne. Det, som gjorde de moderne banker unikke, var, at de samlede de forskellige kerneopgaver.

Før de moderne banker opstod, udlånte Nationalbanken og sparekasser for eksempel penge til iværksættere og virksomheder under den gryende industrialisering. Og helt tilbage for 5.000 år siden er der fundet eksempler på lån og renter, baseret på korn og andre naturalier.

Bankerne (og deres forgængere) har spillet en vigtig rolle gennem historien ved at yde lån, tilbyde sikker opbevaring af penge og andre værdier samt håndtere betalinger og investeringer. Men bankernes formentlig vigtigste rolle – der udviklede sig gennem tiden – er at indsamle opsparinger og udnyttet kapital, som bliver lånt ud og dermed omdannet til aktiv kapital. Først da de moderne banker opstod, kom der fart på denne aktivering af kapital, og det understøttede store omstillinger af samfundet.

Banker hjalp omstillinger på vej

Veldrevne banker har bidraget til tidligere store omstillinger af økonomien, ofte i samspil med nye teknologier. Banker bidrog for eksempel til industrialiseringen ved at stille kapital til rådighed, så landbrug kunne

investere i traktorer og andet maskineri, og så industrivirksomheder kunne bygge fabrikker. Uden medvirken fra banker ville omstillingen være gået langsommere, fordi nogle iværksættere var særdeles afhængige af den risikovillige kapital fra bankerne for at kunne etablere deres virksomheder.

Senere – ved omstillingen fra industrisamfund til servicesamfund – spillede bankerne igen en væsentlig rolle, dels ved at stille kapital til rådighed for nye typer af virksomheder, dels ved at gøre banklån til allemandseje. Globaliseringen buldrede afsted efter 2. verdenskrig og medførte, at flere virksomheder gradvis rykkede produktionen til udlandet. Men nye og anderledes typer af virksomheder opstod, og de havde brug for både kapital og arbejdskraft. Pengene kom i høj grad via lån fra banker.

Samtidig blev det mere og mere normalt for almindelige privatpersoner at købe deres egen bolig med lån fra banken. Bankerne kom derfor til at spille en stor rolle både for erhvervslivet og for danske familier i overgangen fra industri- til servicesamfund.

Strammere regler for banker

Sideløbende med bankernes værdifulde rolle ved store ændringer i samfundet har historien vist – med opsving og økonomiske nedture – at finansiel regulering er nødvendig for at sikre en velfungerende banksektor. I kølvandet på finanskrisen i slutningen af 00'erne skete der betydelige ændringer og stramninger. Derfor er danske banker i dag meget velkonsoliderede og i stand til at modstå endog meget hårde økonomiske kriser, og derfor har Danmark kun begrænset risiko for at havne i mere vidtfavnende – eller systemiske – nedture i banksektoren.

Lige så vigtigt er det, at der er indført klare regler om forløbet, hvis en bank kommer i alvorlige problemer. Kort sagt kan Finansiell Stabilitet – statens selskab, der ”opsamler” nødlidende banker – midlertidigt overtage en bank og nedskrive ejernes og visse typer långiveres værdier eller omlægge visse typer indskud til aktiekapital. Det kan koste aktionærer og visse typer långivere penge. Til gengæld kan nødlidende banker overleve uden lån eller garantier fra staten og uden markante forstyrrelser for almindelige kunder eller de samfundsvigtige funktioner.

Veldrevne danske banker

Regulering – i kombination med bl.a.

udbredt digitalisering jf. kapitel 4 – har betydet, at danske banker står stærkt sammenlignet med banker i andre EU-lande. Dels er danske banker generelt velpolstrede, dels er rentemarginalen ret lav. Lavere rentemarginal betyder, at de danske kunder oplever at kunne låne penge til en lavere udlånsrente eller få en højere rente på indlån. Desuden skifter forholdsvis mange privatkunder jævnlige bank herhjemme. Det tyder på et marked med forholdsvis effektiv konkurrence.

Banker vigtige for samfundet

Veldrevne og velregulerede banker giver også samfundsgevinster ud over de fordele, de enkelte kunder opnår, når bankerne udfører deres fire kerneopgaver.

For det første udvider banker kapitalgrundlaget i hele økonomien, så der kommer flere penge i omløb, når bankerne opsamler små opsparinger og kanaliserer dem ud til større investeringer. Dermed bidrager velfungerende banker til højere vækst og flere økonomiske muligheder, fordi samfundets evne til at omdanne borgernes opsavede penge til produktive investeringer bliver forbedret.

Et historisk grelt eksempel på det modsatte oplevede USA under Depressionen

i 1920'erne og 1930'erne. Dengang forsvandt ellers velfungerende banker, og dermed mistede mange lokalsamfund den finansielle infrastruktur til effektivt at kanalisere opsparing ud til egnens virksomheder – det betød færre investeringer og dermed en unødigt langstrakt krise.

For det andet spiller bankernes evne til at risikovurdere en helt central rolle for, at kapital bliver dirigeret derhen, hvor den økonomisk set gør bedst nytte. ”Passiv” kapital bliver – via udlån fra bankerne – i sidste ende omdannet til helt håndgribelige investeringer som huse, fabrikker eller datacentre. Men kapital er en knap ressource i enhver økonomi, og derfor er det vigtigt, at den bliver brugt eller investeret bedst muligt. Bankernes evne til at skelne gode projekter fra dårlige ved hjælp af kreditvurdering gør dermed hele samfundet rigere.

For det tredje har det stor betydning for kunderne – både husholdninger og virksomheder – at det er muligt at afdække og sprede risiko. Det kan sammenlignes med at købe en forsikring, som giver forudsigelighed og tryk. Det bevirker også, at den samfundsmæssige maskine er mere velsmurt, fordi bankkunder ikke behøver at være overforsigtige i økonomiske sager.

For det fjerde spiller banker også en betydelig rolle, når de tilbyder en række transaktioner som valutahandel, køb og salg af virksomheder, børspoteringer og investeringer i aktier og obligationer. Disse finansielle serviceydelser er – ligesom bankernes ind- og udlån – vigtige for samfundets evne til effektivt at øge den samlede kapital og anvende ressourcerne effektivt.

Digitale banker

Mens bankernes grundlæggende funktioner har været ret uændrede de seneste 150 år, har der til gengæld været stor udvikling i, hvordan de finansielle ydelser og servicetilbud produceres og leveres til kunderne.

Innovation, nye produkter og nye tilbud har altid været en del af bankernes historie. Lang tid før digitaliseringen blev eksempelvis check og postgiro indført – for omkring 100 år siden. Det var dengang store fremskridt, fordi det blev muligt at betale større beløb og at overføre penge mellem konti i forskellige banker, uden at det hele skulle foregå med kontanter.

Siden er der kommet en lang række digitale løsninger, bl.a. systemer, som letter overførsler mellem bankerne, Betalingsservice,

dankort, internationale betalingskort og senere igen netbank og MobilePay. Alt sammen innovationer, der gør det lettere at være bankkunde – både som forbruger, butik og virksomhed. Det er for længst slut med at stå i kø i banken på lønningdagen for at hæve kontanter, og mange handler kan i dag klares på kortere tid, eksempelvis over nettet. Det har især givet markante tidsbesparelser.

Udviklingen afspejler sig også i, hvordan banker arbejder og er organiserede: Både antallet af filialer og især brugen af kontanter er faldet kraftigt – selvom der fortsat er mange filialer i Danmark, og selvom der i et vist omfang stadig anvendes kontanter. Resten af den fysiske bankverden er mere eller mindre væk: De sidste fysiske bankbøger forsvandt i starten af 00'erne, mens checken blev udfaset nogenlunde samtidig og stød endeligt til hvile i 2016. Og det er for længst slut med at klippe kuponer, når der skal indkasseres rente fra obligationer.

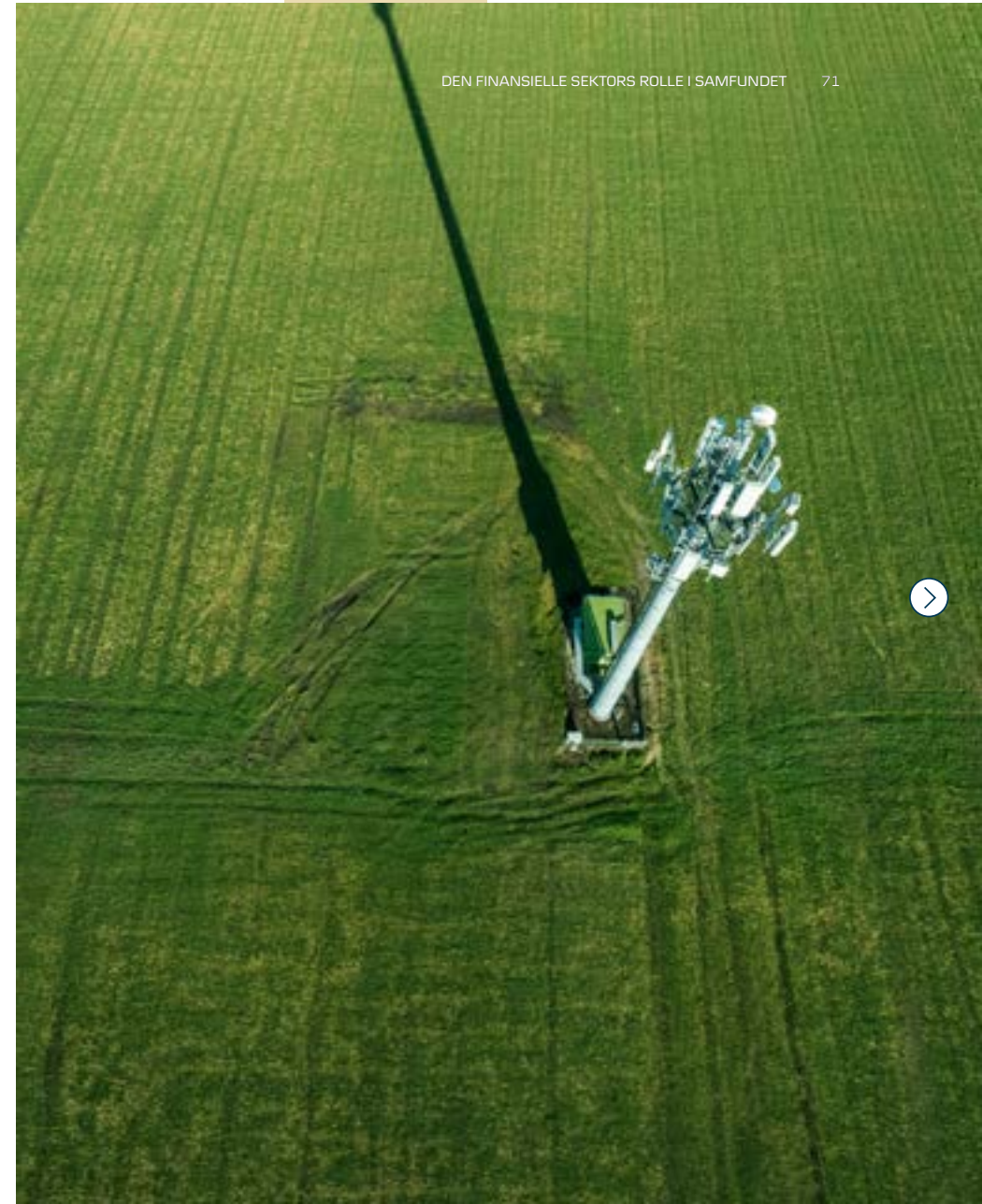
Når bankdriften løbende er gjort mere automatisk og digital, skyldes det et vellykket samarbejde mellem banker, Nationalbanken og staten. Der blev skabt systemer og finansiell infrastruktur, som gradvis er blevet fornyet, og det har i høj grad bidraget

til, at Danmark altid har været blandt de mest digitale lande. For den almindelige dansker tog udviklingen især fart, da bankerne introducerede netbanker (senere suppleret af mobilbanker). Ud af samarbejdet mellem banker og staten kom også NemID (og siden MitID), som gjorde det muligt at logge sig sikkert på både netbank og det offentlige. Det blev centralt for den generelt store tillid til digitalisering blandt danskerne.

I det hele taget er det danske samfund og den danske banksektor blandt de mest digitaliserede i international sammenligning. For eksempel er Danmark blandt de lande, hvor netbank er mest udbredt, hvor fleste indbyggere handler over nettet, og hvor der er flest transaktioner med betalingskort i stedet for kontanter. Digitaliseringen betød, at de samfundsøkonomiske omkostninger ved betalinger blev næsten halveret fra 17 mia. kr. i 2009 til under 10 mia. kr. i 2016 – og de er formentlig faldet yderligere siden da.

Digitalisering giver nye risici

Mens bankkunder har høstet mange fordele af digitaliseringen, har den også skabt nye udfordringer. For eksempel nye former for økonomisk kriminalitet, svindel og hvid-

vask. Bankerne har sat skarpere fokus på at bekæmpe økonomisk kriminalitet – bl.a. som følge af skærpede regler om såkaldt compliance, altså at sikre, at lovgivningen bliver overholdt. Banker bruger i dag betydelige ressourcer på compliance og på at bekæmpe hvidvask. Finansforbundet skønner, at omkring 5.500 bankansatte arbejder (på fuld tid) inden for området.

Også it-sikkerhed er meget vigtig for banker og deres kunder. Indsatsen omfatter at forhindre cyberangreb og sikre, at der ikke sker nedbrud for it-systemer, så eksempelvis netbank og betalinger virker uden afbrydelser. Det handler også om at hjælpe kunder med at forhindre svindel, eksempelvis ved at spærre misbrugte kort og overvåge mistænkelige transaktioner. Samlet kræver it-sikkerhed en konstant og stor indsats samt omfattende investeringer.

Banker bliver endnu mere digitale

Digitaliseringen har særligt de seneste 20 år markant forandret måden at drive bank på. Men det fulde potentiale fra digitalisering er langt fra udfoldet. Tværtimod står bankerne stadig over for mange muligheder og udfordringer skabt af nye teknologiske fremskridt. For eksempel er mulig-

hederne for at udnytte kunstig intelligens i kunderådgivning endnu kun i sin spæde begyndelse.

Mange af de seneste fremskridt er skabt af virksomheder inden for fintech (finansiel teknologi), som via nye digitale muligheder kan gøre det lettere, hurtigere og billigere at levere finansielle serviceydelser.

Fintech-virksomheder kan udfordre bankernes traditionelle forretningsmodeller og ofte tætte forhold til kunderne ved at tilbyde billigere, hurtigere eller mere skræddersyede løsninger. Det er særligt relevant i en verden, hvor kundeloyalitet er dalende, og kunder i stigende grad ikke har noget imod at handle med forskellige leverandører – modsat tidligere, da de fleste havde alle deres bankforretninger samlet ét sted.

Samtidig betyder ændret lovgivning, at nye typer af udbydere af betalingstjenester – med et nik fra kunderne – kan få adgang til bankkunders data og betalingskonti. Bankerne skal dermed dele deres infrastruktur og data med mulige konkurrenter, men kan også få adgang til andre bankers konti og data på samme måde. Dette er de første skridt på vejen mod konceptet ”Banking as a Service”, hvor det bliver nemmere for

forbrugere og virksomheder at vælge finansielle serviceydelser fra forskellige banker og fra fintech-virksomheder.

Banker i kinddans med tech-giganter?

I bankernes optik er en af de store ubekendte, både herhjemme og i udlandet, tech-giganterne. Kan og vil de på længere sigt konkurrere direkte med bankerne – eller bliver der snarere tale om et parløb?

Barriererne for at etablere egentlige nye banker er høje, især på grund af meget kompliceret lovning om bankdrift. Hertil kommer en lang række forskelle fra land til land, for eksempel skattelove og konkursregler, hvilket gør det vanskeligt at udrulle samme forretningsmodel i en stribe lande.

En nærliggende mulighed er derfor, at tech-virksomheder kan komme til at spille en rolle som ”broker”, som via deres platforme formidler en række finansielle ydelser, leveret af traditionelle banker. Et eksempel er betalingsløsningen ApplePay. Her står tech-giganten for selve brugerfladen, mens banker håndterer eller styrer den bagvedliggende betalingsstrøm ved at dirigere penge fra brugerens bankkonto til ApplePay og videre til en anden brugers konto.

Det er også muligt, at både større og mindre tech-virksomheder bliver underleverandører til banker med serviceydelser, som leveres til kunderne via bankernes systemer. På den måde kan produkter fra tech-virksomheder blive en integreret del af kundeoplevelsen i en bank.

Banker med nøglerolle i grøn omstilling

Den grønne omstilling forandrer fundamentalt vores samfund, da den kræver et grundlæggende skift i måden, vi producerer og forbruger energi, varer og tjenester på. Det er en omstilling, der skal ske hurtigt, og det er på mange måder verdens største investeringsplan – derfor har banker en central rolle, også herhjemme.

Grønne investeringer for 3.200 mia. kr.

Opgaven med den grønne omstilling er ganske betragtelig, men ikke uoverkommelig. Investeringerne skal både ske i ny og eksisterende teknologi. Alene de årlige investeringer i Danmark i energikonverterende teknologi (dvs. alt, der bruger eller producerer energi i form af elektricitet, gas, olie mv.) skal øges med over 40 pct. i forhold til niveauet i dag. Det svarer til samlede investeringer frem mod 2050 på over 3.200 mia. kr. En stor del af pengene

vil formentlig komme fra lån fra banker og realkreditinstitutter.

Banker får især en nøglerolle i at sikre en effektiv markedsdrevet grøn omstilling – som følge af deres tidligere beskrevne evne til at dirigere kapital hen til de mest produktive steder i samfundet. Heri ligger også behovet for effektiv rådgivning til kunder – familier og virksomheder – om bæredygtige investeringer, risici og muligheder. Den rolle bliver kun større og vigtigere.

Den grønne omstilling er anderledes

Tidligere omstillinger som industrialiseringen var især drevet af ny teknologi og nye muligheder, og der var ingen fastlagt tidsplan. Her adskiller den grønne omstilling sig: Den drivende kraft er målet om et klimaneutralt samfund for at undgå store skader på mennesker og natur – og derfor skal omstillingen ske hurtigt.

Ligesom ved tidligere omstillinger – for eksempel under industrialiseringen – er det vigtigt, at banker fortsætter med at udføre deres kernefunktioner på kompetent vis, herunder at indsamle kapital og låne pengene ud til de mest produktive formål ved at foretage professionel kreditvurdering. Det er den grundlæggende motor for

bankernes del af omstillingen, og vigtigheden af den opgave kan næppe overvurderes.

Bankernes rolle er dog også anderledes, for eksempel fordi der i dag er mange nye teknologier og konkurrerende løsningsmuligheder. Og selvom nogle grønne teknologier efterhånden er velafprøvede, er usikkerheden generelt fortsat større end ved mere gængse teknologier. Traditionel kreditvurdering er bagudskuende og baseret på historisk viden, hvilket udfordrer kreditvurdering på det grønne område – for hvordan skal den fremtidige værdi og fremtidige indtægter fra helt jomfruelige teknologier værdiansættes til kreditvurderingen?

Det er vigtigt, at vi som samfund mindsker risikoen for at investere betragtelige beløb i teknologi og løsninger, som viser sig ikke at være økonomisk bæredygtige. Det kan banker bidrage til, at vi undgår – derfor er det vigtigt, at banker opbygger den fornødne viden, så de kan foretage solide kreditvurderinger, der i højere grad er fremadskuende.

Krav om "grøn viden" i banker

Den grønne omstilling stiller nye krav til banker, fordi mængden af teknologier er enorm og derfor kræver en vis teknisk indsigt, når

låneansøgninger skal vurderes. Samtidig har grønne investeringer ofte meget store etableringsomkostninger og lang levetid og dermed tilsvarende lang tilbagebetalingstid. For eksempel er en vindmølle dyr at anskaffe og opstille – og indtægterne kommer fra salg af strøm over en lang årrække med risiko for ændringer i priser og lovgrundlag undervejs. Derfor kan grønne investeringer være vanskeligere at risikovurdere end mere traditionelle investeringer.

De skærpede krav til bankernes evne til at vurdere nye, grønne teknologier udløser behov for nye kompetencer hos ansatte i bankerne. Eksempelvis skal bankrådgivere klædes på, så de har indsigt i de mest almindelige grønne investeringer og dermed selvstændigt kan rådgive kunderne om deres muligheder. Det indebærer både en viden om, hvilke grønne alternativer der findes, og evnen til at udpege det bedste grønne alternativ ud fra kundens behov og viden om regulering på området. Bankerne har også behov for specialiseret viden, hvor eksperter løbende kan vurdere rentabilitet og risici ved nye teknologier og desuden kan assistere rådgivere i mere komplekse sager.

Bankerne spiller en vigtig rolle ved at dele viden til kunderne gennem rådgivning. Banker

kan opsamle erfaringer i takt med, at der opstår nye produktionsformer og teknologier, som kan spredes til kunder og give dem fordele – ligesom landmænd, der skiftede heste ud med traktorer for 100 år siden og løftede produktiviteten. Dermed er banker også en platform for værdifuld vidensdeling i samfundet. Det er ikke uvæsentligt, da alle dele af samfundet – også bankernes privatkunder og erhvervskunder – skal igennem en grøn omstilling de kommende år, og en stor del skal ske inden 2030.

Grønne regnskaber

Bankerne har skærpet deres fokus markant både på grønne produkter og på øget gennemsigtighed om de udledninger, der er forbundet med deres udlån. Det kan bl.a. ses ved det stigende antal banker, såvel danske som europæiske, som deltager i klimapartnerskaber. Blandt de store, samfundsvigtige banker i Europa er 40 pct. med i mindst ét af de tre klimapartnerskaber for banker – fra under 10 pct. ved indgangen til 2020.

Ved at afdække omfanget af udledninger knyttet til deres udlån og investeringer kan banker bedre vurdere, om de lever op til egne målsætninger om for eksempel at følge Paris-aftalen. Uden kendskab til udled-

ningerne ville de handle i blinde. Når først bankerne kender omfanget af udledninger, kan de træffe de nødvendige beslutninger for at få nedbragt eksponeringen over for udledninger af drivhusgasser.

Udfordringen er dog, hvordan bankerne kortlægger udledningerne. Der mangler ensartede standarder for, hvad der karakteriserer et grønt projekt, og det kan gøre det vanskeligt at dokumentere, hvor gode banker er til at understøtte den grønne omstilling. Klimapartnerskaber for virksomheder og et nyt EU-regelsæt gør det fremover lettere for banker at navigere i, hvad der anses som grønt, og hvordan de bedre bidrager til målet om klimaneutralitet. Fokus på grøn omstilling er ret nyt for banksektoren – og processen med at få grøn omstilling integreret i alle dele af arbejdet i bankerne er sat i gang, men er langt fra fuldendt.

Ud over krav om at rapportere om udledninger koblet til egne udlån stiller den grønne omstilling også krav til bankernes evne til at navigere i en ny og kompleks lovgivning. Det er en vigtig og ressourcetrækvende opgave. Rapportering om samfundsansvar er i første omgang med til at skabe gennemsigtighed, og på den måde ligger

det i forlængelse af bankers traditionelle rolle med at være en formidler mellem flere parter på et finansielt marked. Kunder, der sætter penge i banken, kan få oplysninger om, hvilke typer udlån pengene går til – med hensyn til eksempelvis klima og miljø. Banker spiller også en rolle på børserne via bl.a. investeringsforeninger. Her ligger – ud over den traditionelle formidlingsrolle – også en rolle i at få frembragt og stå inde for informationer om samfundsansvar.

Samlet set er bankernes fokus på klima – og synliggørelsen via rapportering om samfundsansvar – i virkeligheden et resultat af tre forskellige dynamikker, som alle trækker i samme retning. For det første forventer både kunder og samfund, at bankerne understøtter den grønne omstilling. For det andet vil banker med for store eksponeringer i "sorte" virksomheder, der ikke kan eller vil omstille sig, i løbet af en årrække stå med et økonomisk problem eller i hvert fald løbe en meget væsentlig risiko. Det er simpelt hen ikke foreneligt med sund bankdrift at ignorere den grønne omstilling. Og for det tredje betyder reguleringer på området, at detaljerede oplysninger om klima og samfundsansvar bliver en helt normal del af bankforretningen og informationen til for eksempel kunder, medier og investorer.

Grøn omstilling kræver grøn efterspørgsel

Det er en helt central forudsætning for, at bankerne kan bidrage til den grønne omstilling, at kunderne – både virksomheder og husholdninger – ønsker at træffe klimavenlige valg, og at bankerne er klar til at understøtte disse beslutninger. Det kræver bl.a., at banker opbygger viden, så de kan kreditvurdere og rådgive med kvalitet.

Også staten kan understøtte klimavenlige beslutninger hos familier og virksomheder – ved hjælp af rammebetingelser, der gør klimavenlige valg til økonomisk attraktive valg. Staten har derfor også en stor rolle at spille i forhold til at sikre, at rammebetingelserne er stabile og forudsigelige i lang tid og på en måde, hvor det privatøkonomisk er mere attraktivt at være klimavenlig. Samtidig kan staten hjælpe nye teknologier på vej, så de bliver markedsmodne.

Kan bankerne følge med tiden?

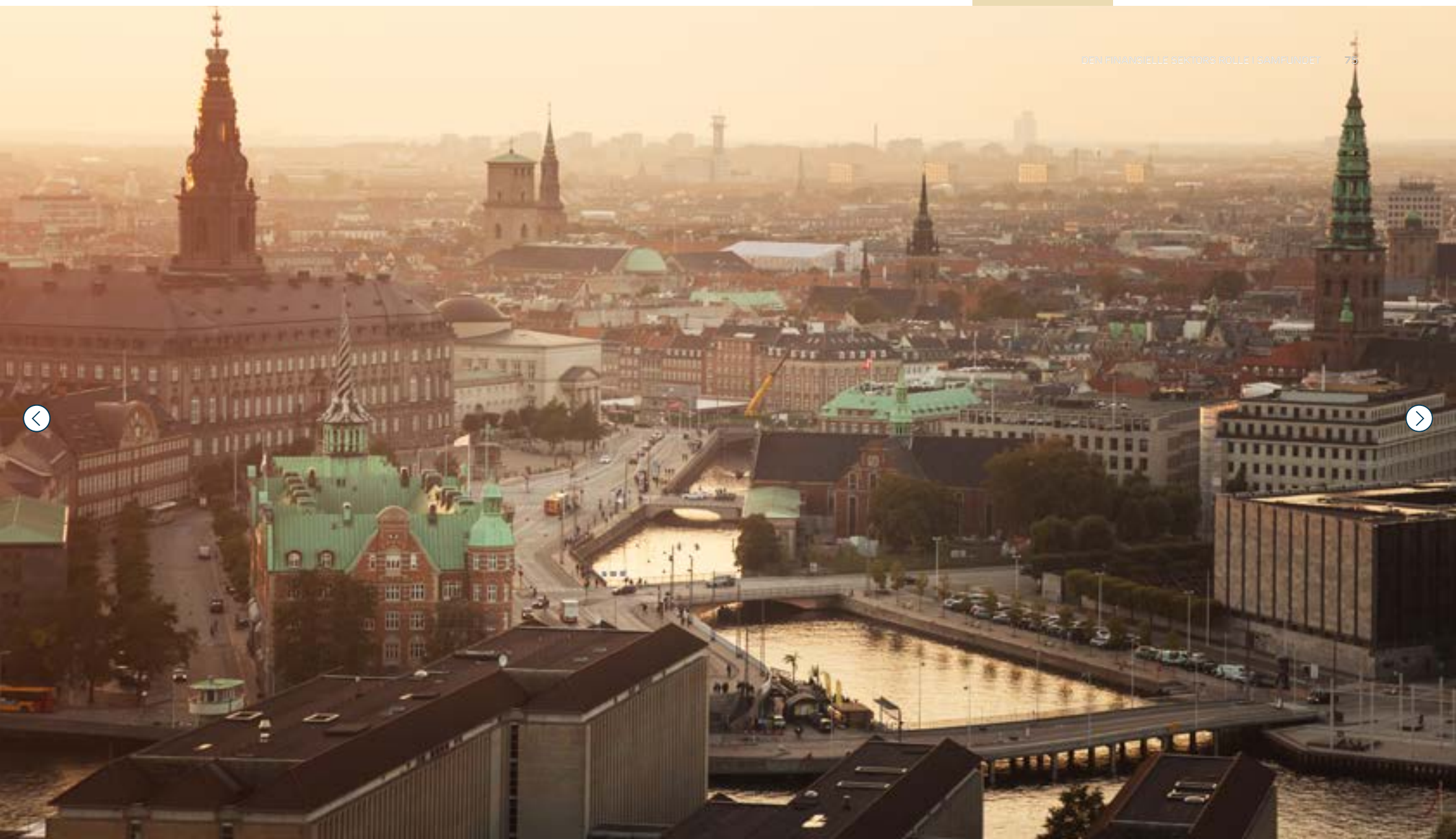
Et gennemgående træk lige fra de tidligste banklignende boder og "virksomheder" for 5.000 år siden og frem til nutidens moderne, digitale banker har været, at bankerne udvikler sig ved at tilbyde nye produkter og ny rådgivning. På den måde har de taget

aktiv del i, at økonomien voksede, og samfundene og borgerne blev rigere.

For eksempel da handlen over landegrænser for alvor bredte sig og krævede nye betalingsformer, da industrialiseringen satte ind og krævede kapital til store investeringer, og da digitaliseringen udløste strøbevis af løsninger, der gjorde det lettere at være bankkunde. Eller når en typisk dansk familie i dag har brug for meget mere rådgivning end for bare to-tre årtier siden – om realkreditlån og pensionsordninger – produkter som i dag indeholder langt flere muligheder for kunden end tidligere.

Hvis bankerne skal fastholde en vigtig rolle for kunderne, for hele samfundet og under kommende omstillinger, herunder den massive opgave med den grønne omstilling, er det afgørende, at de viderefører den århundredlange tradition med at udvikle forretningen, rådgivningen og produkterne. Det kræver et fortsat godt samarbejde og en fælles indsats mellem bankerne og resten af samfundet at få det til at lykkes – til gavn for økonomisk vækst og velstand i hele samfundet og for den grønne omstilling.

Litteraturliste

Bankernes historiske rolle i samfundet

Andersen, Ernst (1975). Middelalderens renteforbud - Papirdoktrin eller realitet? DJØF.
Abildgren, Kim (2017). A Chart & Data Book on the Monetary and Financial History of
Denmark, Working Paper [opdateres løbende].
<https://sites.google.com/view/kim-abildgren/historical-statistics>

Grossman, R. S. (2010). Unsettled Account: The Evolution of Banking in the Industrialized
World since 1800. Princeton University Press.

Hetzel, Robert L. (2020). The Role of Money in the Economies of Ancient Greece and
Rome. In S. Battilossi, Y. Cassis & K. Yago (Eds.), Handbook of the History of Money and
Currency (pp. 67-86). Singapore: Springer.

Hudson, M. (2020). Origins of Money and Interest: Palatial Credit, Not Barter. In S.
Battilossi, Y. Cassis & K. Yago (Eds.), Handbook of the History of Money and Currency
(pp. 45-65). Singapore: Springer.

Kohn, M. (2020). Money, trade, and payments in preindustrial Europe. In S. Battilossi,
Y. Cassis & K.

Yago (Eds.), Handbook of the History of Money and Currency (pp. 223-244). Singapore:
Springer.

Svendsen, K. E., Hansen, S. A. (1968). Dansk Pengehistorie, bind 1: 1700-1914.
Danmarks Nationalbank.

Abildgren, K. og J. Thomsen (2011): En fortælling om to danske bankkriser. Danmarks
Nationalbank, Kvartalsoversigt, 1. kvartal 2011. Del 1. 121-40.

Hansen, P. H. (2010). Finansielle krisers efterspil i (Danmarks) historien, 1857-1930.
Samfundøkonomen, 1, 23-28.

Danmarks Nationalbank (2016). Om Nationalbanken, historie.
https://web.archive.org/web/20191102015037/http://www.nationalbanken.dk/da/om_nationalbanken/historie/Sider/default.aspx

Abildgren, K. (2018). Danmarks Nationalbank 1818-2018. Danmarks Nationalbank.

Finans Danmark (2021). Bankerne viser vejen for digitaliseringen i Danmark.
<https://finansdanmark.dk/aktuelle-emner/det-digitale-samfund/bankerne-viser-vejen-for-digitaliseringen-i-danmark/>

Arbejdernes Landsbank (2019). Jubilæum - 100 års ansvarlighed.
<https://www.al-bank.dk/om-banken/fakta-og-historik/100-aars-jubilaeum>

Danske Bank (2021). Vores historie gennem 150 år.
<https://danskebank.com/da/om-os/vores-historie>

Realkreditrådet (2021). Den klassiske danske realkreditmodel. https://finansdanmark.dk/media/apabqu0v/den-klassiske-danske-realkreditmodel_2021_final.pdf

Rangvid, J., Grosen, A., Østrup, F., Møgelvang-Hansen, P., Jensen, H. F., Thomsen, J., Schütze, P., Galbo, J., Ølgaard, C., Frederiksen, N. K., & Buchhave Poulsen, B. (2013). Den finansielle krise i Danmark: Årsager, konsekvenser og læring. Erhvervs- og Vækstministeriet. <http://www.evm.dk/publikationer/2013/18-09-13-den-finansielle-krise-i-danmark>

Levine, R. (2005). Finance and growth: Theory and evidence. Handbook of Economic Growth, 1, 865-934.

Popov, A. (2018). Evidence on finance and economic growth. Handbook of Finance and Development. Edward Elgar Publishing.

Beck, T., Döttling, R., Lambert, T. et al. Liquidity creation, investment, and growth. Journal of Economic Growth 28, 297-336 (2023).

Finanstilsynet (2023). Udpegning af systemisk vigtige finansielle institutter (SIFI) i Danmark 2023. https://www.finanstilsynet.dk/-/media/Nyhedscenter/2023/Sifi/SIFI_Danmark_2023.pdf

Bankerne i dag

Bank for International Settlements (2018). Structural changes in banking after the crisis.

Bontadini, F., Corrado, C., Haskel, J., Iommi, M., Jona-Lasinio, C. (2023). EUKLEMS & INTANProd: industry productivity accounts with intangibles.

Europa-Kommissionen (2016). Special Eurobarometer 446: Financial Products and Services.

European Banking Federation (2022). Banking in Europe: EBF Facts & Figures 2022. Eurostat (2023). Gross domestic product at market prices in 2021.

Ferreira, Caio, Jenkinson, Nigel og Wilson, Christopher (2019). From Basel I to Basel III: Sequencing Implementation in Developing Economies. IMF arbejdspapir WP/19/127. Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen (2020). Forbrugeradfærd på 13 markeder.

Kraka Advisory (2021). Den finansielle sektors betydning for samfundet - en samfunds-partner?

Verdensbanken (2022). The Global Financial Development Database.

Bankerne og det digitale Danmark

Danmarks Nationalbank (2021). Databaseret indsats styrker kampen mod hvidvask. <https://www.nationalbanken.dk/da/publikationer/Sider/2021/01/Databaseret-indsats-styrker-kampen-mod-hvidvask.aspx>

Finans Danmark (2019). Øget compliance-indsats koster bankerne på indtjeningen. https://finansdanmark.dk/media/40183/analyse_oeget-compliance-indsats-koster-banker-paa-indtjeningen.pdf

Finans Danmark (2021). Bankerne viser vejen for digitaliseringen i Danmark. <https://finansdanmark.dk/aktuelle-emner/det-digitale-samfund/bankerne-viser-vejen-for-digitaliseringen-i-danmark>

Justitsministeriet (2022). National strategi for forebyggelse og bekæmpelse af hvidvask og terrorfinansiering 2022-2025.

Politiet og Anklagemyndigheden (2022). Politiets og Anklagemyndighedens årsrapport 2022.

Bankernes rolle i den grønne omstilling

Aarhus Universitet (2019). For lavt estimat for udbredelsen af kulstofrige landbrugsjorde.

Balyk, Olexandr, Andersen, Kristoffer, Dockweiler, Steffen, Gargiulo, Maurizio, Karlsson, Kenneth, Næraa, Rikke, Petrović, Stefan, Tattini, Jacopo, Termansen, Lars og Venturini, Giada (2019). TIMES-DK: Technology-rich multi-sectoral optimisation model of the Danish energy system. *Energy Strategy Reviews*, 23: 13-22.

Berk, Jonathan og van Binsbergen, Jules (2021). *The Impact of Impact Investing*.

Chen, C., Noble, I., Hellmann, J., Murillo, M. og Chawla, N. (2023). University of Notre Dame Global Adaptation Initiative.

Danmarks Statistik (2023a). Affaldsproduktion efter affaldsfraktion, behandlingsform, branche og tid.

Danmarks Statistik (2023b). Udledninger af drivhusgasser. <https://www.dst.dk/da/Statistik/temaer/klima>

Dyrenes Beskyttelse og Danmarks Naturfredningsforening (2022). Sådan ligger landet 2022.

Energistyrelsen (2021). *Danske nøgletal 2021*.

Europa-Kommissionen (2023). A European Green Deal. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

European Systemic Risk Board (2023). Systemically important institutions. https://www.esrb.europa.eu/national_policy/systemically/html/index.en.html

FN's Miljøorganisation (2023). Green economy. <https://www.unep.org/explore-topics/green-economy>

Giglio, Stefano, Maggiori, Mattered, Stroebel, Johannes, Utkus, Stephen og Xu, Xiao (2023). Four Facts About ESG Beliefs and Investor Portfolios. NBER arbejdspapir 31114.

Hartzmark, Samuel og Shue, Kelly (2022). Counterproductive Sustainable Investing: The Impact Elasticity of Brown and Green Firms. SSRN arbejdspapir 4359282.

IPBES (2019). Global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services.

IPCC (2018). Global Warming of 1.5°C.

IPCC (2022). Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability.

Jones, Matthew W., Peters, Glen P., Gasser, Thomas, Andrew, Robbie M., Schwingshackl, Clemens, Gütschow, Johannes, Houghton, Richard A., Friedlingstein, Pierre, Pongratz, Julia, & Le Quéré, Corinne (2023). National contributions to climate change due to historical emissions of carbon dioxide, methane and nitrous oxide [datasæt]. I Scientific Data (2023.1). Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7636699>.

Klimarådet (2023). Statusrapport 2023.

Kraka Advisory (2022). Investeringsomfang og finansieringskilder for at opfylde Danmarks klimamål.

Lang, John, Hyslop, Camilla, Zhi Yi, Yeo, Black, Richard, Chalkley, Peter, Hale, Thomas, Hans, Frederic, Hay, Nick, Höhne, Niklas, Hsu, Angel, Kuramochi, Takeshi, Mooldijk, Silke og Smith, Steve (2023). Net Zero Tracker.

Mach, Katharine, Kraan, Caroline, Adger, Neil, Bugaug, Halvard, Burke, Marshall, Fearon, James, Field, Christopher, Hendrix, Cullen, Maystadt, Jean-Francois, O'Loughlin, John, Roessler, Philip, Scheffran, Jürgen, Schultz, Kenneth og von Uexkull, Nina (2019). Climate as a risk factor for armed conflict. Nature 571(7764): 193-197.

McKinsey (2022). The net-zero transition: What it would cost, what it could bring.

Our World in Data (2023). Greenhouse gas emissions. <https://ourworldindata.org/greenhouse-gas-emissions>

Partnership for Carbon Accounting Financials (2023). Financial institutions taking action.

The Science Based Targets Initiative (2023). Companies taking action.

United Nations Environment Programme Finance Initiative (2023). Members: Net-Zero Banking Alliance.

Denne rapport er hovedresultatet af det treårige analyseprojekt, som er gennemført af Kraka Advisory og finansieret af Danske Bank.

